
INVESTIGAȚIILE ARHEOLOGICE LA SITUL SAHARNA MARE (2009-2011) (I)

Ion Niculiță
Aurel Zanoci
Mihail Băț
Sergiu Matveev

Dintre cetățile cunoscute în regiunea Nistrului Mijlociu, prin locul de amplasare și complexitatea sistemului defensiv, se evidențiază situl Saharna Mare, din preajma localității Saharna, raionul Rezina (fig. 1). Acesta este situat pe un interfluviu de formă aproximativ trapezoidală, ce face parte din terasa înaltă a malului drept al Nistrului, având o altitudine de cca 140 m față de albia fluviului. Laturile de nord, est și sud-est ale interfluviului sunt marcate de malurile înalte și abrupte a două defileuri ce se unesc în partea de vest a satului Saharna, vulnerabil rămânând numai segmentul de sud (fig. 2). Astfel, interfluviul, cu o suprafață de cca 12 ha, dispunea de o bună poziție strategică, fapt ce a determinat o intensă locuire a sitului, începând cu sfârșitul mileniului II a. Chr.

Descoperită și parțial cercetată prin săpături pieghețice încă la finele anilor '40 ai sec. XX (Смирнов 1949, 93-96; Смирнов 1949a, 189-202; Arnăut 2000, 93-104), așezarea de pe interfluviul de la Saharna Mare prezintă un interes sporit, grație valorosului și semnificativului material arheologic, atestat la acest sit (История 1967, 114-116; Капуба 2000, 403-412; Kašuba, Haheu, Levički 2000, 76-84).

Investigații de amploare, planificate pentru o durată lungă, se întreprind începând cu anul 2001, când echipa de specialiști de la Universitatea de Stat din Moldova a reluat cercetările la siturile din preajma satului Saharna, inclusiv la Saharna Mare¹. Rezultatele lor au fost publicate în mai multe culegeri și reviste din Republica Moldova (Niculiță, Zanoci 2004, 104-129; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2007, 27-62; Niculiță,

Zanoci, Arnăut 2008, 64-71; Niculiță, Zanoci, Băț 2009, 41-43) și de peste hotare (Niculiță et al. 2003, 241-252; Niculiță et al. 2008, 60-105; Никулицэ и др. 2008, 129-133; Zanoci, Banaru 2009, 133-135; Niculiță et al. 2010, 359-371; Niculiță, Zanoci, Băț 2011, 226-236; Niculiță et al. 2011, 193-204; Niculiță et al. 2011a, 31-23; Niculiță et al. 2011b, 30-31), precum și sub forma unei monografii arheologice (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008a, 69-150).

Publicațiile anterioare vizează, în special, cercetările întreprinse la Saharna Mare în perioada 2001-2007² și, parțial, cele din 2009-2010.

În urma săpăturilor arheologice efectuate la așezarea Saharna Mare a fost posibilă conturarea stratigrafiei verticale și orizontale a sitului. Prin stratigrafia verticală s-a demonstrat că pe suprafața locuită a interfluviului se evidențiază trei straturi diferite ca grosime, structură și intensitate a materialelor arheologice. Calculele efectuate arată, destul de relevant, că stratul al II-lea corespunde celei mai intense perioade de locuire a interfluviului – sec. VI/V-III a. Chr., iar stratul al III-lea aparține perioadei hallstattiene timpurii – cultura Cozia-Saharna (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008a, 141-150, diagrama 7). Conform stratigrafiei orizontale se observă o concentrare a complexelor și a materialelor hallstattiene timpurii în partea de sud-est a interfluviului (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008a, 146, diagramele 5 și 6). Anume în această zonă a sitului au și fost concentrate investigațiile arheologice în anii 2009-2011.

În urma cercetărilor arheologice, efectuate prin intermediul a cinci secțiuni (13, 13A, 14, 15, 18) cu o suprafață totală de 444 m² (fig. 2, 3, 5-8), au fost evidențiate rămășițe ale elementelor defensi-

¹ În anul 2010 la cercetările obiectivelor arheologice din zona Saharna s-au alăturat și colaboratorii platformei „Arheoinvest” de la Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, care au întreprins prospecțiuni geofizice la situl Saharna Mare (Niculiță et al. 2011b; Niculiță et al. 2012). Fapt pentru care le aducem sincere mulțumiri și pe această cale.

² În acest interval de timp a fost investigată o suprafață de 1298 m².

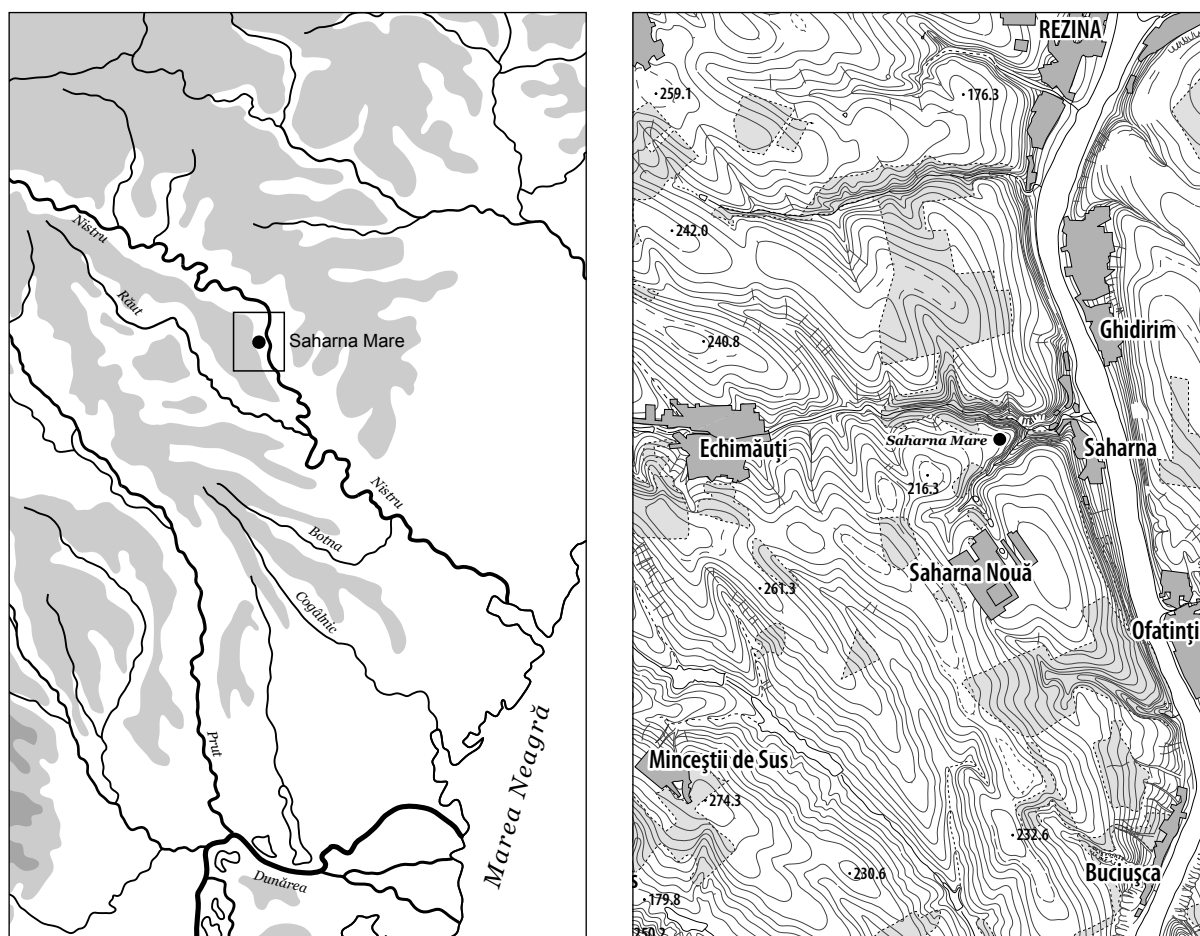

Fig. 1. Amplasarea geografică și topografică a sitului Saharna Mare.

ve, diverse complexe, precum și un bogat și variat material arheologic³.

* * *

În urma coroborării ortofotoplanurilor (fig. 4/1) și rezultatelor prospecțiunilor geomagnetice (fig. 3, 4/2) (Niculiță et al. 2011b, 30-31) cu datele obținute prin cercetările de teren (fig. 9/1), în partea de sud-est a interfluviului Saharna Mare, au fost identificate urmele unei „citadele” quasi-rotunde în plan (fig. 4/3), cu dimensiunile de 60×64 m (circa 0,32 ha). La aceasta, pe latura de nord-vest a fost acroșată o altă „incintă”, de formă semiovală cu dimensiunile de 55×78 m, conturul căreia este marcat de un șanț (fig. 4/3), identificat în urma prospecțiunilor geo-magnetice și după diferența de vegetație.

³ În studiul de față sunt publicate complexele și inventarul arheologic din orizontul hallstattian timpuriu. Cele traco-getice (sec. VII/VI-III a. Chr.) vor constitui subiectul unei altei publicații.

„Citadela” a fost cercetată prin intermediul a cinci secțiuni (fig. 2, 3, 5-7), ca urmare fiind descoperite: vestigiile unui sistem defensiv artificial, constituit dintr-un „zid” cu șanț adiacent, complexe, precum și un variat material arheologic.

Sistemul defensiv

„Zidul” descria un semicerc, fiind sesizat pe laturile de est, nord și vest, pe o lungime totală de cca 185 m. El a fost investigat pe o distanță totală de 12 m: 2 m – pe latura de sud-vest (*Secțiunea 7/2003*); 8 m – pe latura de nord-vest (*Secțiunea 13/2009*; *Secțiunea 14/2010*); 2 m – pe cea de nord-est (*Secțiunea 15/2010*). Rămășițele „zidului” au apărut la adâncimea de 0,2-0,3 m de la nivelul actual de călcare și se prezintă sub forma unei dărâmături compuse din sol argilo-nisipos în amestec cu pietre, cenușă și fragmente de lemn carbonizat. Pietrele cu dimensiunile cuprinse între 0,05×0,08×0,10 m și 0,10×0,15×0,30 m apar

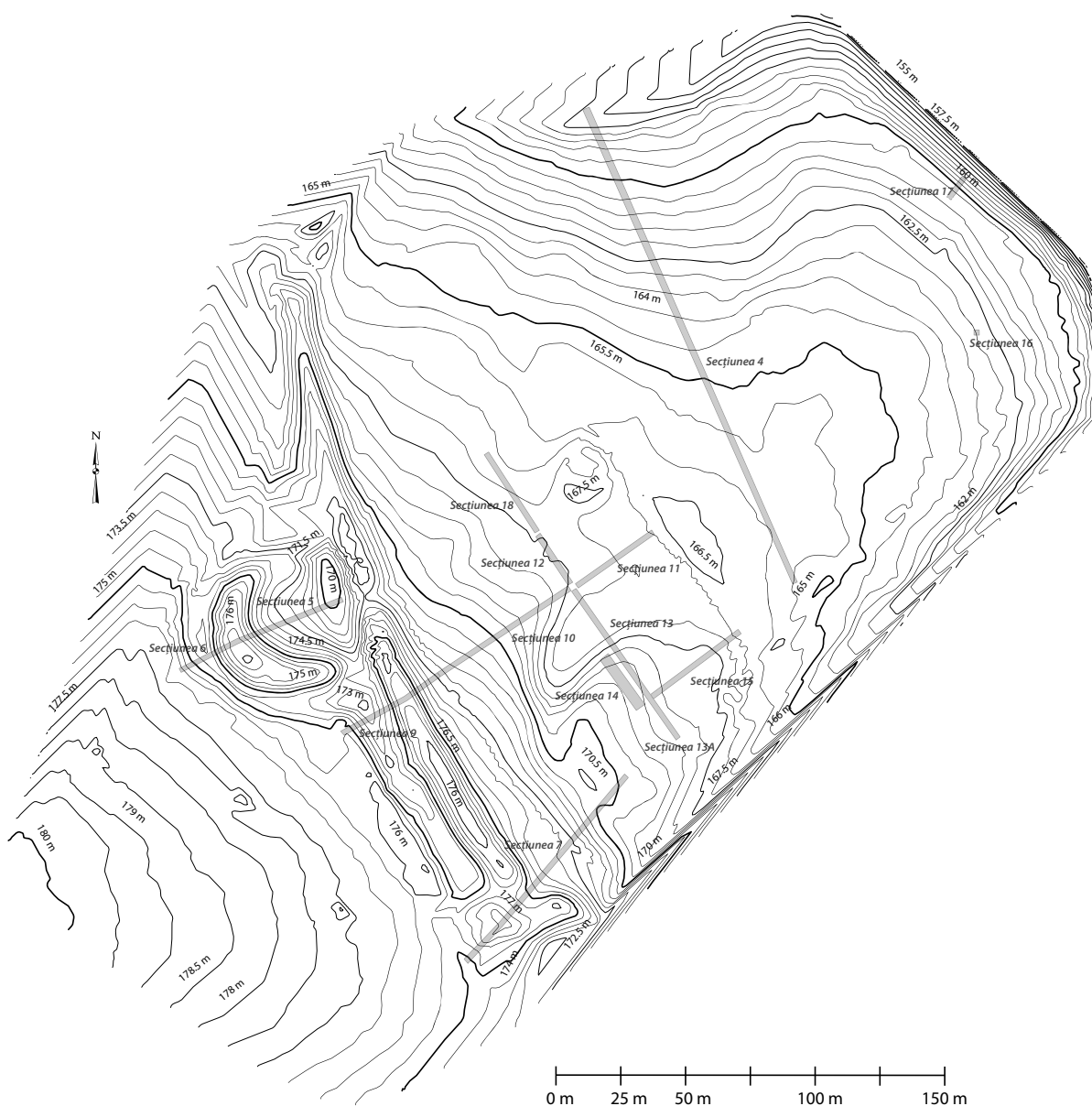

Fig. 2. Saharna Mare. Planul topografic.

dispersat sau formează unele aglomerări compacte. După degajarea acestui strat, la adâncimea de circa 0,5-0,6 m de la nivelul actual de călcare, a fost sesizată o lentilă, compusă din sol de culoare brună, de formă concavă, cu lățimea de 2,4-2,9 m și grosimea în partea centrală de 0,3 m (fig. 5). La nivelul lentilei au fost observate conturul unor gropi și șanțuri, aranjate în două șiruri, de-a lungul construcției defensive. Cel mai elocvent tablou a fost atestat pe latura de nord-vest, unde pe o porțiune de 8 m s-au conturat 13 gropi și un șanț (fig. 5, 9/2-5), aranjate în două șiruri aproximativ paralele, orientate nord-sud, la o distanță de 0,6-0,8 m unul față de altul. Primul șir (limita

exterioară a construcției) era constituit din trei gropi și un șanț cu lungimea de 4,6 m, iar cel de-al doilea – din 10 gropi. Gropile se aflau la distanța de 0,2-0,8 m una față de alta și aveau formă cilindrică cu diametrul de 0,3-0,4 m și adâncimea de 0,4-0,6 m. Șanțul avea formă trapezoidală în secțiune cu deschiderea la gură de 0,3-0,4 m și adâncimea de 0,4-0,5 m. Probabil, atât în șanț, cât și în gropi au fost fixate bârne verticale, care constituiau paramentele „zidului” și se aflau la o distanță de 0,6-0,8 m unul față de altul. Pentru stabilitate ele erau prinse transversal cu bârne orizontale, de la care s-au păstrat bucăți carbonizate, depistate printre ruinele construcției. Partea

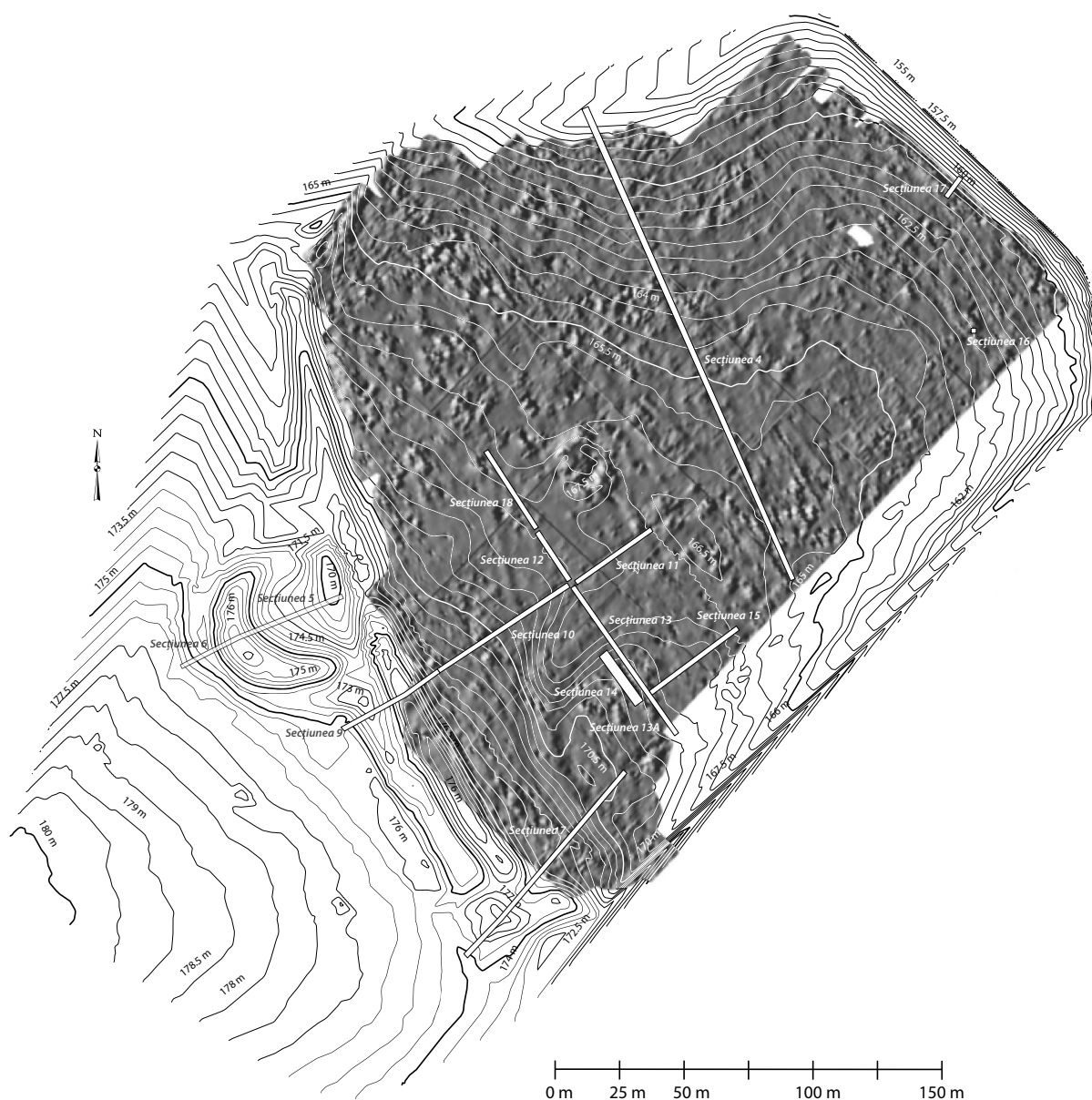

Fig. 3. Saharna Mare. Planul topografic și harta magnetometrică.

inferioară a bârnelor verticale a fost consolidată prin ridicarea unei platforme din sol brun cu grosimea de cca 0,3 m. Iar între cele două paramente a fost depus sol argilo-nisipos și pietre de diferite dimensiuni, formând astfel un veritabil zid, care atingea lățimea de cca 1,0-1,2 m⁴ (fig. 10).

Sisteme defensive similare sunt cunoscute la o serie de cetăți din spațiul intracarpatic al culturii Gáva-Holihradý – Bozna (Vasiliev 1995, 63), Ciceu Corabia (Vasiliev 1995, 91-93), Teleac (laturile de sud, nord și vest?) (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 29-31) etc. – la care, de regulă, astfel de „zi-

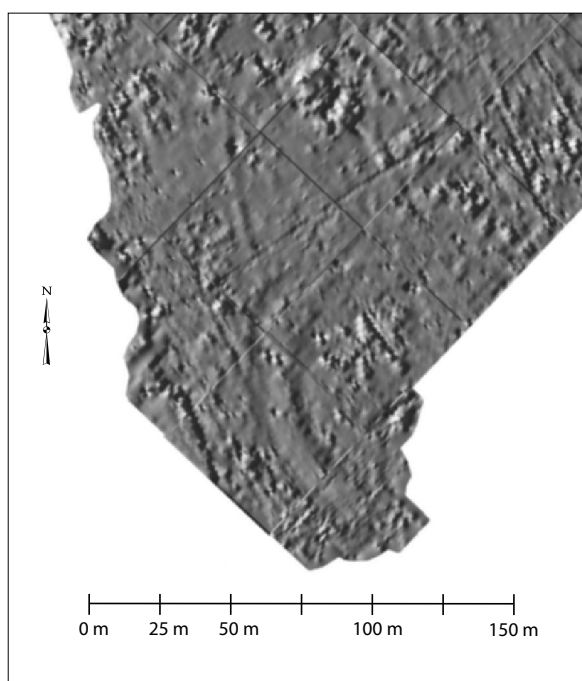
⁴La distanța dintre paramente de 0,6-0,8 m se mai adăugă și grosimea medie a bârnelor de 0,15-0,20 m.

duri” erau utilizate în primele faze de funcționare, fiind ceva mai late, de 3-5 m. Însă, modul și tehnica de edificare erau aceleași, fiind specifice pentru fortificațiile hallsattiene.

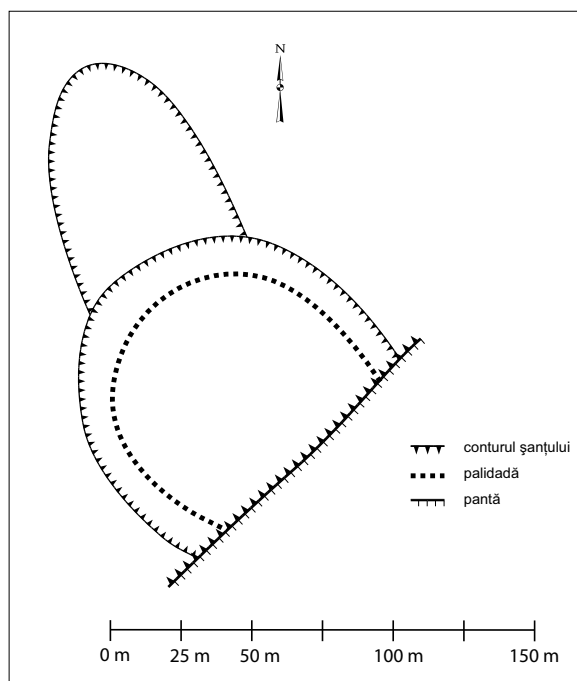
Din ruinele „zidului” au fost recuperate un fragment întregibil de la o ștanță-matrice pentru aplicarea decorului ștanțat (cat. nr. IV.12; fig. 11/1), un fragment de la o figurină zoomorfă din lut (cat. nr. IV.17; fig. 11/2) și 28 fragmente de ceramică ornamentate cu decor incizat (fig. 12/2, 3, 6, 9-12, 14, 16), ștanțat (fig. 12/1, 4, 5, 7, 8), sau combinat (fig. 12/13, 17, 18). Fragmentele de la vase, după formă și decor, în linii majore se încadrează în cultura Cozia-Saharna, fiind similare celor de

1

2

3

Fig. 4. Saharna Mare. Poziționarea „citadei” hallstattiene timpurii și a „incintei” adiacente:
1 - ortofotoplan (sursa: *Google earth*); 2 - harta magnetometrică; 3 - plan-schemă.

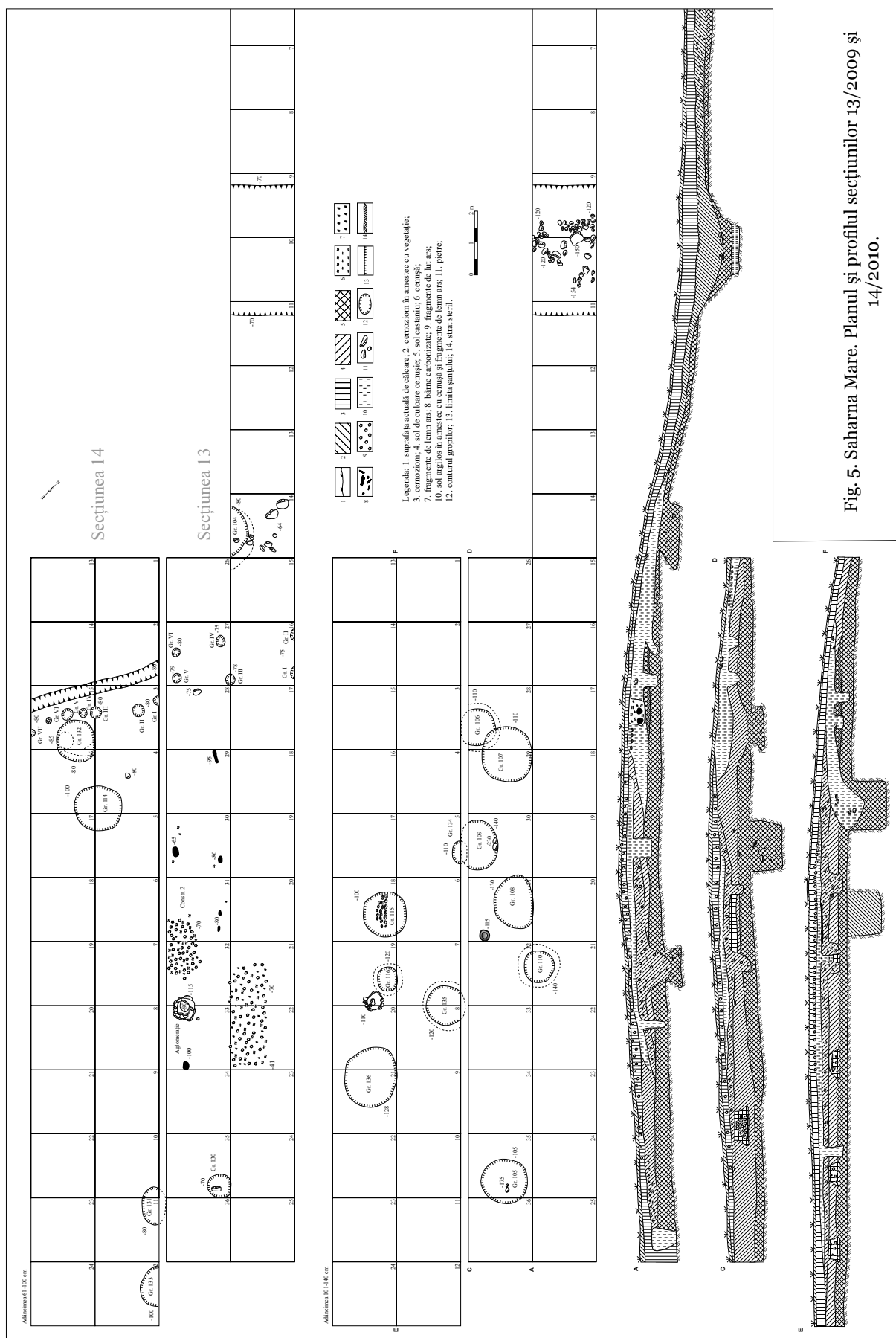

Fig. 5. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunilor 13/2009 și 14/2010.

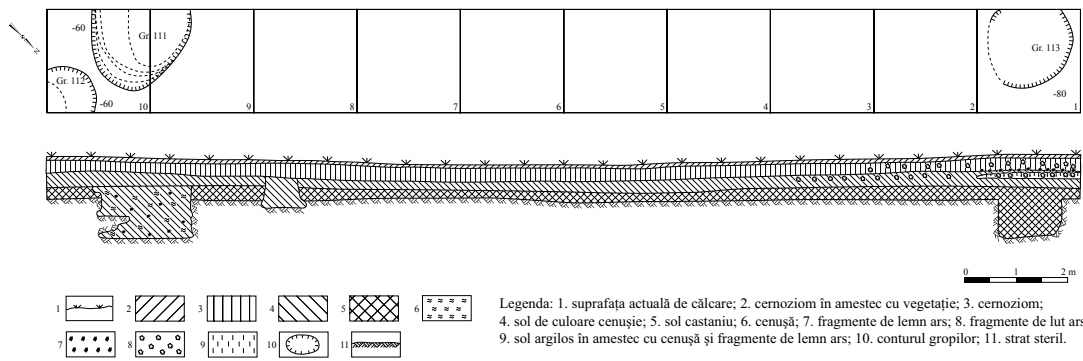

Fig. 6. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 13A/2010.

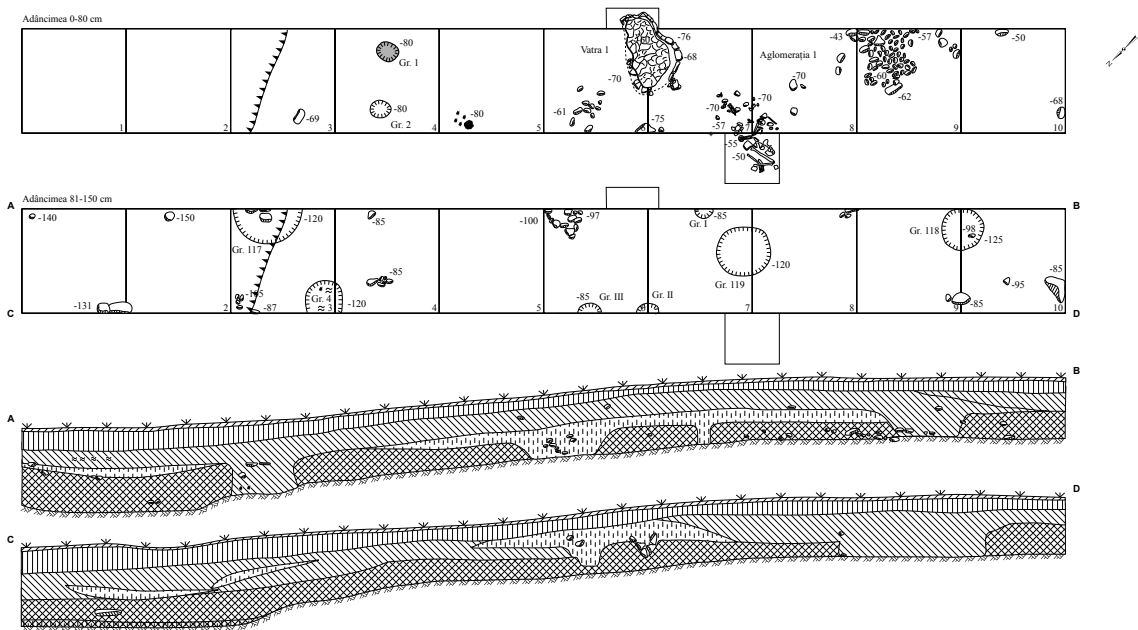

Fig. 7. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 15/2010-2011.

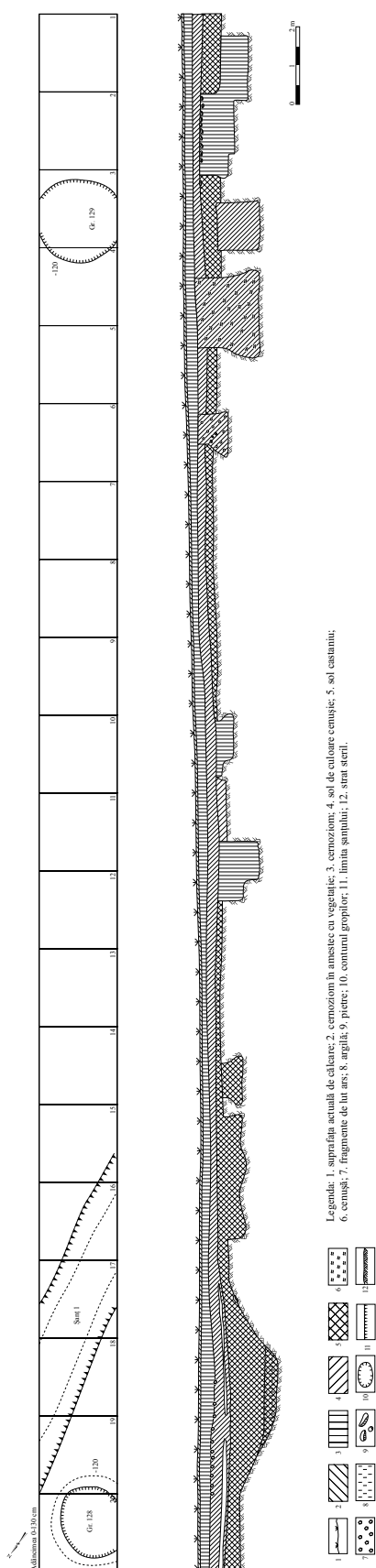

Fig. 8. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 18/2011.

la Alcedar, Țareuca, Cozia, Pocreaca, Cușmirca (Камыба 2000, 318, таб. XXVI/3-5, 13, 21, 22).

În platforma de sol brun, ridicat pentru consolidarea bazei „zidului”, au fost descoperite 19 fragmente de la diverse tipuri de vase, decorate prin incizare (fig. 13/1-5, 8, 11, 12), ștanțare (fig. 13/7, 14, 15) sau cu ornament în relief (fig. 13/10, 13), caracteristice, la fel, culturii Cozia-Saharna.

Prezintă interes conținutul stratului cultural de sub fundamentul palisadei. Pe porțiunea cercetată au fost descoperite circa 53 fragmente de ceramică modelată cu mâna, dintre care: 12 lipsite de ornament, 34 – ornamentate cu decor incizat (fig. 14/3, 4, 10-13, 15), 6 – cu decor ștanțat (fig. 14/1, 2, 5) și un fragment ce conține ornament combinat, alcătuit din linii paralele incizate orizontal sau depuse sub unghi rotunjit, asociate cu câte două linii ștanțate orizontal (fig. 14/14). Dintre fragmentele neornamentate se evidențiază cinci, care sunt de la vase mari cu gâtul înalt, bine profilat (fig. 14/7), sau arcuit (fig. 14/9), buza lată evazată (fig. 14/6-8). Asemenea recipiente sunt caracteristice fazei timpurii a perioadei hallstattiene, cunoscute în această zonă după exemplarele descoperite în *construcția nr. 1* de la Saharna Mică, care a funcționat între secolele XI-X a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008a, 14-18, fig. 4/1-3).

Fragmentele de ceramică cu decor incizat sunt de la vase de dimensiuni mijlocii, modelate din pastă semifină de culoare neagră sau surie-închisă. Decorul e constituit din trei sau mai multe linii paralele incizate orizontal, de la care coboară în jos, pe umărul trunchiului globular al vasului, fascicule de linii oblice depuse sub unghi (fig. 14/3). Unele recipiente erau ornamente cu benzi din linii văluroase însoțite de cercelete duble (fig. 14/13) – decor cunoscut în prima jumătate a mileniului I a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008a, 300, fig. 82/18). Ceramica cu decor ștanțat este prezentată prin fragmente de vase modelate cu mâna din pastă de lut cu ingrediente de șamotă. Decorul, de regulă, e compus din trei linii paralele, ștanțate orizontal, de la care se lasă în jos pe trunchiul globular al vasului câte două linii paralele, depuse sub unghi, care se încunună cu câte un cercelet (fig. 14/5). Au mai fost sesizate fragmente de la străchini cu trunchiul rotunjit, cu buza orizontală, înzestrată cu câte unul sau două suporturi aplatizate, și ornamentată cu linii ștanțate pa-

1

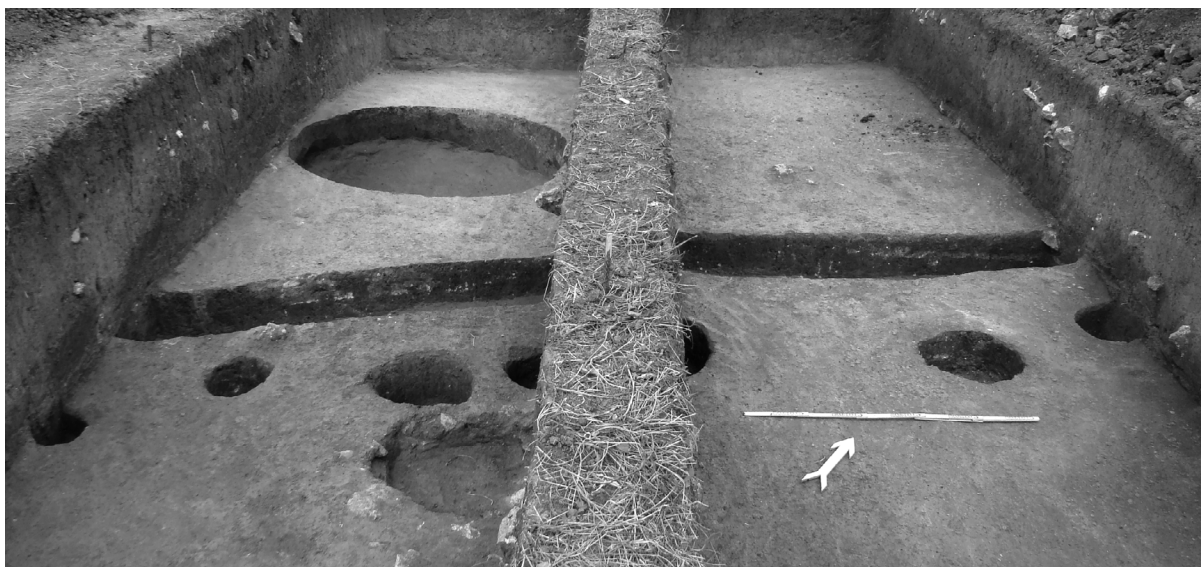
2

3

4

5

Fig. 9. Saharna Mare. Vestigiile „zidului” „citadelei” hallstattiene: 1 - vedere dinspre sud-vest asupra „citadelei”;
2 - secțiunea 14/2010; 3 - secțiunea 15/2010; 4 - secțiunea 13/2009; 5 - secțiunea 14/2010 .

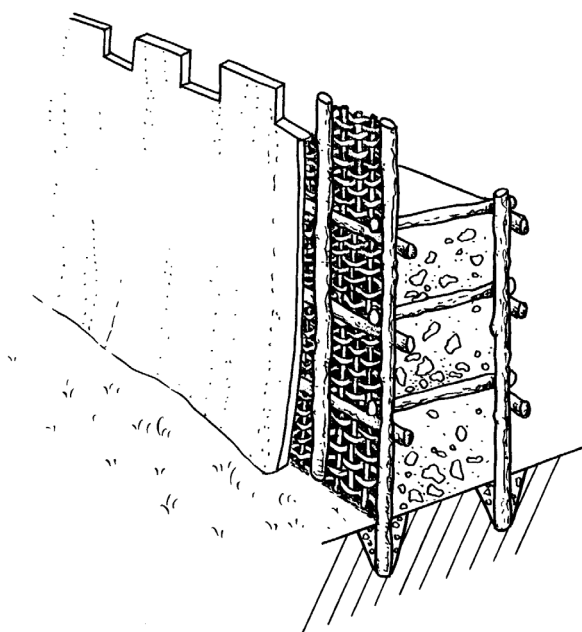

Fig. 10. Saharna Mare. Variantă de reconstruire a „zidului” „citadelei” hallstattiene.

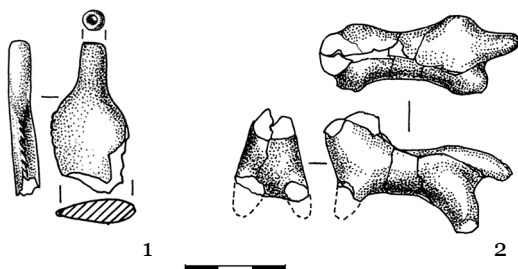

Fig. 11. Saharna Mare. Descoperiri din dărâmătura „zidului”: 1 - ștanță-matrice; 2 - statueta zoomorfă.

ralet, depuse oblic (fig. 14/2). Unele exemplare sunt ornamentate în partea de sus a trunchiului cu câte patru linii ștanțate orizontale (fig. 14/1). Recipiente cu astfel de decor sunt binecunoscute la monumentele din zona Nistrului, precum și în alte spații ale culturii Cozia-Saharna.

Șanțul (fig. 15, 16) a fost săpat în fața „zidului” și urma traseul acestuia. El a fost atestat, de asemenea, și pe latura de sud-est a interfluviului⁵,

⁵ În prezent latura de sud-est a interfluviului este destul de abruptă. Din aceste considerente, inițial s-a considerat că această parte a „citadelei” a fost apărată natural (Niculiță et al. 2010, 360; Niculiță, Zanoci, Băț 2011, 226). Însă, cercetările recente au scos în evidență vestigiile unui șanț de apărare și pe această latură. Probabil, în mileniul I a. Chr. pantele inter-

unde actualmente nu sunt sesizate urme ale „zidului” defensiv. Pe laturile de vest și nord șanțul se afla la distanța de cca 10 m de la „zid” și a fost amenajat prin adâncirea fundului unei doline naturale⁶, iar pe sectorul de est el a fost săpat direct de la nivelul antic de călcare și se afla la o depărtare de cca 2,7 m față de „zid”. Șanțul a fost cercetat prin intermediul a trei secțiuni: *Secțiunea 7/2003*, cu lățimea de 2 m – pe latura de sud-vest; *Secțiunea 13/2009*, de 2 m lățime – pe latura de nord-vest; *Secțiunea 15/2010*, lățimea de 2 m – pe latura de nord-est. În partea de sud-vest șanțul avea pereții oblici, iar fundul – albiat. Deschiderea acestuia la gură era de cca 6 m, spre fund îngustându-se până la 2 m, adâncimea fiind de 1,6 m. Pe sectorul de nord-vest șanțul avea pereții oblici, care spre fund deveneau verticali. Lățimea în partea superioară era de cca 4,2 m, iar în cea inferioară – de 1,6 m, adâncimea – 1,2 m. Pe latura de nord-est șanțul era de formă trapezoidală în secțiune, având lățimea în partea superioară de cca 4,5 m, iar în cea inferioară de cca 3,5 m, adâncimea fiind de 0,7 m⁷. Umplutura șanțului este compusă din câteva straturi și diferă de la o porțiune la alta. Însă, în toate secțiunile în partea inferioară au fost surprinse lentile de sol castaniu, urmate de sol de culoare cenușie⁸. Din stratul de culoare castanie au fost recuperate un pandantiv din bronz (cat. nr. I.4; fig. 17/1), o fusaiolă (cat. nr. IV.6; fig. 17/2) și multiple fragmente ceramice. Ceramica descoperită la fundul șanțului este modelată din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea este incompletă și neuniformă. Culoarea lor variază de la cărămiziu la negru. Acestea de regulă sunt ornamentate cu decor incizat (fig. 17/4-6), ștanțat (fig. 17/9) sau în relief (fig. 17/7). Dintre fragmentele recuperate se evidențiază unul cu decor, realizat prin ștanțare, compus din trei linii orizontale sub care urmează alte cinci linii, care descriu un zig-zag. Vârfurile unghiurilor, fiind marcate cu cer-

fluviului nu erau atât de înclinate, astfel fiind necesare unele amenajări defensive artificiale.

⁶ Diferența dintre baza „zidului” și fundul dolinei, de la nivelul căreia a fost săpat șanțul, era de cca 1,6 m.

⁷ Adâncimea mică a șanțului poate fi explicată prin faptul că pe această porțiune stânca calcaroasă a interfluviului este mai la suprafață. Astfel, locuitorii așezării ajungând la piatră, nu au mai adâncit șanțul ca pe celelalte laturi.

⁸ În urma cercetărilor efectuate în anii 2001-2007 s-a stabilit că solul de culoare castanie corespunde nivelului de locuire hallstattian timpuriu, iar cel de nuanță cenușie – orizontului traco-getic (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008a, 140-144). Astfel, se poate presupune că primele alunecări ale solului în șanț încep să se producă încă în perioada hallstattiană timpurie.

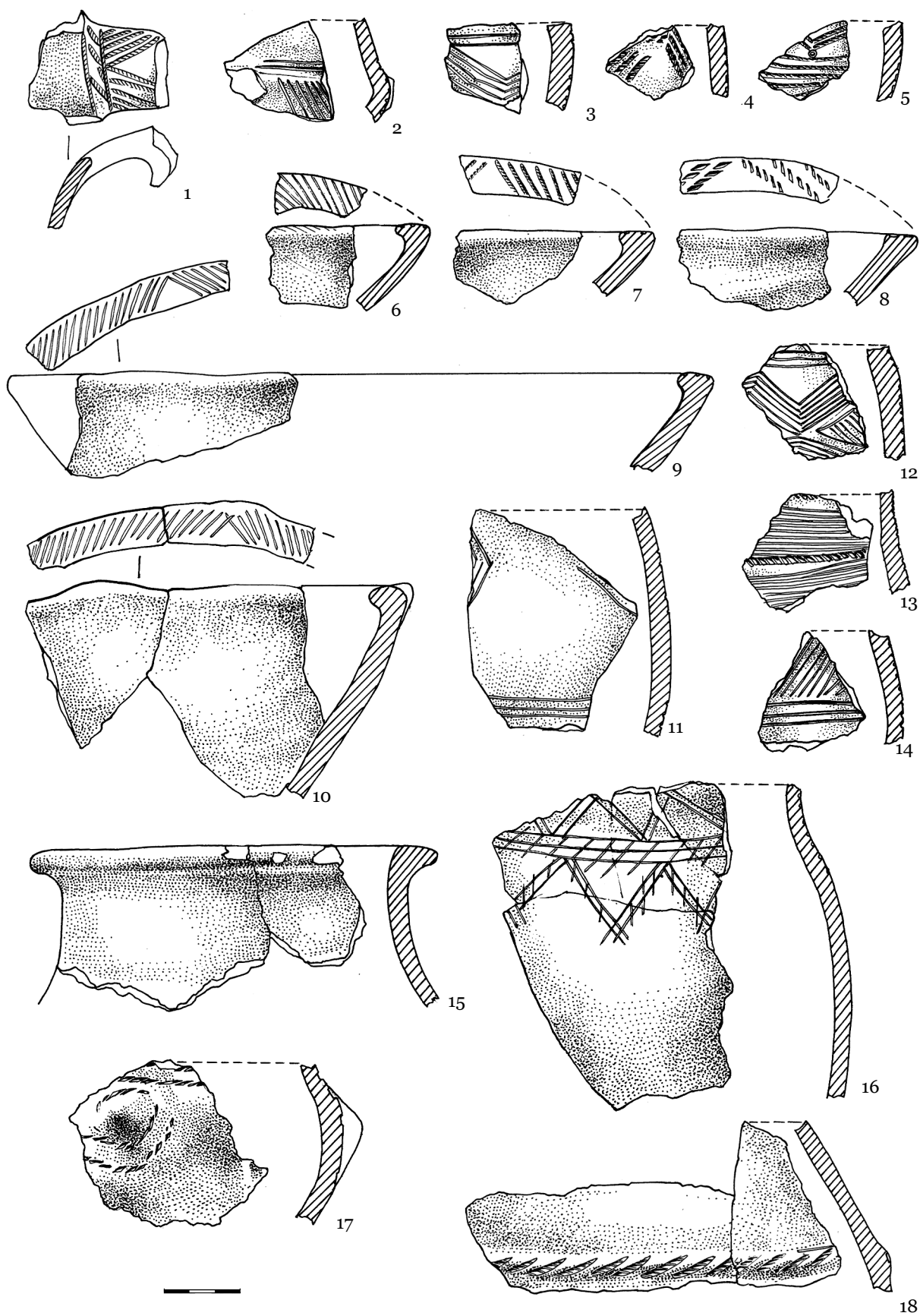

Fig. 12. Saharna Mare. Material ceramic din dărâmătura „zidului”.

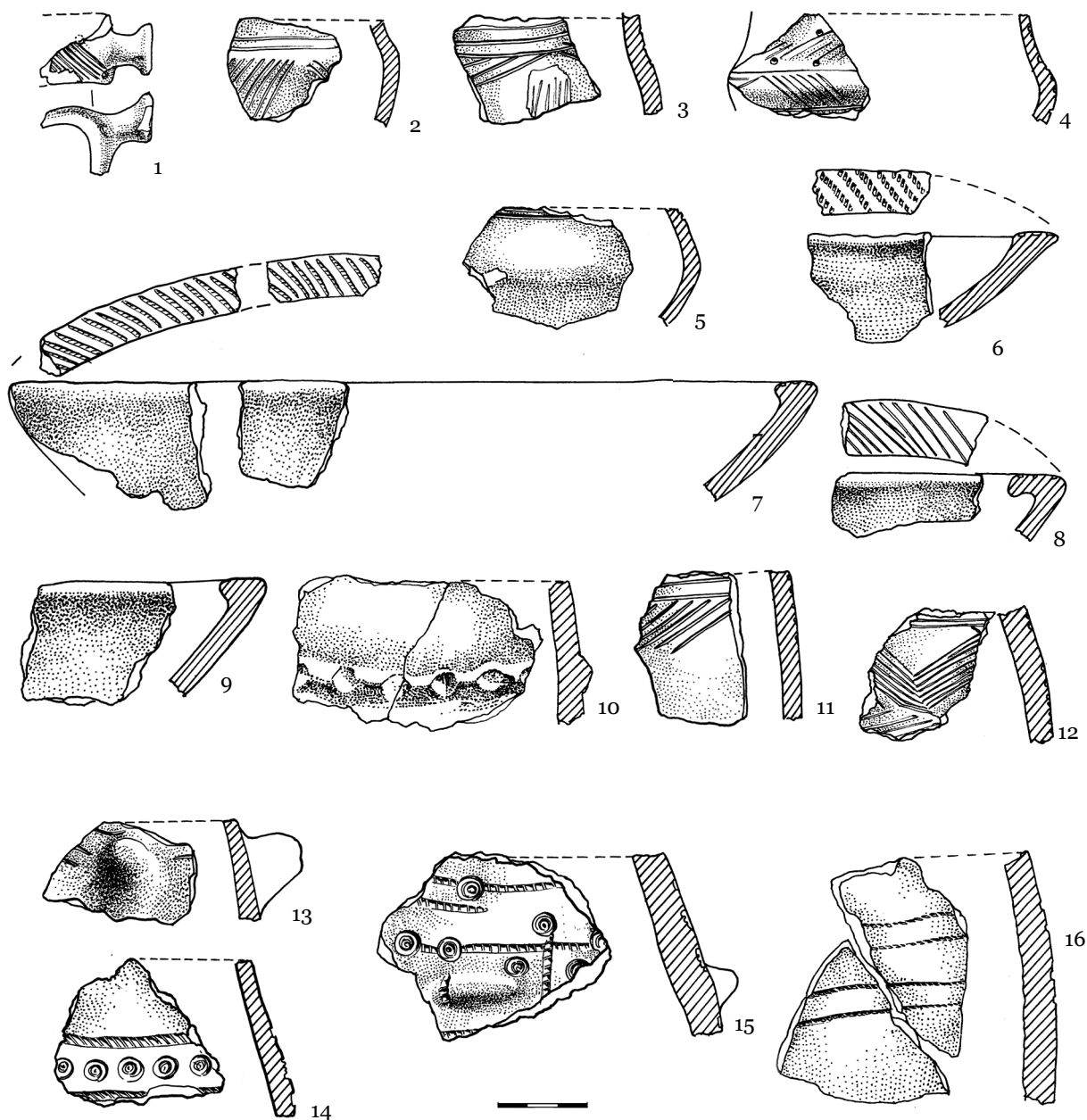

Fig. 13. Saharna Mare. Ceramică descoperită la baza „zidului”.

culețe (fig. 17/9). Fragmente de la vase similare sunt cunoscute atât în așezarea limitrofă Saharna „Dealul Mănăstirii” (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, fig. 42/2), cât și în alte situri ale culturii Cozia-Saharna – Pocreaca (Iconomu 1996, fig. 17/7, 11), Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, fig. 70) etc.

Astfel, materialele descoperite atât printre ruinele „zidului” și la baza lui, cât și în partea inferioară a șanțului dau posibilitatea de a constata că elementele defensive au fost edificate în perioada hallstattană timpurie și „citadela” din punctul de

vedere cultural-cronologic, se încadrează în cercul monumentelor culturii Cozia-Saharna⁹.

⁹ De regulă, fortificațiile hallstattiene timpurii din arealul culturii Cozia-Saharna sunt ceva mai mari ca suprafață. De exemplu, incinta sitului de la Pocreaca are cca 1,4 ha, iar cea de la Brad – 1,0 ha. Analogii pentru fortificații cu suprafața redusă pot fi găsite, însă, în arealul culturii Gáva-Holíhrady, unde pe lângă siturile cu dimensiuni considerabile – Siret (30 ha) (Mareș et al. 2007-2008, 81), Rozgîrce (50 ha) (Сулик, Бандрівський 1993, 136-138), Lisičniki (160 ha) (Малеєв 1987, 87) – se întâlnesc și fortificații de proporții modeste: Șona – 0,3 ha (Vasiliev 1995, 125-145), Preuțești – 0,12 ha (Ursulescu, Popovici 1997, 53), Drencova – 0,1 ha (Hoređt 1974, 222), Brașov-Pățitel – 0,06 ha (Alexandrescu, Pop 1970, 161) etc.

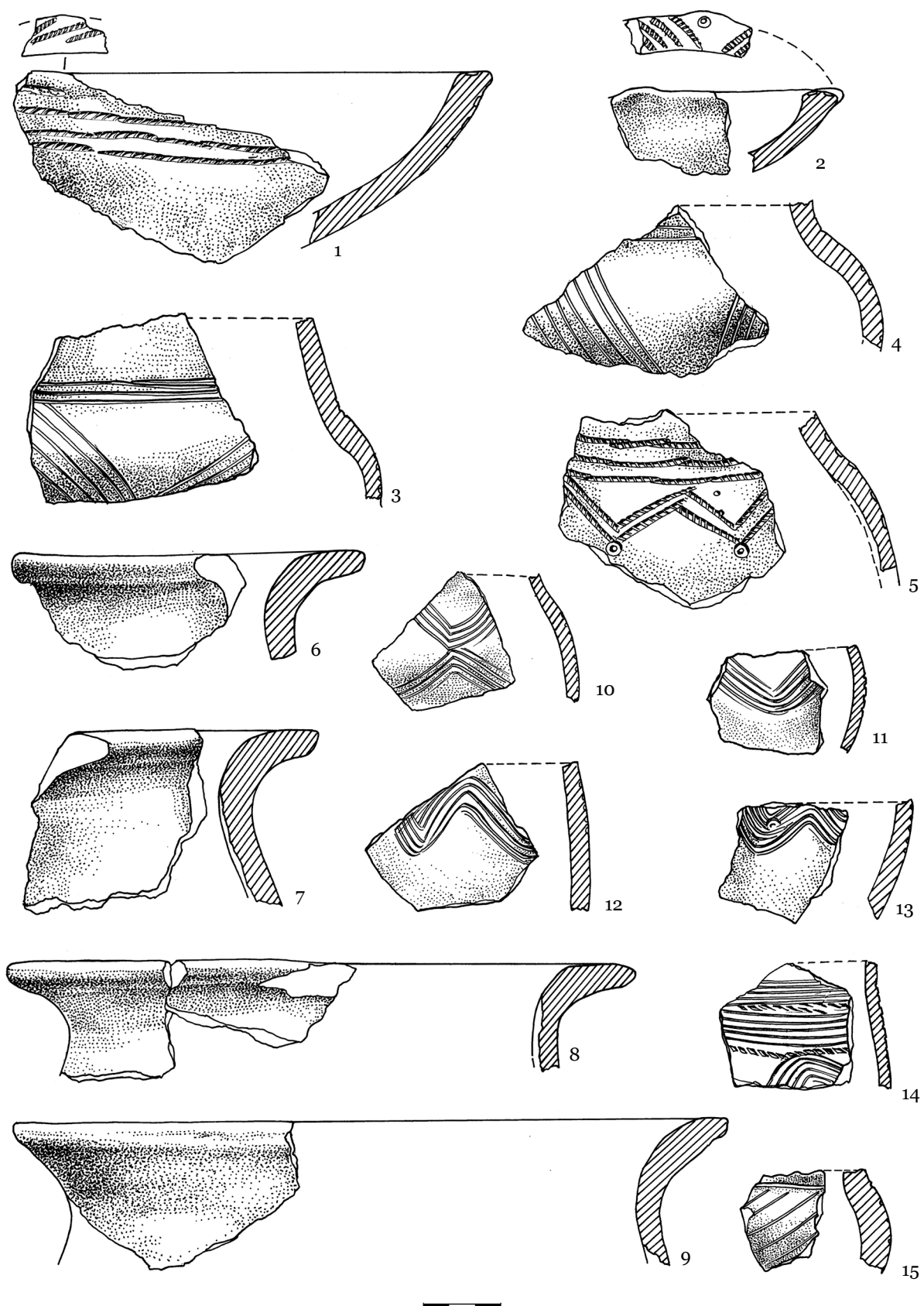

Fig. 14. Saharna Mare. Ceramică descoperită în stratul de cultură de sub „zid”.

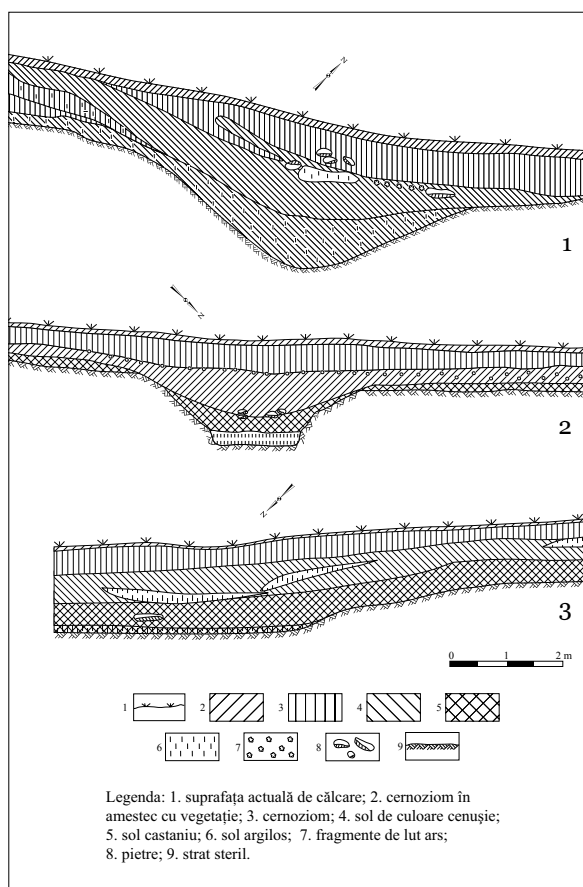

Fig. 15. Saharna Mare. Șanțul defensiv al „citadelei” hallstattiene timpurii: 1 - sectorul de sud-vest (Secțiunea 7/2003); 2 - sectorul de nord-vest (Secțiunea 13/2009); 3 - sectorul de nord-est (Secțiunea 15/2010).

O altă „incintă” a fost atestată în partea de sud-est a interfluviului. Conform datelor preliminare, în plan ea prezintă un semioval cu lățimea de cca 55 m și lungimea de cca 78 m și este delimitată la est, nord și vest de un șanț defensiv (fig. 4/3). Această „incintă”, după cum arată prospecțiunile (fig. 4/2), era acroșată la „citadela”, descrisă anterior. Șanțul cu o lungime de cca 185 m, descria în plan un semioval. El a fost cercetat prin intermediul secțiunilor 10/2006 (fig. 18/1, 2; 19/1, 2) și 18/2011 (fig. 8, 18/3; 19/3). Ca urmare a investigațiilor arheologice s-a stabilit că el a fost săpat de la nivelul solului castaniu (0,8 m adâncime de la nivelul actual de călcare). Pe segmentul de sud-vest șanțul avea pereții oblici și fundul plat, cu lățimea de 3,0 m în partea superioară și de 0,85 m – în cea inferioară, adâncimea lui pe acest sector fiind de 1,4 m. Pe porțiunea de nord-est șanțul avea formă trapezoidală în secțiune cu lățimea la

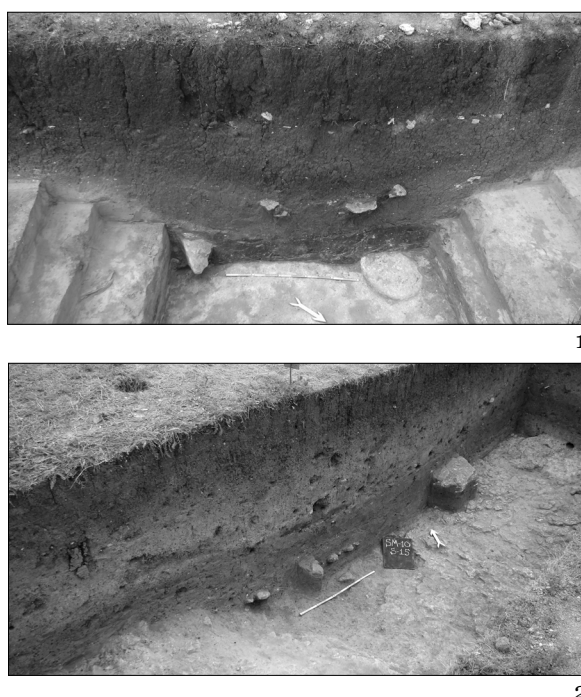

Fig. 16. Saharna Mare. Vedere a profilurilor șanțului defensiv al „citadelei” hallstattiene timpurii: 1 - sectorul de nord-vest (Secțiunea 13/2009); 2 - sectorul de nord-est (Secțiunea 15/2010).

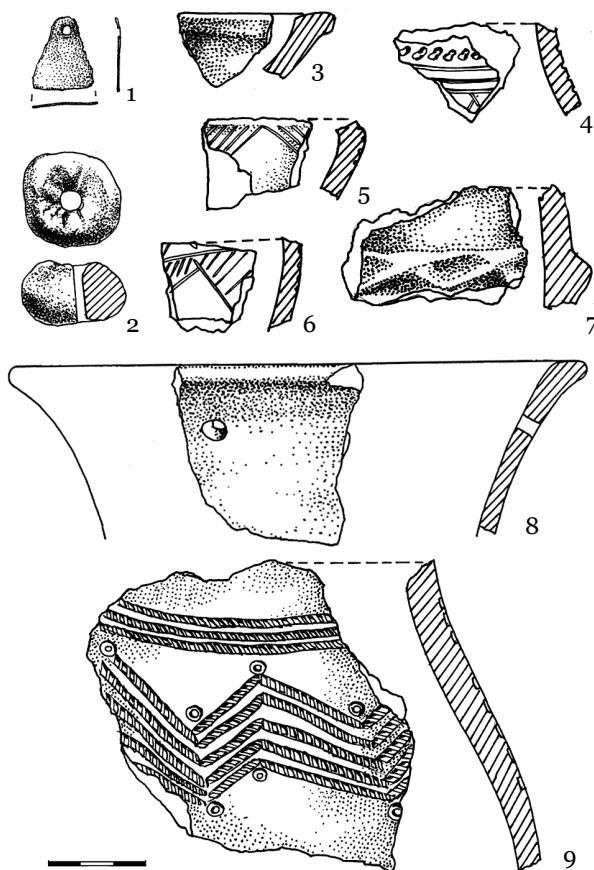

Fig. 17. Saharna Mare. Material hallstattian timpuriu descoperit în umplutura șanțului defensiv.

gură de 3 m, la fund – de 1,4 m și adâncimea – de 1,0 m. În zona curburii el nu depășea în partea de sus lățimea de 2 m, iar în cea de jos – de 1 m, adâncindu-se până la 1,1 m. Umplutura consta din sol cenușiu în amestec cu cenușă. În partea de nord-est șanțul a fost întretăiat de o groapa menajeră, în care s-au descoperit fragmente de amfore de Thasos și Peparethos, ce se încadrează între mijlocul secolului IV și mijlocul secolului III a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 115-116, fig. 111/1, 4-11). Deci, este evident că această linie defensivă a funcționat anterior vremii săpării gropii. Spre o datare mai timpurie a șanțului conduc și fragmentele de ceramică cu decor incizat (fig. 20/2, 6) și ștanțat (fig. 20/1, 7), descoperite la fundul șanțului. Dintre ele atrage atenția un fragment de la un vas ornamentat cu două linii imprimate (pseudo-șnur) dispuse în formă de zigzag, la vârful unghiurilor fiind imprimate cerculețe (fig. 20/7). Un decor similar a fost atestat și pe fragmentul descoperit la fundul șanțului „citadelei” (fig. 17/9). Astfel, fragmentele ceramice identificate în partea inferioară a șanțului se încadrează în sortimentul

ceramic caracteristic culturii Cozia-Saharna, ceea ce permite, la acest moment, datarea construcției defensive descrise, la fel, ca și „citadele”, în perioada hallstattiană timpurie. Caracterul modest al investigațiilor în spațiul „incintei” nu a permis atestarea altor amenajări defensive în spatele șanțului. De asemenea, pentru moment nu este

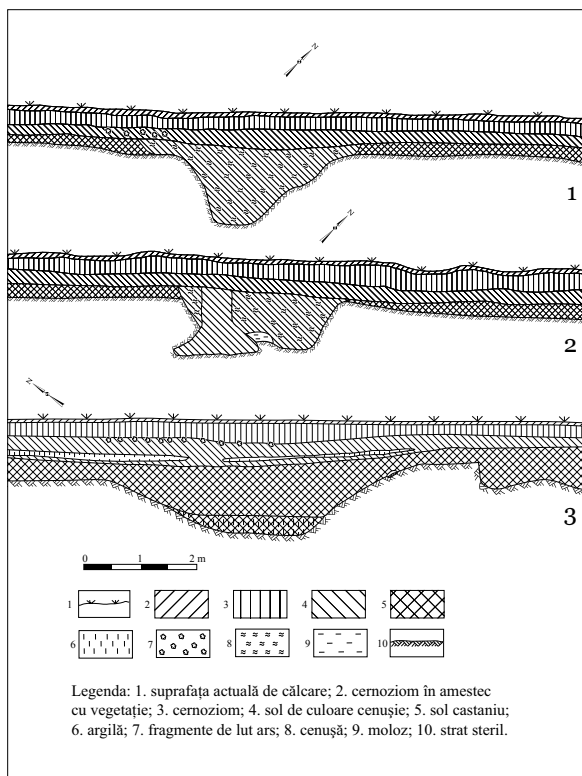

Fig. 18. Saharna Mare. Șanțul defensiv al „incintei” adiacente: 1 - sectorul de sud-vest (Secțiunea 10/2006); 2 - sectorul de nord-est (Secțiunea 10/2006); 3 - zona curburii (Secțiunea 18/2011).

Fig. 19. Saharna Mare. Vedere a profilurilor șanțului defensiv al „incintei” adiacente: 1 - sectorul de sud-vest (Secțiunea 10/2006); 2 - sectorul de nord-est (Secțiunea 10/2006); 3 - zona curburii (Secțiunea 18/2011).

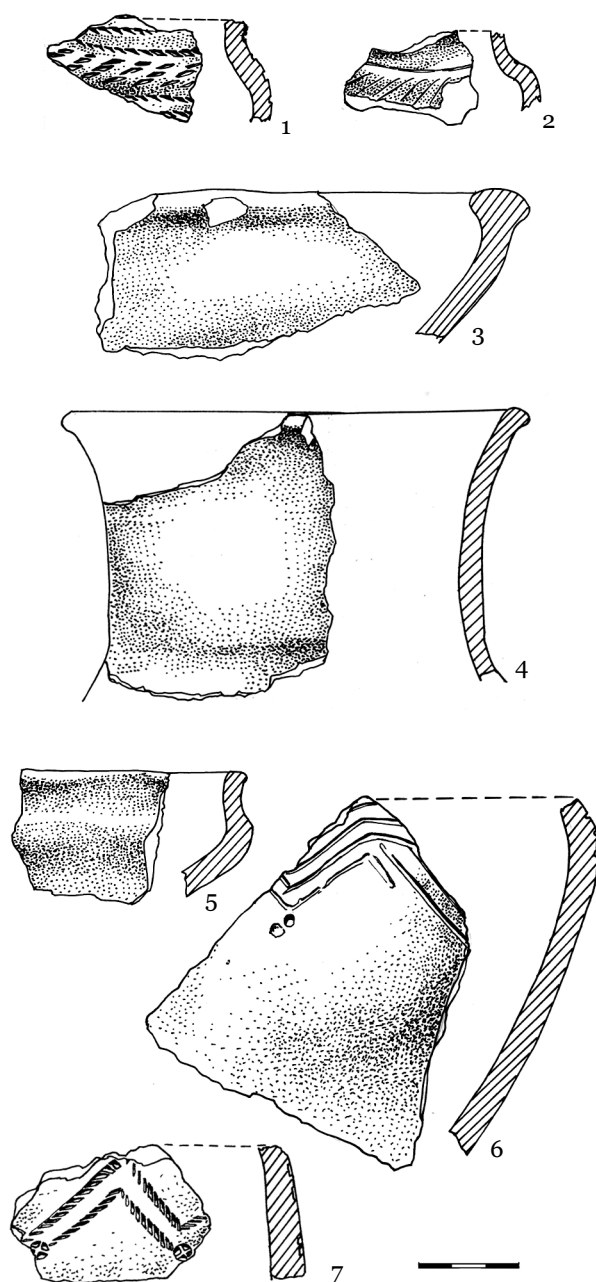

Fig. 20. Saharna Mare. Ceramică hallstattiană timpurie din umplutura șanțului „incintei” adiacente.

încă clară corelarea acestei „incinte” cu „citadela”. Însă, în baza materialelor depistate în construcțiile defensive, se poate presupune că ele au funcționat simultan. Una din ele („citadela”) având un rol principal, iar cea de a doua („incinta”) – secundar¹⁰.

¹⁰ Faptul că materialul specific culturii Cozia-Saharna poartă un caracter redus în perimetrul „incintei” ne poate conduce spre ipoteza existenței aici a unui spațiu pentru adăpostirea animalelor.

Complexe

Atât în „citadelă”, cât și în „incinta adiacentă” au fost descoperite: o construcție de suprafață, 37 gropi menajere și un complex de cult (?).

Construcția nr. 3^u (2/13/2009¹²) a fost evidențiată prin *Secțiunea 13/2009* și parțial prin *Secțiunea 14/2010*, la adâncimea de 0,7 m¹³. Ruinele ei (fig. 21) au fost descoperite sub temelia construcției de suprafață din nivelul traco-getic și reprezintă o platformă, ce descrie un contur quasi-polygonal cu dimensiunile 1,9×1,3 m. Ca urmare a investigațiilor arheologice s-a stabilit că platforma avea grosimea de 0,25 cm și era compusă din sol ars în amestec cu cenușă. În preajmă, precum și pe conturul ei au fost descoperite fragmente de bârne carbonizate, dispuse în poziție verticală și orizontală.

În stratul de arsură al platformei au fost descoperite 37 fragmente de ceramică modelată cu mâna. Dintre acestea se evidențiază 20 fragmente ce făceau parte de la un singur vas (fig. 22/7-10, 13), confecționat din pastă de lut cu impurități de șamotă. Arderea lui era neuniformă și incompletă. Culoarea varia de la cărămiziu-deschis spre cărămiziu-închis sau cafeniu. Fragmentele făceau parte dintr-un recipient de proporții mari. Practic integral s-a păstrat partea inferioară a vasului (fig. 21/3; 22/13). Diametrul fundului era de 12 cm, iar al trunchiului – de 27 cm. Fragmentele descoperite în apropiere făceau parte din pereții acestui vas, unele din ele fiind ornamentate cu brăie alveolare (fig. 22/7-10).

Restul fragmentelor erau de la vase modelate din pastă de lut cu degresanți de șamotă. Arderea lor era incompletă și neuniformă. Culoarea varia de la cenușiu la negru. Dintre acestea se evidențiază: fragmente de străchini cu buza arcuită în interior, una fiind ornamentată pe margine cu linii oblice incizate (fig. 22/4), alta – cu linii oblice imprimate (fig. 22/3); fragmente de pereți de oale cu decor incizat (fig. 22/2, 6) și ștanțat (fig. 22/5); fragmente de ceașcă cu decor incizat în asociere cu cerculețe imprimate (fig. 22/1) etc.

Fragmentele recuperate, după morfologie, ardere, culoare și ornament pot fi atribuite sortimen-

¹¹ Numerotarea complexelor se face în continuarea celor publicate în lucrarea Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 69-150.

¹² Cifrele din paranteze indică numerotarea complexelor conform rapoartelor de săpătură.

¹³ Aici și în continuare se indică adâncimea de la nivelul actual de călcare.

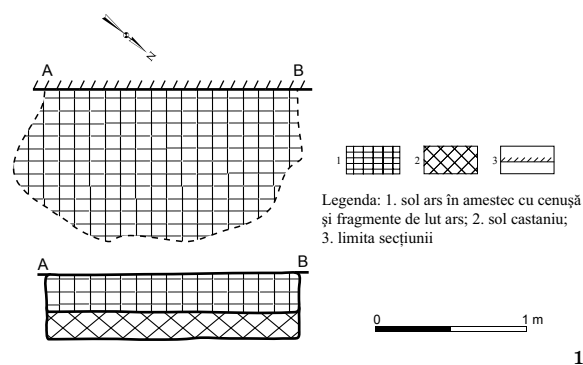

Fig. 21. Saharna Mare. Construcția nr. 3: 1 - planul și profilul; 2 - vestigiile construcției (vedere dinspre est); 3 - vas *in situ* din construcție.

tului ceramic Cozia-Saharna, ceea ce permite încadrarea construcției în perioada hallstattiană timpurie.

Groapa nr. 104 (13/13/2009) a fost atestată sub peretele de sud al secțiunii 13, la adâncimea de 0,8 m (fig. 5; 23/1). Complexul a fost investigat doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. S-a stabilit că groapa era de formă rotundă în plan, peretele în partea de est fiind vertical, iar în partea de vest – oblic. Diametrul gurii era de

1,6 m, al fundului – de 2 m, iar adâncimea de 0,5 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie în amestec cu fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: 15 fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna (fig. 23/4-8).

Groapa nr. 105 (14/13/2009) a fost descoperită în secțiunea 13, la adâncimea de 1,05 m (fig. 5; 23/2). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 1,6 m și adâncimea de 0,72 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie în amestec cu fragmente de lut ars și de lemn carbonizat. În partea inferioară a emplectonului au fost atestate cinci pietre cu dimensiunile medii de 0,20×0,15×0,10 m.

Inventar: șase fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna (fig. 23/9, 10) și 10 fragmente de oase.

Groapa nr. 106 (15/13/2009) a fost sesizată în secțiunea 13, la adâncimea de 1,1 m (fig. 5; 23/3). Ea avea formă de clopot cu diametrul gurii de 1,2 m, al fundului – de 1,5 m și adâncimea de 0,6 m. Emplectonul consta din sol castaniu în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: cinci fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna, dintre care unul cu decor ștanțat (fig. 23/11) și cinci fragmente de oase.

Groapa nr. 107 (16/13/2009) a fost atestată în secțiunea 13, la adâncimea de 1,1 m (fig. 5; 23/3). Ea avea forma rotundă în plan, cu diametrul gurii de cca 1,7 m. Pe segmentul de nord-est groapa a fost săpată în trepte, iar pe cel de sud-vest – în formă de clopot. Astfel, fundul gropii era deplasat puțin spre sud-vest față de gură, înregistrând un diametru de 1,74 m. Adâncimea ei era de 1,12 m. Groapa a fost umplută în partea inferioară cu cernoziom în amestec cu cenușă, fragmente de lut ars și fragmente de lemn carbonizat, iar în cea superioară – cu sol de culoare castanie în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: 26 fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna, dintre care o buză de strachină, decorată cu ornament ștanțat (fig. 23/12), un fragment de vas cu decor ștanțat (fig. 23/13) și un fragment vas cu decor incizat (fig. 23/14); șapte fragmente de oase; două fragmente de silex (fig. 23/15, 16).

Groapa nr. 108 (17/13/2009) a fost descoperită în secțiunea 13, la adâncimea de 1,3 m (fig. 5; 24/1). Ea avea formă tronconică cu diametrul gurii de 1,6 m, al fundului – de 1,25 m și adâncimea

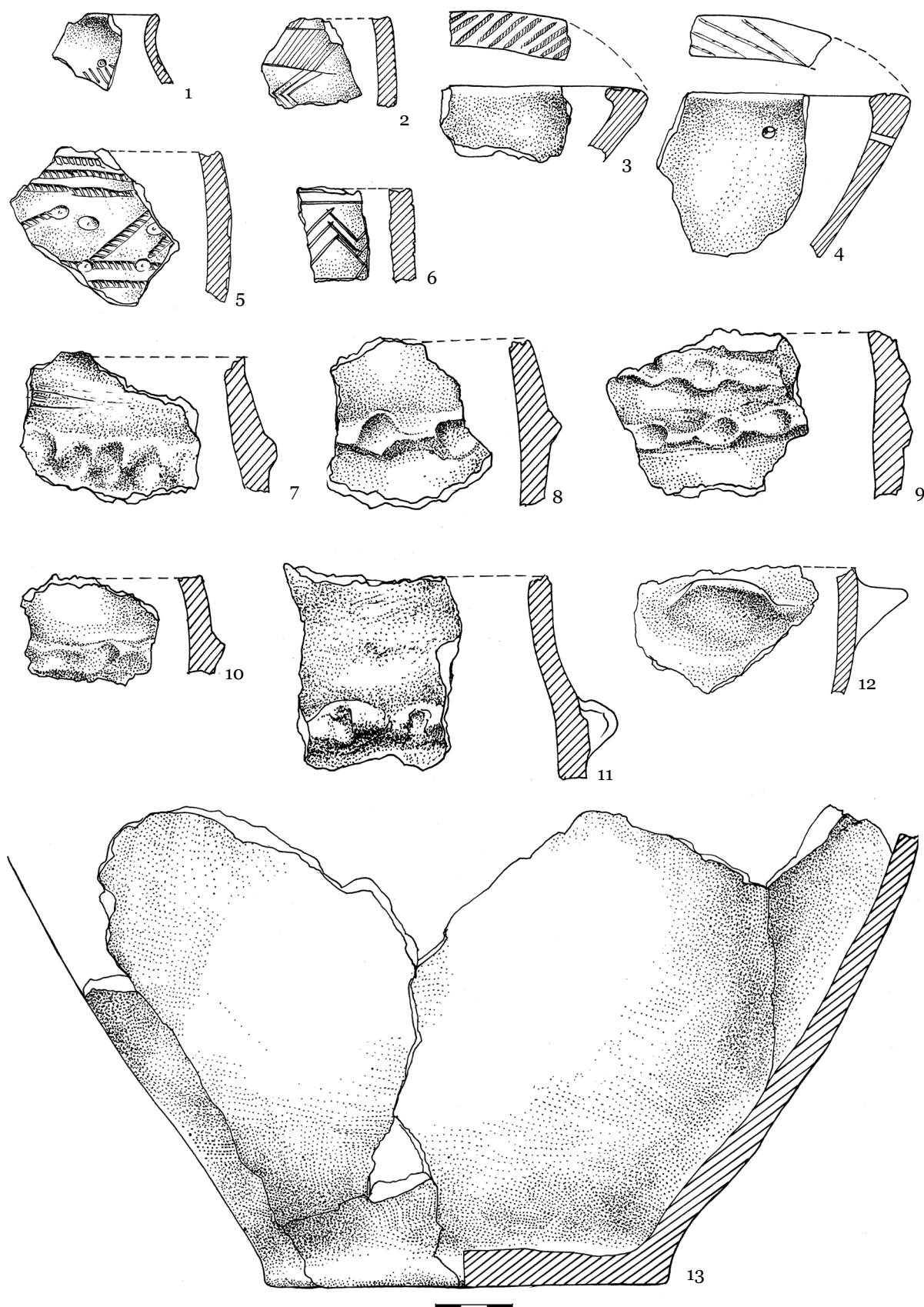

Fig. 22. Saharna Mare. Ceramică descoperită în construcția nr. 3.

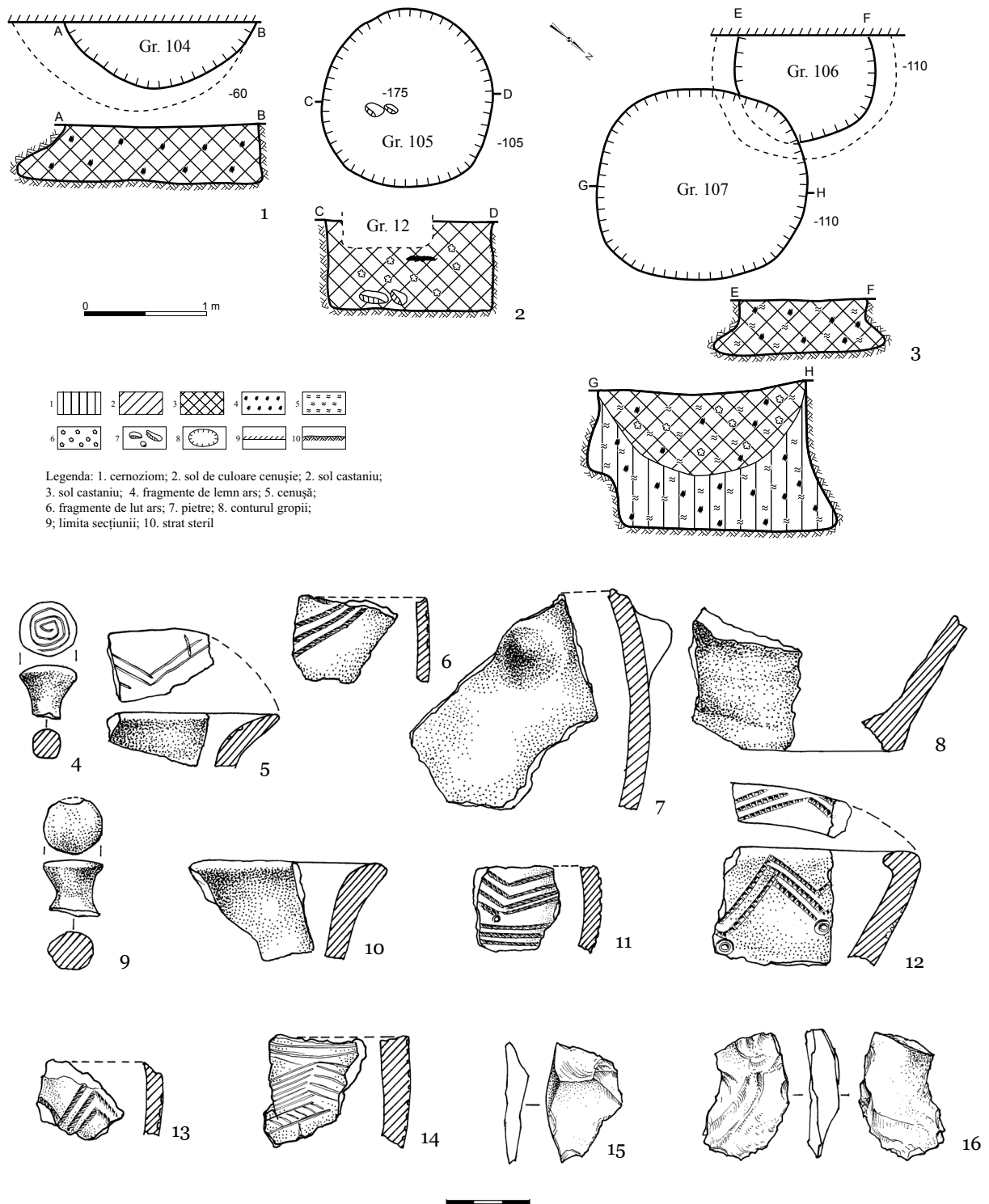

Fig. 23. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 104; 2 - planul și profilul gropii nr. 105; 3 - planul și profilul gropilor nr. 106 și nr. 107; 4-8 - inventarul gropii nr. 104; 9, 10 - inventarul gropii nr. 105; 11 - inventarul gropii nr. 106; 12-16 - inventarul gropii nr. 107.

de 1,1 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: 101 fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna și 30 fragmente de oase de animale. Fragmentele ceramice sunt reprezentate de: opt fragmente de buză (fig. 24/4), patru fragmente de pereți ornamentați cu brâu (fig. 24/13, 14), 10 fragmente de pereți cu decor ștanțat (fig. 24/5-11), un fragment de perete cu decor ștanțat și cu proeminență aplatizată (fig. 24/12), 76 fragmente de pereți neornamentați și două fragmente de fund.

Groapa nr. 109 (18/13/2009) a fost sesizată în secțiunea 13, la adâncimea de 1,4 m (fig. 5; 24/2). Ea a fost cercetată parțial, o parte a gropii rămânând în afara secțiunii. După porțiunea investigată s-a putut stabili că groapa a avut formă tronconică cu diametrul gurii de 1,6 m, al fundului – de 1,28 m și adâncimea de 1 m. Emplectonul gropii consta din sol de culoare castanie în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Inventar: 15 fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna și opt fragmente de oase de animale. Ceramica este reprezentată de: două fragmente de buză de oală (fig. 24/15, 16), un fragment de perete cu decor incizat (fig. 24/17), un fragment de perete cu decor ștanțat (fig. 24/19), un fragment de perete cu decor incizat în asociere cu decor ștanțat (fig. 24/18) și 10 fragmente de pereți neornamentați.

Groapa nr. 110 (19/13/2009) a fost atestată în secțiunea 13, la adâncimea de 1,4 m (fig. 5; 24/3). Ea avea formă de clopot, diametrul gurii era de 0,9 m, al fundului – de 1,3 m și adâncimea de 0,8 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie în amestec cu fragmente de lemn ars și pietre mărunte.

Inventar: 15 fragmente de ceramică de tip Cozia-Saharna – două buze de strachină (fig. 24/21, 22), o buză de oală (fig. 24/23), o buză de ceașcă ornamentată cu decor incizat (fig. 24/21) și 11 pereți neornamentați.

Groapa nr. 111 (4/13A/2010) a fost descoperită în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,6 m (fig. 6; 25/1). Ea nu a fost cercetată complet, o parte a ei rămânând în afara secțiunii. După cum reiese

din partea investigată, ea a avut peretele de vest și nord-vest săpat vertical, iar cel de nord-est și est, săpat în trepte. Diametrul gurii era 1,9 m, al fundului de 1,8 m și adâncimea de 1,0 m. Umplutura gropii consta din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și de lut ars.

Inventar: un fragment de la o lamă de cuțit (cat. nr. I.1; fig. 25/4), 81 fragmente ceramice de la cești (fig. 25/5-9), străchini (fig. 25/10, 11) și oale (fig. 25/12, 13) de tip Cozia-Saharna, 60 de pietre de dimensiuni neconsiderabile, trei fragmente de lut ars și 47 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 112 (5/13A/2010) a fost sesizată în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,6 m (fig. 6; 25/2). Ea nu a fost cercetată complet, o parte a ei rămânând în afara secțiunii. După cum reiese din partea investigată ea a avut peretele de vest și nord-vest săpat vertical, iar cel de nord-est și est, săpat în trepte. Diametrul gurii era 0,8 m, al fundului de 0,8 m și adâncimea de 1,2 m. Emplectonul gropii este reprezentat de sol castaniu în amestec cu cenușă, fragmente de lemn ars și pietre, care a fost suprapus în partea superioară de o lentilă de sol cenușiu în amestec cu cenușă și fragmente de lemn ars.

Inventar: trei fragmente de ceramică (fig. 25/14, 15) de tip Cozia-Saharna, opt pietre de dimensiuni neconsiderabile și două oase de animale.

Groapa nr. 113 (9/13A/2010) a fost atestată în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,8 m (fig. 6; 25/3). Ea nu a fost cercetată complet, deoarece a fost intersectată de groapa 7/13A/2010. După cum reiese din partea investigată, groapa a fost săpată în trepte și a avut diametrul gurii de 1,6 m și adâncimea de 1 m. Emplectonul ei consta din sol castaniu în amestec cu fragmente de lut ars și pietre.

Inventar: 41 fragmente de la strachini (fig. 25/17-19, 21, 22), cești (fig. 25/16) și oale (fig. 25/20, 23, 24) de tip Cozia-Saharna, 31 fragmente de oase de animale și trei pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Groapa nr. 114 (9/14/2010) a fost descoperită în secțiunea 14, la adâncimea de 1 m (fig. 5; 26/1). Groapa a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 1,4 m, cel al fundului de 1,6 m și adâncimea de 1,1 m. Emplectonul ei consta din sol castaniu, întretăiat în partea superioară de o lentilă de sol argilos în amestec cu cenușă și pietre.

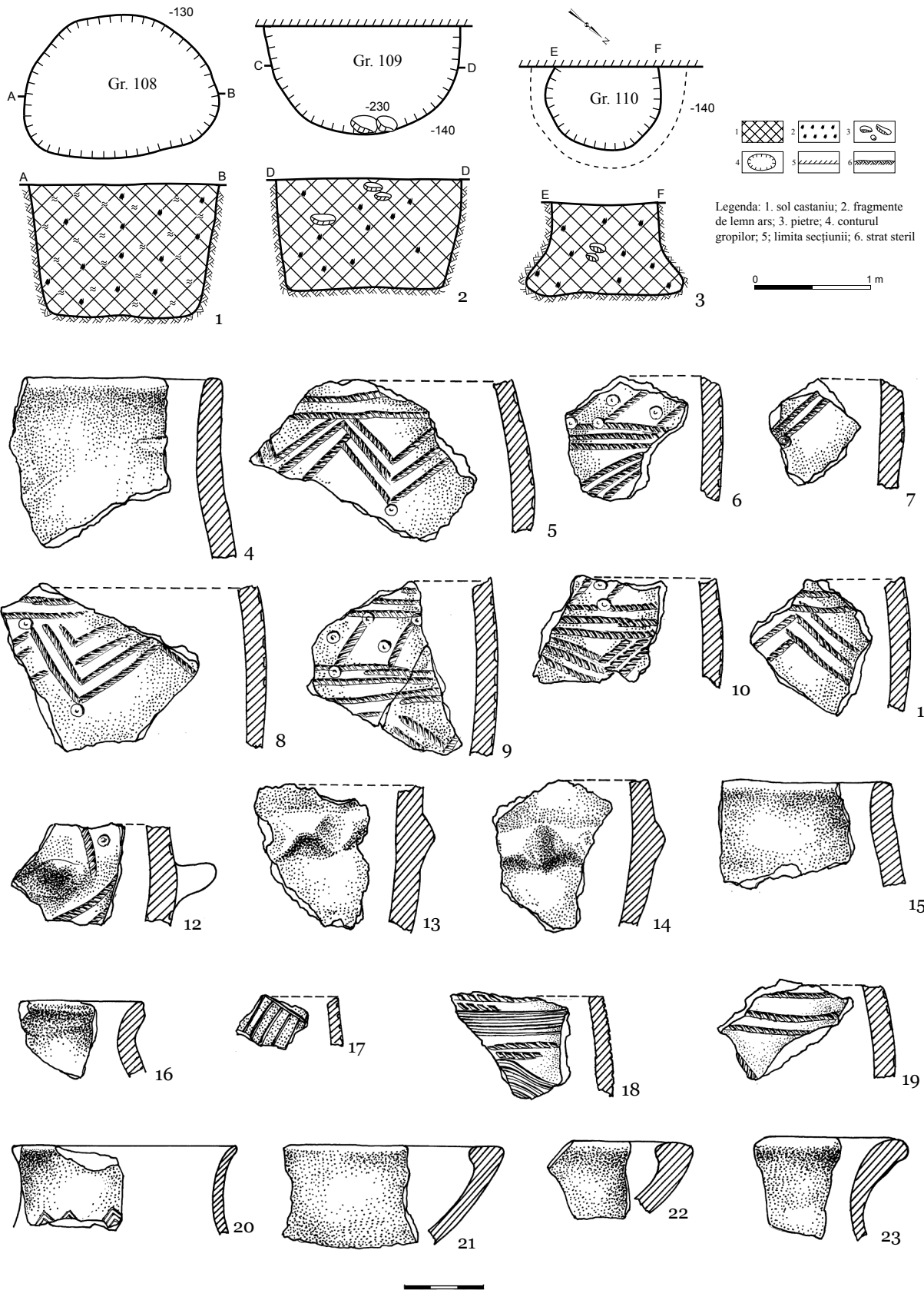

Fig. 24. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 108; 2 - planul și profilul gropii nr. 109; 3 - planul și profilul gropii nr. 110; 4-14 - inventarul gropii nr. 108; 15-19 - inventarul gropii nr. 109; 20-23 - inventarul gropii nr. 110.

II. Materiale și cercetări

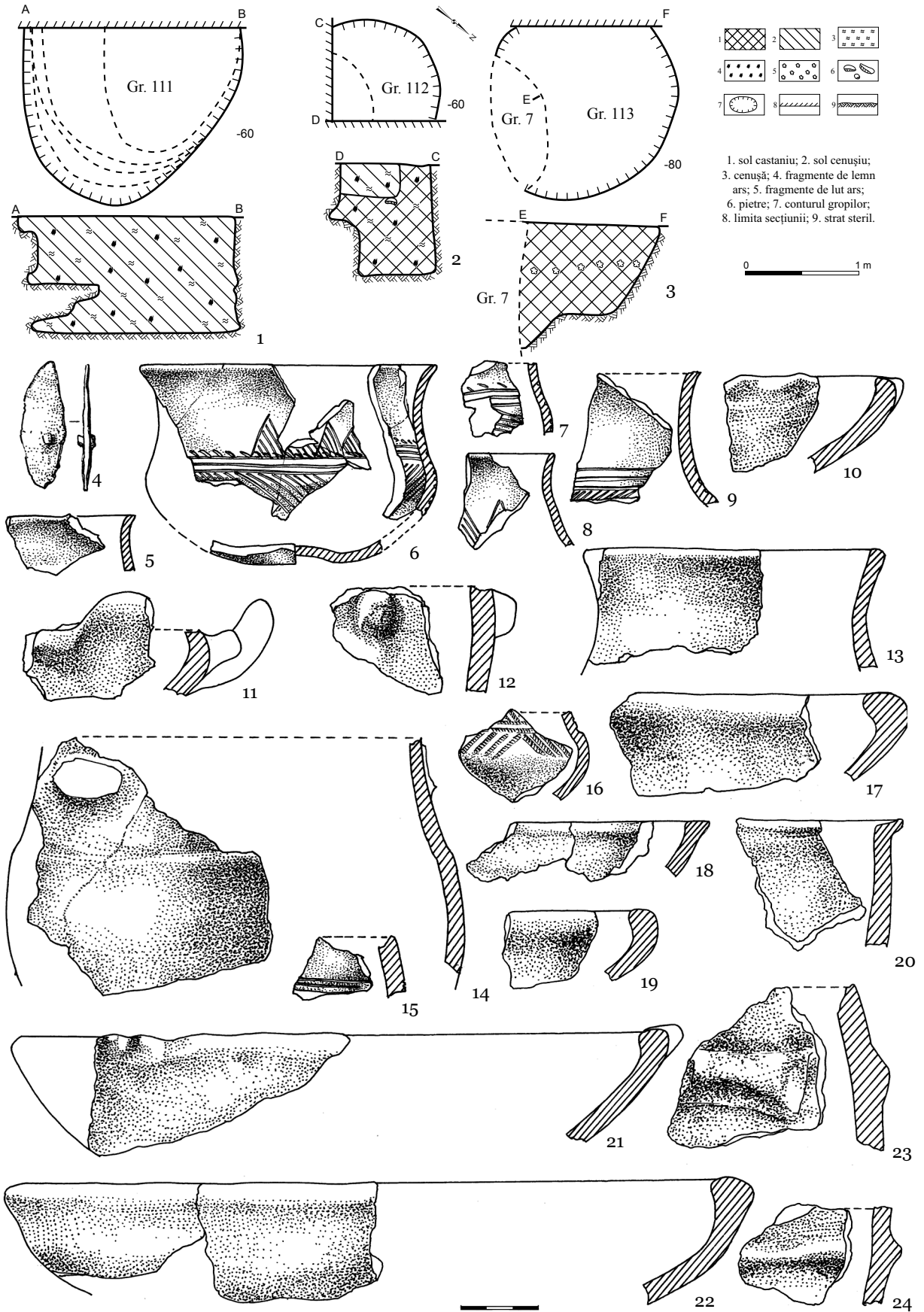
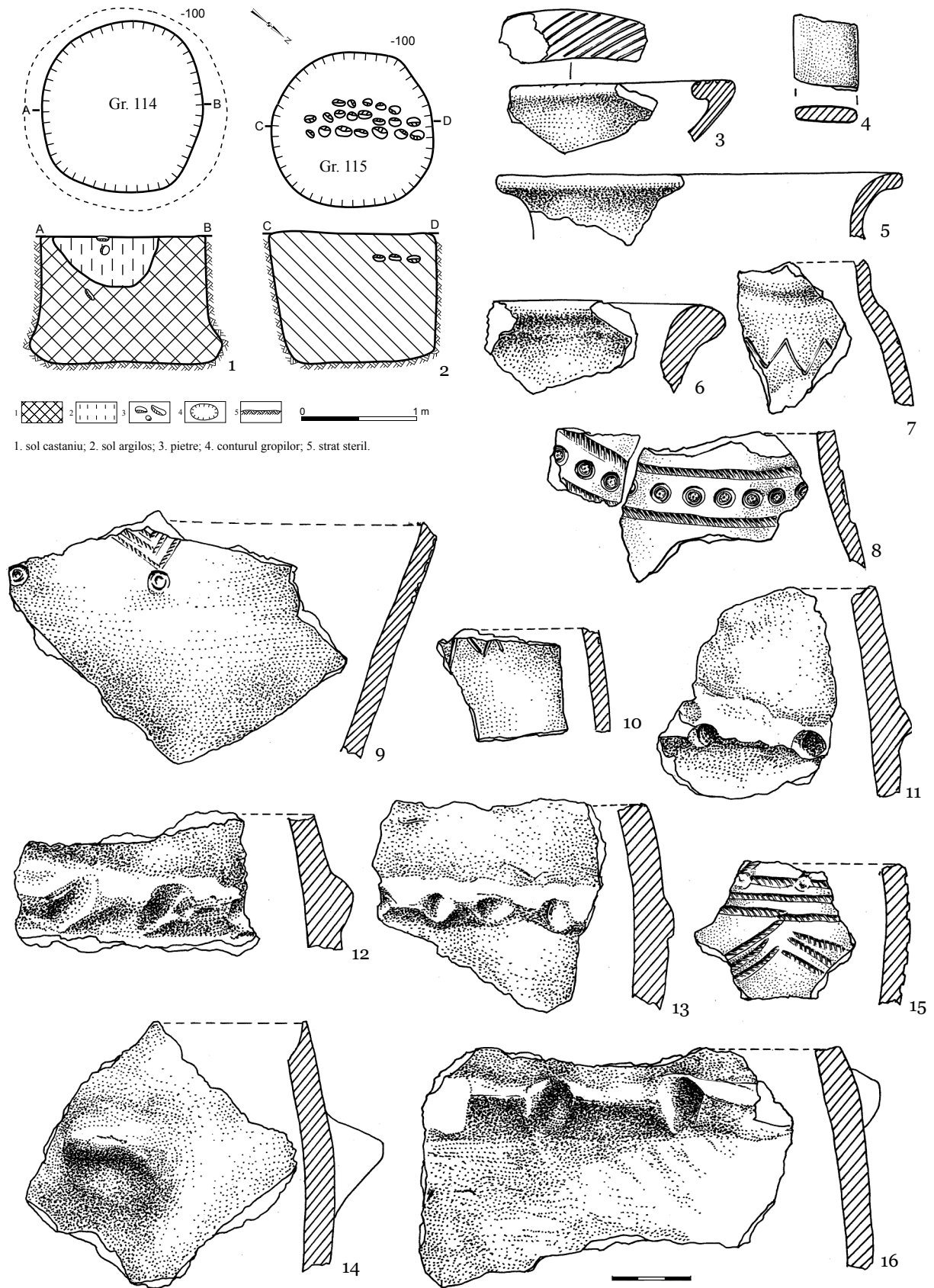

Fig. 25. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 111; 2 - planul și profilul gropii nr. 112; 3 - planul și profilul gropii nr. 113; 4-12 - inventarul gropii nr. 111; 13-15 - inventarul gropii nr. 112; 16-24 - inventarul gropii nr. 113.

1. sol castaniu; 2. sol argilos; 3. pietre; 4. conturul gropilor; 5. strat steril.

Fig. 26. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 114; 2 - planul și profilul gropii nr. 115; 3-14 - inventarul gropii nr. 114; 15, 16 - inventarul gropii nr. 115.

Inventar: 48 fragmente ceramice de tip Cozia-Saharna cu decor incizat (fig. 26/3, 7, 10), ștanțat (fig. 26/8, 9) și în relief (fig. 26/11-14); 12 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 115 (12/14/2010) a fost sesizată în secțiunea 14, la adâncimea de 1 m (fig. 5; 26/2). Groapa a avut forma tronconică cu diametrul gurii de 1,4 m, cel al fundului de 1,15 m și adâncimea de 1,1 m. Emplectonul reprezintă sol cenușiu în amestec cu pietre de dimensiuni neconsiderabile. La 0,2 cm de la gura gropii a fost sesizată un strat de pietre cu grosimea de 0,15 m. Pietrele aveau dimensiuni cuprinse între 4×6×10 cm și 10×12×14 cm.

Inventar: șase fragmente ceramice (fig. 26/15, 16) de tip Cozia-Saharna.

Groapa nr. 116 (14/14/2010) a fost atestată în secțiunea 14, la adâncimea de 1,2 m (fig. 5; 27/1). Ea avea formă de clopot cu diametrul gurii de 0,8 m, al fundului – de 0,9 m și adâncimea de 0,45 m. Groapa a fost umplută cu sol castaniu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: două fragmente (fig. 27/5) de ceramică hallstattiană.

Groapa nr. 117 (3/15/2010) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 1,2 m (fig. 7; 27/2). Ea nu a fost cercetată complet, o parte a ei rămânând în afara secțiunii. După cum reiese din partea investigată, ea a avut formă cilindrică cu diametrul de 1,4 m și adâncimea de cca 0,6 m. Umplutura gropii prezenta sol cenușiu în amestec cu pietre și cenușă.

Inventar: 10 fragmente de pereți de oală de culoare neagră cu suprafața lustruită, 10 oase de animale și nouă pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Groapa nr. 118 (5/15/2010) a fost sesizată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,25 m (fig. 7; 27/3). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 80 cm și adâncimea de 10 cm. Umplutura gropii prezintă sol cenușos-lutos.

Inventar: o pintaderă (cat. nr. IV.16; fig. 27/7) și 11 fragmente de ceramică (fig. 27/6) de tip Cozia-Saharna.

Groapa nr. 119 (6/15/2010) a fost atestată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,20 m (fig. 7; 27/4). Ea avea forma de clopot cu diametrul gurii de 1,0

m, iar al fundului – de 1,6 m și adâncimea de 1,24 m. Groapa a fost umplută cu sol cenușiu-lutos.

Inventar: 49 fragmente ceramice lucrate cu mâna – patru de la străchini (fig. 27/18, 19, 21, 23), 36 de la oale (fig. 27/12, 20, 22) și nouă de la cești (fig. 27/9-11, 13, 17) – și 19 pietre de calcar. Unele fragmente de strachină au aplicate pe buză incizii oblice, iar pe mai multe fragmente de pereți de oale au fost descoperite: decor incizat în formă de linii orizontale, triunghiuri, triunghiuri hașurate și decor complex din linii orizontale și oblice.

Groapa nr. 120 (7/15/2011) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 0,6 m (fig. 7; 28/1). Ea avea formă de clopot cu diametrul gurii de 1,45 m, al fundului – de 1,65 m și adâncimea de 1,08 m. Groapa a fost umplută sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și pietre.

Inventar: 31 fragmente de ceramică de la vase modelate cu mâna – 30 fragmente de oale (fig. 28/5, 6) și un fragment de ceașcă (fig. 28/4) –, șase oase de animale, două fragmente de zgură și 19 pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Groapa nr. 121 (8/15/2011) a fost sesizată în secțiunea 15, la adâncimea de 0,8 m (fig. 7; 28/2). Ea avea formă de clopot cu diametrul gurii de 1,20 m, al fundului de 1,60 m și adâncimea de 1,36 m. Umplutura gropii prezintă sol castaniu.

Inventar: 30 de fragmente de ceramică modelată cu mâna – două de la străchini (fig. 28/11), 19 de la oale (fig. 28/12-14) și nouă de la cești (fig. 28/9, 10) –, cinci fragmente de oase și cinci pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Groapa nr. 122 (9/15/2011) a fost atestată în secțiunea 15, la adâncimea de 0,8 m (fig. 7; 28/3). Gura ei avea forma ovală în plan cu diametrele de 1,20-1,34 m. În peretele estic groapa avea o adâncitură, care i-a conferit un diametru de 1,40 m. Adâncimea complexului era de 0,74 m. Umplutura gropii prezintă sol castaniu.

Inventar: patru fragmente de ceramică de la vase modelate cu mâna – trei pereți de la oale și un fragment de ceașcă (fig. 28/16) –, patru fragmente de oase și 39 bucăți de lut ars.

Groapa nr. 123 (11/15/2011) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 0,85 m (fig. 7; 29/1). Ea avea forma ovală în plan cu diametre-

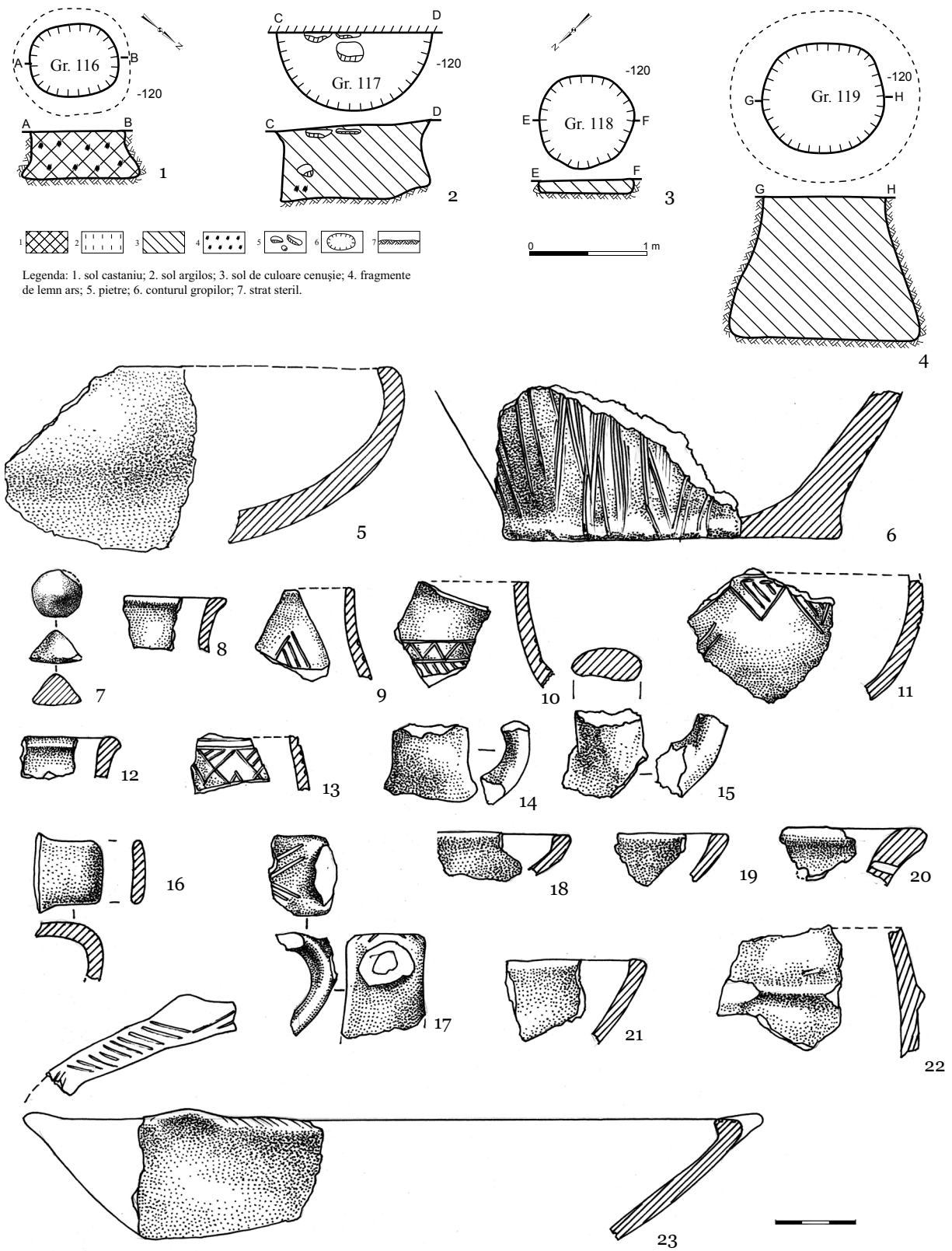

Fig. 27. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 116; 2 - planul și profilul gropii nr. 117; 3 - planul și profilul gropii nr. 118; 4 - planul și profilul gropii nr. 119; 5 - inventarul gropii nr. 116; 6, 7 - inventarul gropii nr. 118; 8-23 - inventarul gropii nr. 119.

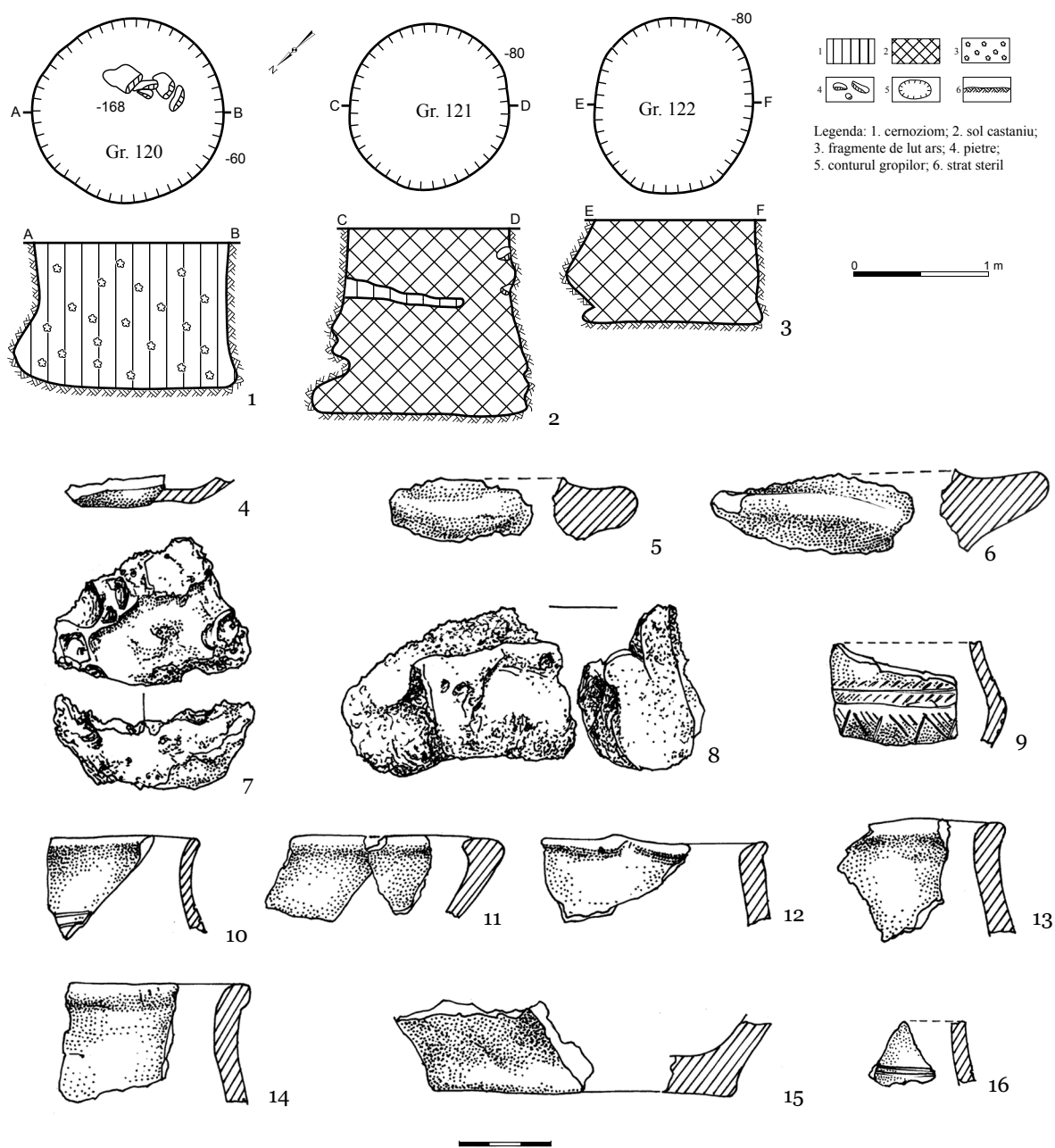

Fig. 28. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 120; 2 - planul și profilul gropii nr. 121; 3 - planul și profilul gropii nr. 122; 4-8 - inventarul gropii nr. 120; 9-15 - inventarul gropii nr. 121; 16 - inventarul gropii nr. 122.

le de 0,55 și 0,74 m. Pereții ei erau verticali și se adânceau cca 0,24 m parțial întretăind groapa nr. 138. Groapa a fost umplută cu cenușă.

Inventar: 18 de fragmente de ceramică modelată cu mâna, din care: unul de strachină (fig. 29/3) și 17 de la oale (fig. 29/4-10).

Groapa nr. 124 (13/15/2011) a fost sesizată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,10 m (fig. 7; fig. 29/1). Ea avea forma cilindrică cu diametrul ce

varia de la 1,14 la gură la 1,2 m spre fund. Adâncimea – 0,76 m. În partea de nord aceasta a fost întretăiată parțial de groapa nr. 138. Umplutura gropii prezintă sol castaniu în amestec cu pigmenți de lemn ars.

Inventar: 12 fragmente de ceramică de la vase modelate cu mâna – 11 de la oale și un fragment de ceașcă (fig. 29/11) –, patru fragmente de oase și patru pietre de dimensiuni neconsiderabile.

Groapa nr. 125 (15/15/2011) a fost atestată în secțiunea 15, la adâncimea de 0,83 m (fig. 7; 29/2). Ea avea forma de clopot cu diametrul gurii de 0,76 m și al fundului de 1,36 m. Adâncimea – 0,48 m. Emplectonul gropii consta din sol castaniu în amestec cu cenușă.

Inventar: 18 de fragmente de ceramică modelată cu mâna – două de la străchini (fig. 29/14) și 16 de la oale (fig. 29/12, 13, 15, 16) –, două oase, un fragment de lut ars și patru pietre.

Groapa nr. 126 (17/15/2011) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 1,10 m (fig. 7; 30/1). Ea avea forma complicată. În partea superioară ea prezenta o cavitate de formă cilindrică cu diametrul de 1,44 m și adâncimea de 0,24 m. De la acest nivel, a fost săpată o groapă în formă de clopot cu diametrul de sus de 0,78 m, iar cel de la fund de 1,20 m, cu adâncimea de 0,96 m. Emplectonul gropii consta din sol castaniu cu pigmenți de lemn ars.

Inventar: 203 de fragmente de ceramică modelată cu mâna – patru de la străchini (fig. 30/21-23), 164 de la oale (fig. 30/24-38) și 35 de la cești (fig. 30/2-20) –, 51 fragmente de oase, cinci bucăți de lut ars și 90 pietre.

Groapa nr. 127 (18/15/2011) a fost sesizată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,10 m (fig. 7; 31/1). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 1,18 m și adâncimea de 0,92 m. Emplectonul gropii consta din sol castaniu-lutos.

Inventar: 12 de fragmente de oale modelate cu mâna (fig. 31/4).

Groapa nr. 128 (12/18/2011) a fost atestată în secțiunea 18, adâncimea de 1,2 m (fig. 8; 31/2). Ea avea formă de clopot, cu diametrul gurii de 1,8 m, iar al fundului de – 2,2 m și adâncimea de 0,55 m. Emplectonul constă din sol de culoare cenușie.

Inventar: 7 fragmente de ceramică modelată cu mâna (fig. 31/5).

Groapa nr. 129 (13/18/2011) a fost descoperită în secțiunea 18, la adâncimea de 1,2 m (fig. 8; 31/3). Ea avea formă cilindrică, cu diametrul de 2,2 m și adâncimea de 2,1 m. Emplectonul reprezenta sol de culoare cenușie.

Inventar: 25 fragmente de ceramică modelată cu mâna (fig. 31/6-15), 44 fragmente de oase de animale și 14 pietre.

De asemenea, au mai fost descoperite 11 gropi, în inventarul cărora lipsește materialul crono-indicator. Însă, luând în considerație adâncimea de la care au fost săpate acestea, ele, la fel, pot fi atribuite orizontului hallstattian timpuriu.

Groapa nr. 130 (12/13/2009) a fost atestată în secțiunea 13, la adâncimea de 0,7 m (fig. 5; 32/1). Ea avea formă cilindrică cu diametrul de 0,75 m și adâncimea de 0,4 m. Umplutura gropii consta din sol de culoare cenușie în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat. În partea inferioară a gropii a fost descoperit un fragment de bârnă carbonizată, care s-a păstrat pe lungime de cca 0,15 m, având în diametru cca 0,12 cm. Iar în cea superioară a fost identificată o piatră cu dimensiunile de 0,30×0,20×0,15 m.

Groapa nr. 131 (7/14/2010) a fost descoperită în secțiunea 14, la adâncimea de 0,8 m (fig. 5; 32/2). Complexul a fost investigat doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. S-a stabilit că groapa era de formă cilindrică, cu diametrul de 1,1 m, iar adâncimea de 0,4 m. Emplectonul reprezintă sol argilos în amestec cu cenușă și fragmente de lemn carbonizat.

Groapa nr. 132 (8/14/2010) a fost sesizată în secțiunea 14, la adâncimea de 0,85 m (fig. 5; 32/3). S-a stabilit că groapa era de formă rotundă în plan, peretele în partea de vest fiind vertical, iar în partea de est – în trepte. Diametrul gurii era de 1,3 m, al fundului – de 1 m, iar adâncimea de 0,5 m. Emplectonul ei consta din sol castaniu.

Inventar: 15 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 133 (10/14/2010) a fost atestată în secțiunea 14, la adâncimea de 1 m (fig. 5; 32/4). Complexul a fost investigat doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. S-a stabilit că groapa era de formă cilindrică, cu diametrul de 1,1 m, iar adâncimea de 0,3 m. Emplectonul reprezenta sol castaniu.

Groapa nr. 134 (13/14/2010) a fost descoperită în secțiunea 14, la adâncimea de 1,1 m (fig. 5; 32/5). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 0,9 m și adâncimea de 0,4 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie.

Groapa nr. 135 (15/14/2010) a fost sesizată în secțiunea 14, la adâncimea de 1,25 m (fig. 5; 32/6). Ea avea formă de clopot cu diametrul gurii

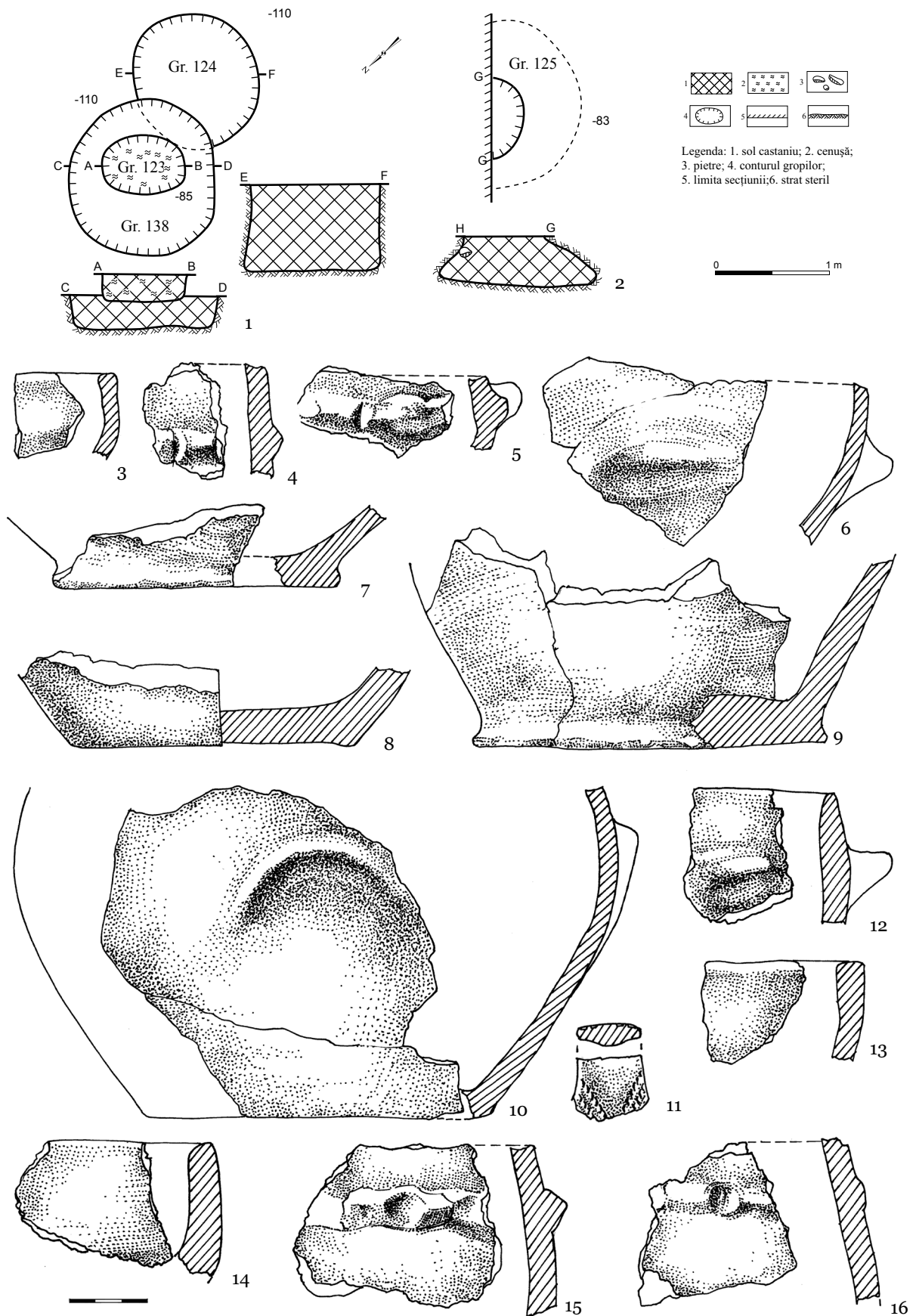

Fig. 29. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropilor nr. 123, 124, 138; 2 - planul și profilul gropii nr. 125; 3-10 - inventarul gropii nr. 123; 11 - inventarul gropii nr. 124; 12-16 - inventarul gropii nr. 125.

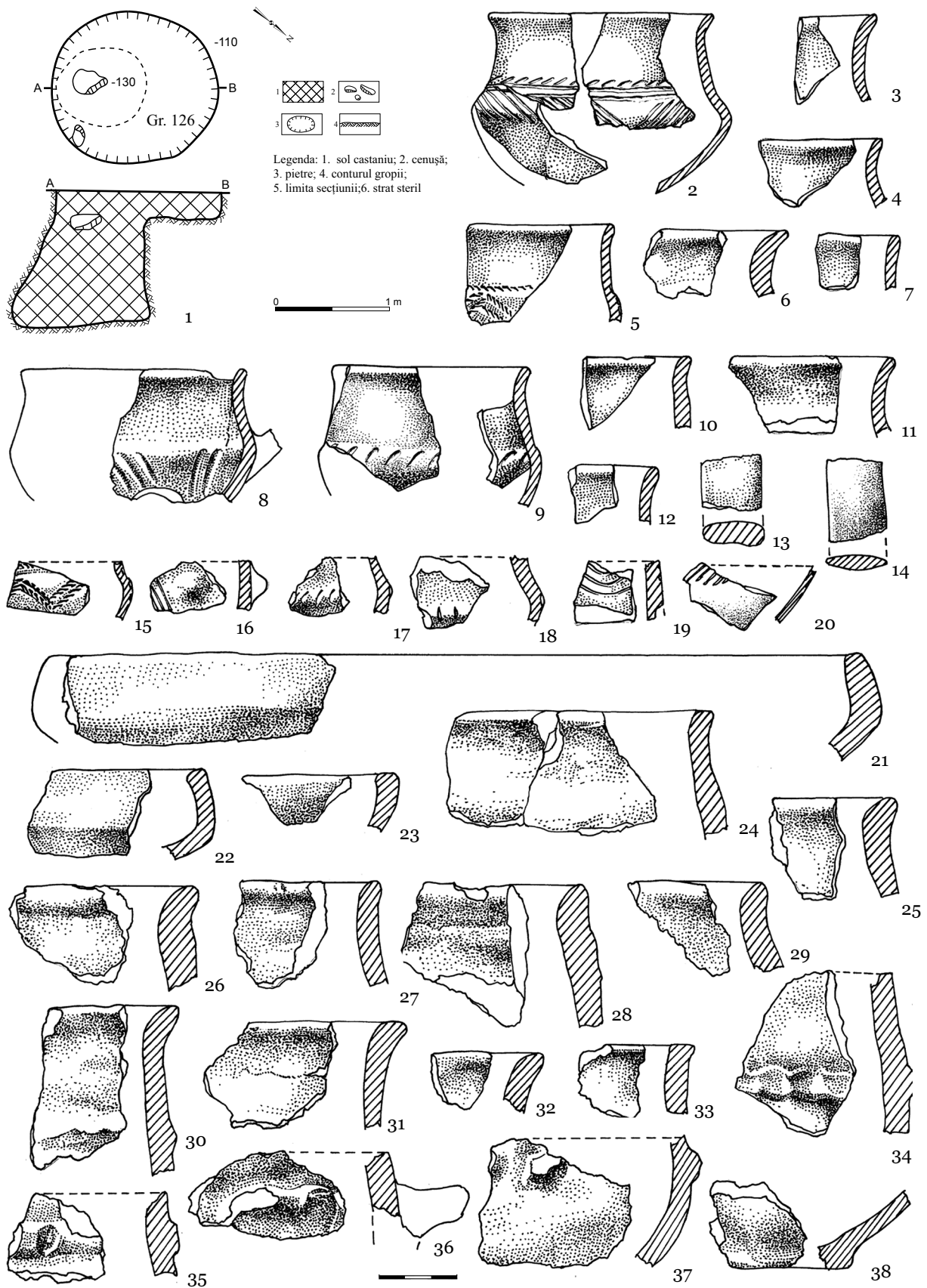

Fig. 30. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 126; 2-38 - inventarul gropii nr. 126.

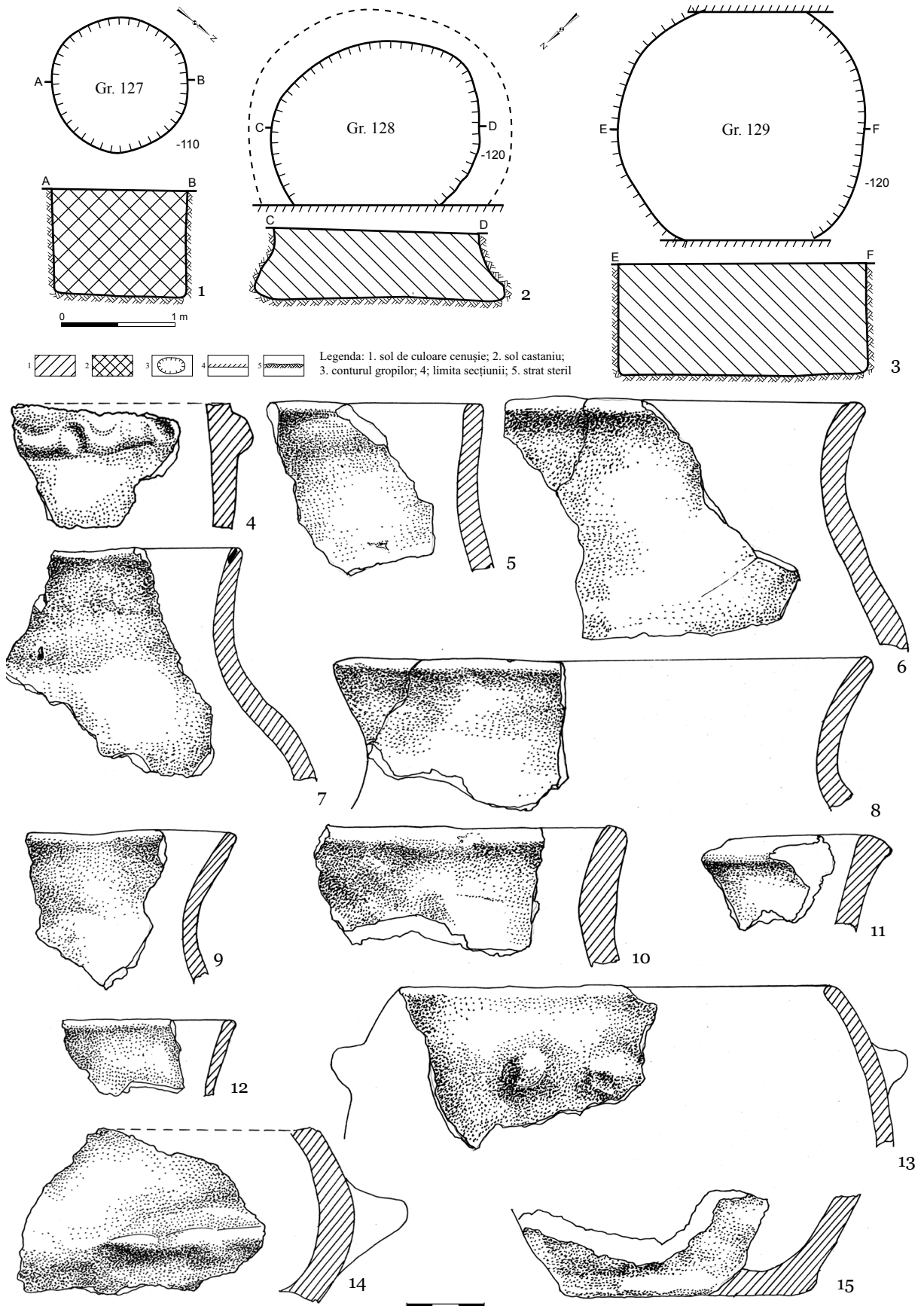

Fig. 31. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 127; 2 - planul și profilul gropii nr. 128; 3 - planul și profilul gropilor nr. 129; 4 - inventarul gropii nr. 127; 5 - inventarul gropii nr. 128; 6-15 - inventarul gropii nr. 129.

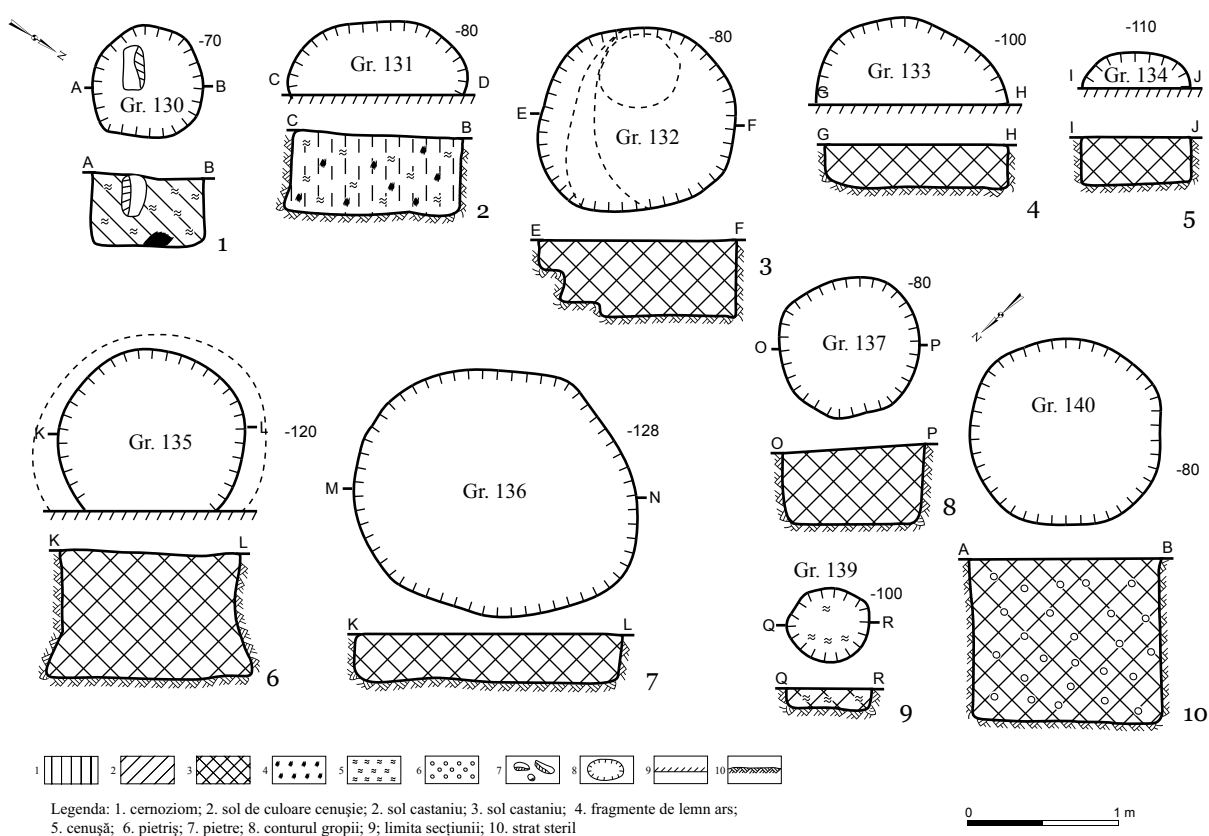

Fig. 32. Saharna Mare. Planul și profilul gropilor fără material crono-indicator, atribuite orizontului hallstattian timpuriu.

de 0,8 m, al fundului – de 1 m și adâncimea de 0,65 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare castanie.

Groapa nr. 136 (16/14/2010) a fost atestată în secțiunea 14, la adâncimea de 1,28 m (fig. 5; 32/7). Ea avea formă cilindrică cu diametrul de 1,6 m și adâncimea de 0,4 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare.

Groapa nr. 137 (10/15/2011) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 0,8 m (fig. 7; 32/8). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 0,94 m și adâncimea de 0,46 m. Groapa a fost umplută cu sol castaniu.

Groapa nr. 138 (12/15/2011) a fost sesizată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,05 m (fig. 7; 29/1). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 1,34 m și adâncimea de 0,30 m. Umplutura gropii consta din sol castaniu-lutos.

Groapa nr. 139 (14/15/2011) a fost atestată în secțiunea 15, la adâncimea de 1,0 m (fig. 7; 32/9).

Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 0,52 m și adâncimea de 0,20 m. Umplutura gropii prezenta cenușă.

Groapa nr. 140 (16/15/2011) a fost descoperită în secțiunea 15, la adâncimea de 0,8 m (fig. 7; 32/10). Ea avea forma cilindrică cu diametrul de 1,30 m și adâncimea de 1,02 m. Groapa a fost umplută cu sol cenușiu cu pigmenți de calcar.

Aglomerarea 1/15/2010 (fig. 7; 33) „complex de cult?” a fost atestată în secțiunea 15, la adâncimea de 0,36 m. Ea prezintă o aglomerație neregulată, cu dimensiunile de 1,20×1,20 m, constituită din pietre de calcar. Sub pietre, la adâncimea de 0,6 m, au fost descoperite mai multe oase umane și fragmente ceramice. Unele părți ale scheletului uman se aflau în poziție anatomică: vertebrele lombare cu coccisul, descoperite la 33 cm de latura nordică și 30 cm de latura vestică a caroului 8; sub vertebre se afla mandibula ruptă în două bucăți, fiind plasată pe fragmente de vase de tip Cozia-Saharna. La adâncimea de 63 cm a fost găsită o spată cu humerusul în poziție anatomică și

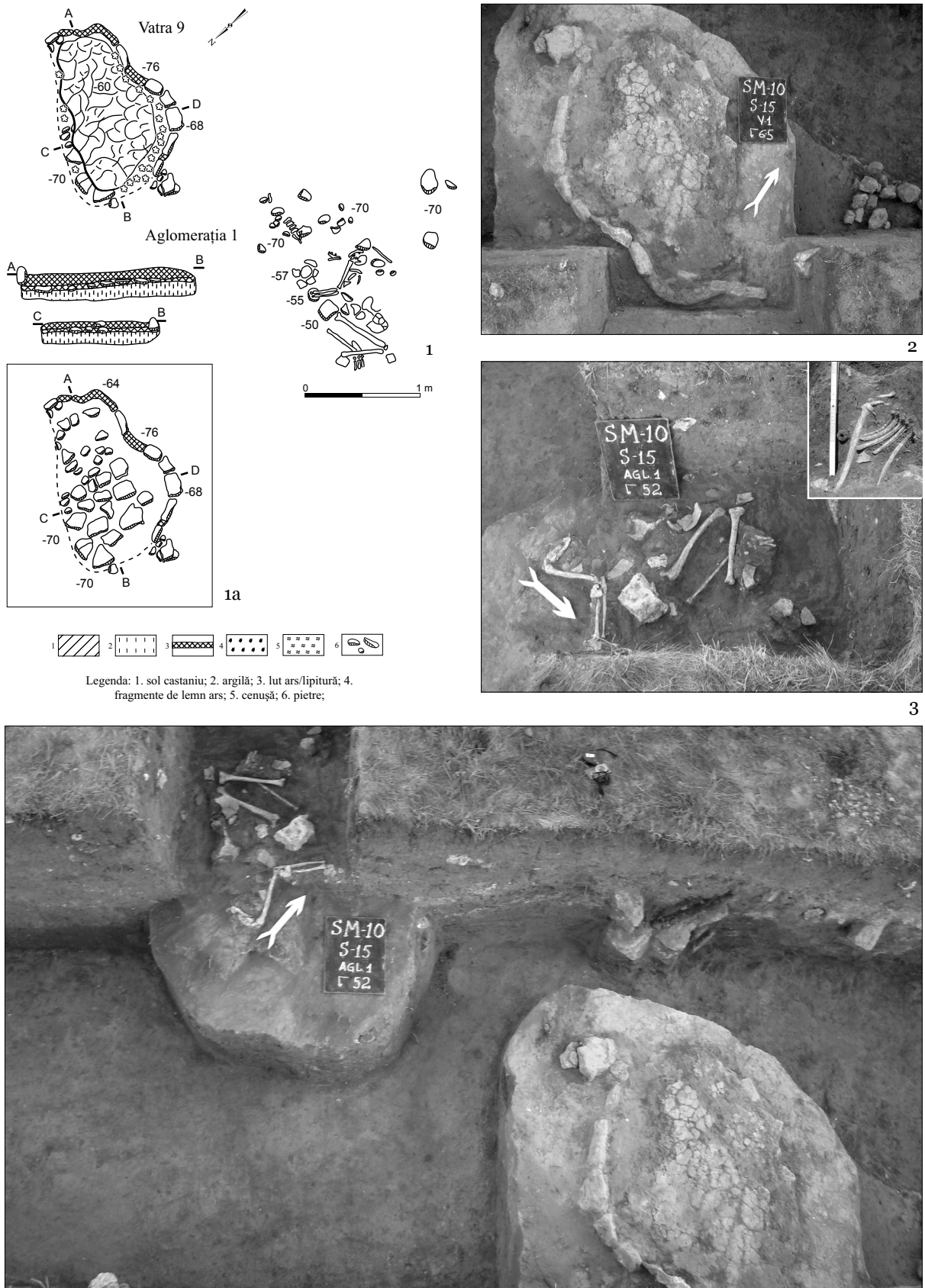

Fig. 33. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul Aglomerației nr. 1; 1a - planul vetrei nr. 9; 2 - vatra nr. 9; 3 - aglomerația de pietre, oase umane și ceramică; 4 - vedere de ansamblu a Aglomerației nr. 1.

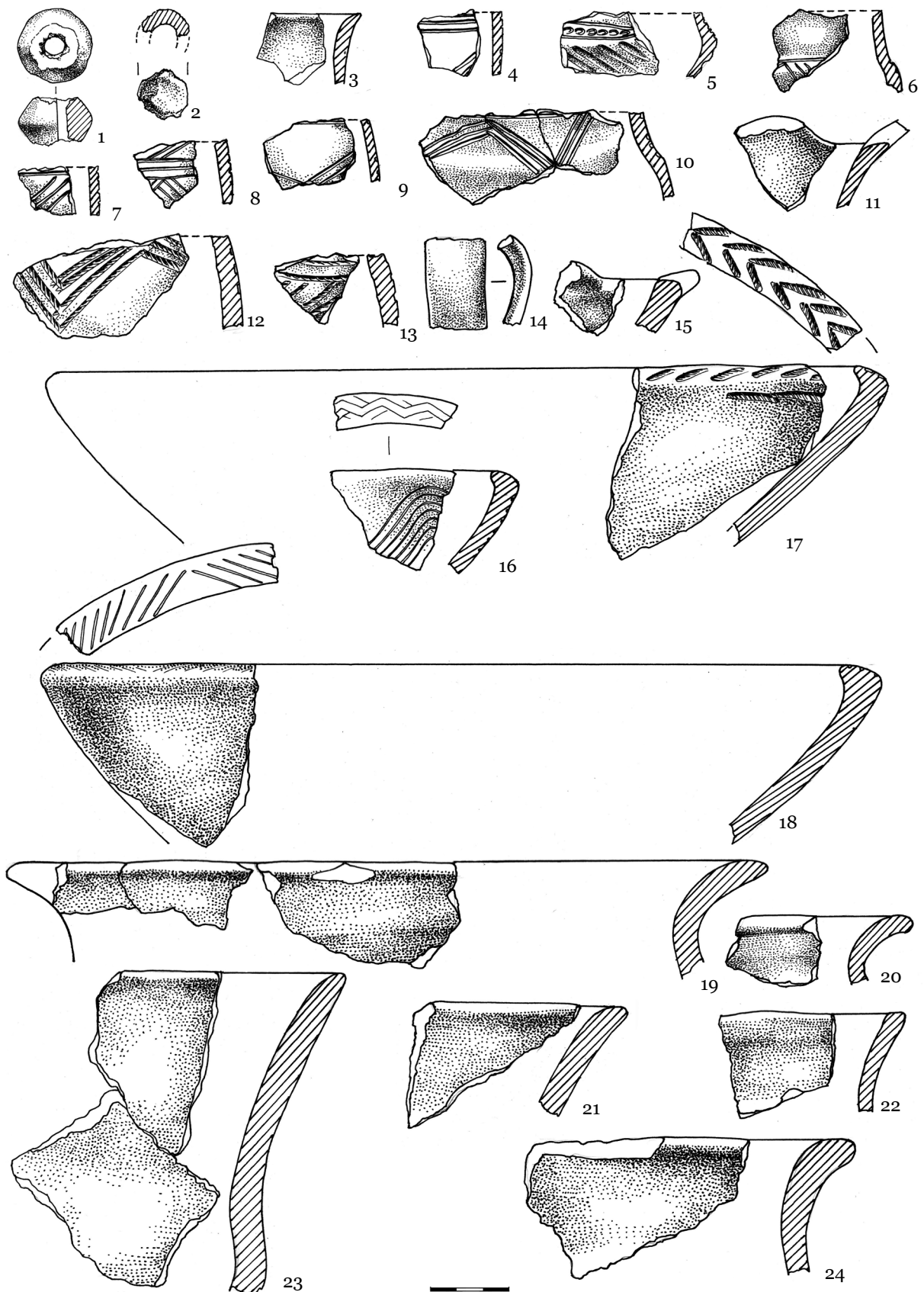

Fig. 34. Saharna Mare. Descoperiri arheologice din Aglomerația nr. 1.

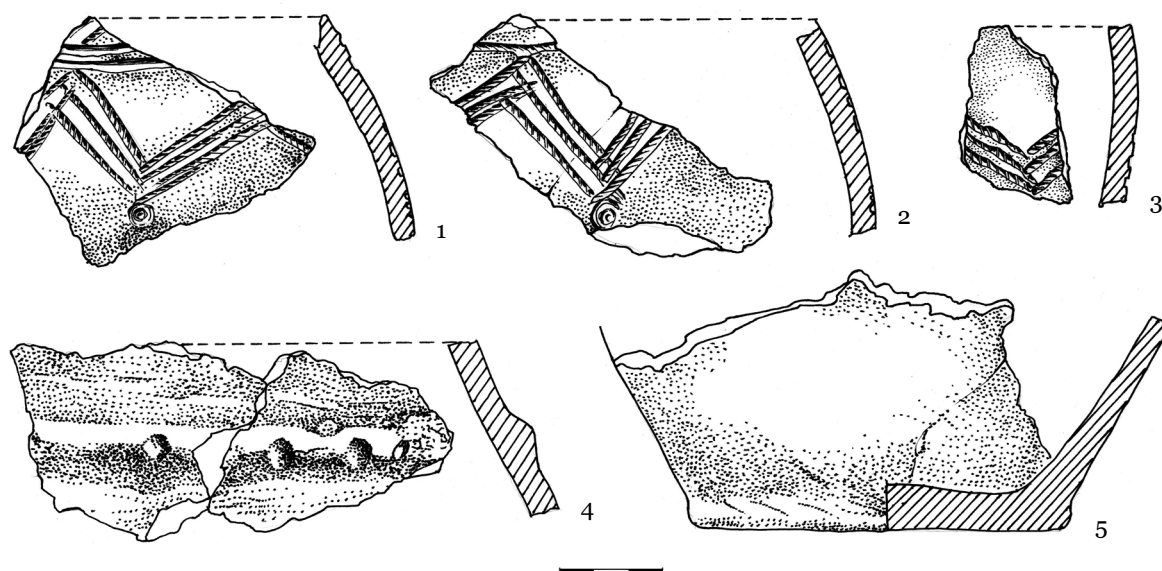

Fig. 35. Saharna Mare. Fragmente ceramice din Aglomerația nr. 1.

un membru posterior, sub care se aflau părți din celălalt membru posterior. O parte a bazinului se afla lângă rotula piciorului, iar alta în regiunea resturilor cutiei toracice. O labă a mâinii cu radiusul și ulna se aflau alături de coccis. Atrage atenția identificarea unor fragmente de ceramică sub încheieturile membrelor anterioare și posterioare, asemănător situației depistate în zona extramurus (Niculiță, Niciu 2011, 227). Ca urmare a cercetărilor arheologice în complex au fost descoperite: un fragment al unui tub de fier (cat. nr. I.3; fig. 34/2), o fusaiolă (cat. nr. IV.4; fig. 34/1) și un bogat material ceramic, reprezentat de 95 fragmente de vase modelate cu mâna de tip Cozia-Saharna – cinci fragmente de la străchini (fig. 34/16-18), 83 de la oale (fig. 34/10-13, 19-24; 35) și șapte de la cești (fig. 34/3-9).

La nivelul oaselor umane (adâncimea de 0,64 m), la o distanță de 0,55 m spre est a fost descoperită *vatra* 1/15/2010 (fig. 7; 33). Ea avea formă quasiovală cu dimensiunile de 0,94×1,40 m, orientată cu axa lungă est-vest. Marginea vetrei, în partea de vest și sud-vest a fost delimitată cu lespezi de piatră, cu dimensiunile de 12-22×10-15×6-11 cm, aranjate vertical (pe o coastă), iar pe latura de sud, pe o porțiune de 0,3 m, ea era conținută de o bordură din lut. Vatra a fost acoperită, în repetate rânduri, cu lentile subțiri de lut, care formau un strat compact cu grosimea de cca 5-10 cm, sub care urmează o „platformă” alungită din pietre plate cu dimensiunile de 5×10×20

cm. O vatră similară cu bordură din pietre și lut a fost descoperită la situl Saharna Mare în zona extramurus în timpul săpăturilor din anii 40 ai sec. al XX-lea, vestigiile arheologice care o însoțeau la fel aparțineau primei epoci a fierului (Arnăuț 2000, 94-95). Vetrelor sau fragmentele de vetre în contexte funerare sunt bine cunoscute pe teritoriul Europei de Sud-Est (Niculiță, Arnăuț 2004, 71-88), spre exemplu la: Zimnicea (Alexandrescu 1980, 21), Fântânele (Mateescu, Babeș 1968, 287), Stolniceni (Arnăuț, Ursu-Naniu 2008, 31-40) sau Sveștar` (Fehér 1934, 110), Goleamo Izvor (Чичикова 1975, 185) etc. Cazuri de identificare a osemintelor umane în apropierea vetrelor în context nefunerar sunt mai rare, fiind întâlnite la Motronino (Бессонова, Скорый 2001, 28-29), Žabotin (Покровская 1962, 73-82).

Inventarul arheologic¹⁴

În complexele arheologice și în stratul cultural, deopotrivă cu materialul ceramic, a fost descoperit un set destul de bogat și variat de unelte, arme, podoabe și piese cu semnificație cultică, confecționate din diverse materii prime: fier, bronz, os, piatră și lut.

¹⁴ Toate piesele au fost descoperite fie în gropi hallstattiene timpurii, fie în stratul de cultură, compus din sol castaniu, plasat la o adâncime ce depășește 0,6 m de la nivelul actual de călcare. Pentru o descriere mai detaliată a pieselor a se vedea catalogul de la sfârșitul articolului.

Unelte

Uneltele din fier sunt reprezentate de două lame de cuțit: una (cat. nr. I.1; fig. 25/4) scurtă, de formă triunghiulară, prevăzută cu un peduncul de înmănușare și cea de a doua (cat. nr. I.2; fig. 36/1), fragmentară, cu muchia arcuită. Cuțite din fier cu muchia arcuită sunt cunoscute atât în arealul culturii Cozia-Saharna – necropolele Saharna „Țiglău”, Saharna „Gura Hulboacei” (Камуба 2000, 383, таб. LVIII/22, 389, таб. LXIV/5) etc., cât și în siturile altor culturi hallstattiene timpurii – Babadag (Jugănaru 2005, fig. 43/3), Chișinău-Corlăteni (Levițki 1994, 117, fig. 58/26) etc.

Ustensilele din os au fost identificate după o spatulă (cat. nr. II.2; fig. 36/3) și trei piese din os cu urme de prelucrare/utilizare (cat. nr. II.3-5; fig. 36/4-6). Spatulă, precum și restul pieselor din os puteau fi utilizate pentru prelucrarea ceramicii. Ustensile de acest gen fiind întâlnite frecvent la monumentele de tip Cozia-Saharna (Камуба 2000, 323, таб. XXIX/10, 12, 18-23; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 40/2).

Uneltele din piatră, atribuite perioadei hallstattiene timpurii, sunt reprezentate de un percutor (cat. nr. III.3; fig. 36/12), o piatră de râșniță (cat. nr. III.2; fig. 36/11), o lustruitoare (cat. nr. III.4; fig. 36/13), o cute/semifabricat (cat. nr. III.1; fig. 36/10) și o rondelă (cat. nr. III.5; fig. 36/14). Pentru confecționarea lor au fost folosite diferite tipuri de piatră: gresie, cuarțit, calcar etc. Piesele din piatră sunt destul de frecvent întâlnite la monumentele culturii Cozia-Saharna (Камуба 2000, 323, таб. XXVIII), precum și la siturile altor culturi hallstattiene timpurii – Babadag (Jugănaru 2005, 68, fig. 46/11-14, 18, 19, 21, 22), Chișinău-Corlăteni (Levițki 1994, 112-114, fig. 60/9; László 1994, 110) etc.

Ustensilele din lut sunt prezente atât în complexe, cât și în stratul de cultură. Astfel, în orizontul Cozia-Saharna au fost atestate o ștanță, o lustruitoare, zece fusaiole și o rondelă.

Ștanța (cat. nr. III.12; fig. 11/1), descoperită printre ruinele „zidului” de apărare, a fost utilizată pentru aplicarea pe vase a decorului imprimat (pseudo-șnur). Piese similare sunt cunoscute și în așezarea limitrofă Saharna „Dealul Mănăstirii” (Arnăut, Bercu, Matveev 1994, 264-265, fig. 3; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 53/5), precum

și în alte situri ale culturii Cozia-Saharna – Glinjeni II (Гольцева, Камуба 1995, таб. XLVIII/6, 7), Pocreaca (Iconomu 1996, 31-32, fig. 14/4, 6, 8), Brad (Ursachi 1995, 22, fig. 219/1) etc. De asemenea, astfel de ștanțe sunt frecvent întâlnite și în arealul culturilor Babadag – Gârvan „Mlăjițul Florilor”, Ijdileni Frumușița, Babadag (Jugănaru 2005, 64, fig. 41) –, Insula Banului (Morintz, Roman 1969, 400, 416, fig. 7/10), Pșeničevo (Hänsel 1976, Taf. 43/1-4) etc.

Lustruitoarea (cat. nr. IV.13; fig. 36/24) avea formă elipsoidală și a fost modelată din pastă de lut cu degresanți de șamotă. Piese de acest tip, de forme diferite, sunt cunoscute și la alte monumente de tip Cozia-Saharna (Камуба 2000, 317, таб. XXVI/6, 15).

Fusaiiolele au fost modelate din pastă de lut cu impurități de șamotă, având o ardere neuniformă. Culoarea lor variază de la cărămiziu la cenușiu-închis sau negru. Unele din ele au suprafața lustruită. Fusaiiolele după formă pot fi grupate în trei tipuri:

Tipul I – fusaiiole de formă bitronconică (cat. nr. IV.1-5, 8, 9, 10) – 8 exemplare (fig. 34/1; 36/15-18, 20-22). Înălțimea lor este cuprinsă între 1,4 și 4,6 cm, diametrul maxim variază între 2,1 și 3,7 cm, al bazelor – între 0,7 și 1,9 cm, iar al orificiului – între 0,4 și 0,8 cm. Dintre acestea se evidențiază două fusaiiole (cat. nr. IV.5, 8; fig. 36/18, 20) decorate pe linia diametrului maxim cu un șir de împunsături. Piese cu decor similar au fost atestate și anterior la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 156/10). Fusaiiole cu decor constituit din împunsături au fost semnalate și la situl din secolele X-VIII a. Chr. de la Neprotov din regiunea Nistrului Mijlociu (Крушельницька 1998, 169, рис. 103/2).

Tipul II – fusaiiole de formă tronconică (cat. nr. IV.7) – 1 exemplar (fig. 36/19).

Tipul III – fusaiiole de formă sferică (cat. nr. IV.6) – 1 exemplar (fig. 17/2).

Fusaiiole de aceste tipuri, dar cu preponderență cele bitronconice, sunt frecvent întâlnite nu numai la monumentele culturii Cozia-Saharna (Камуба 2000, 314-315, рис. XXV/6, 7, 9-17, 19-26), dar și în arealul altor culturi hallstattiene timpurii din spațiul Carpato-Balcanic (Hänsel 1976, 122-164; Levițki 1994a, 109, fig. 59/12-14; László 1994, fig. 12/2-6).

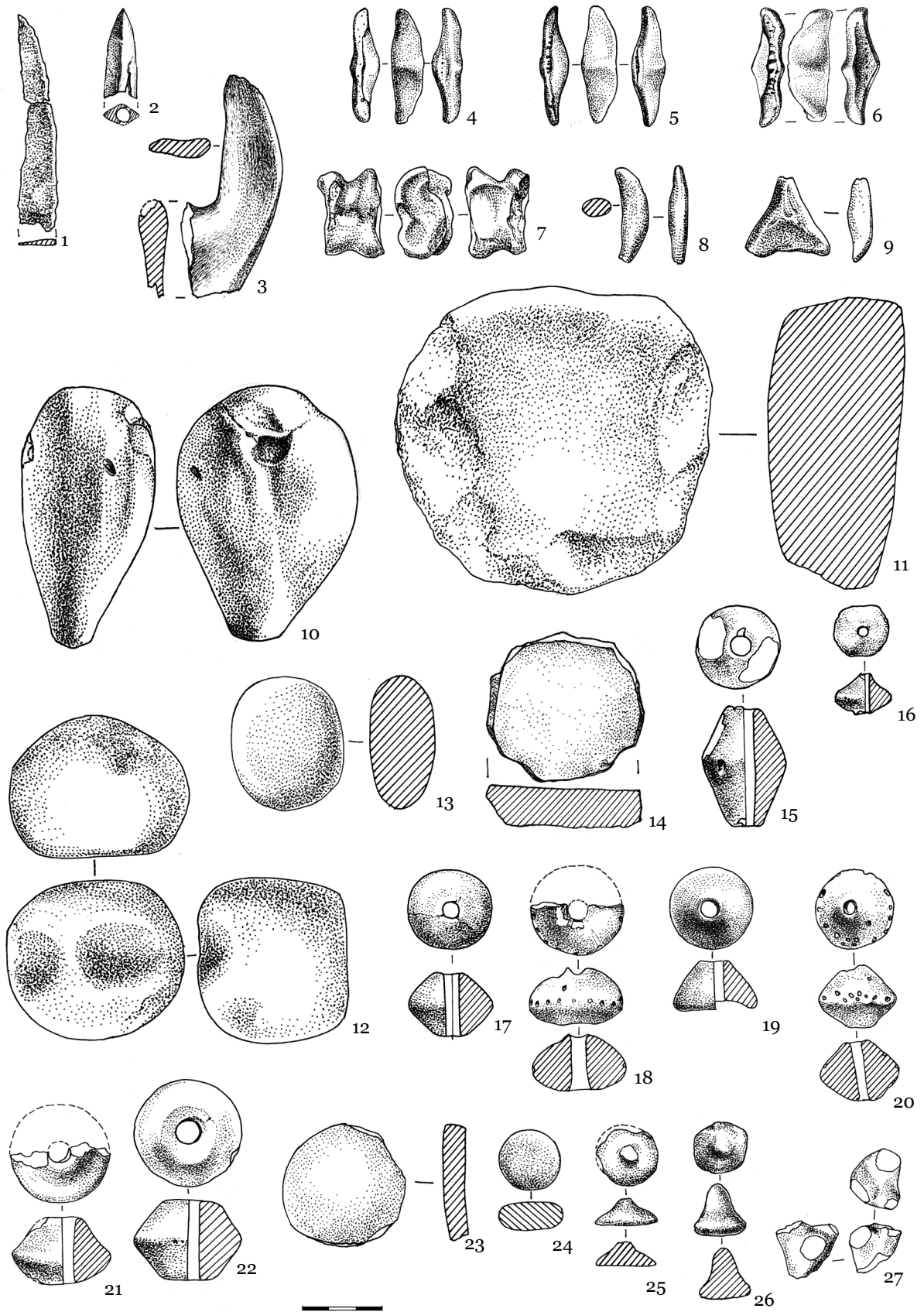

Fig. 36. Saharna Mare. Piese din perioada hallstattiană timpurie (1 - fier; 2-8 - os; 9-14 - piatră; 15-27 - lut).

Rondela (cat. nr. IV.11; fig. 36/23) a fost confecționată din peretele unui vas lucrat cu mâna și avea diametrul de cca 5 cm. Astfel de piese sunt frecvent întâlnite la monumentele culturii Cozia-Saharna și se presupune că erau utilizate în procesul de modelare a ceramicii (Кашуба 2000, 317, рис. XXVI/19, 24, 25). Ele puteau fi utilizate și în calitate de instrumente pentru prelucrarea pieilor de animale (Кашуба 2000, 317).

Categoria **armelor** este prezentată de un vârf de săgeată din os de formă piramidală (cat. nr. II.1; fig. 36/2). Săgeți similare au mai fost descoperite la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 147/5), precum și la alte monumente din arealul culturii Cozia-Saharna – Țahnăuți, Mateuți „La Bașnă” (Кашуба 2000, рис. XXIX/7, 15, 16) etc.

Din categoria **pieselor de podoabă** fac parte trei pandantive, unul descoperit la fundul șanțului de apărare al „citadelei”, celelalte – în stratul de cultură. Cel depistat (cat. nr. I.4; fig. 17/1) în șanț a fost confecționat din bronz și avea formă trapezoidală („topor”). Cea de a doua piesă (cat. nr. II.6; fig. 36/8), reprezintă semifabricatul unui pandantiv (lipsit de orificiu), confecționat prin șlefuire, din coltele unui animal. Al treilea pandantiv (cat. nr. III.6; fig. 36/9) a fost lucrat, la fel prin șlefuire, dintr-o piatră din râu. Pandantive similare au fost atestate și anterior la Saharna Mare (Кашуба 2000, рис. XXVII/20; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 116/11), precum și la alte situri hallstattiene timpurii.

Piesele cu semnificație cultică sunt cunoscute după un astragal, trei pintadere și două fragmente de statuete zoomorfe.

Astragalii (cat. nr. II.7; fig. 36/7), confecționați din vertebre de animale, descoperiți și anterior la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 159/2-4), sunt larg răspândiți în mil. I a. Chr., fiind cunoscuți după exemplarele de la Saharna „Dealul Mănăstirii” (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 49/4, 5; Niculiță, Niciu, Corobcean 2009, fig. 15/2), Glinjeni (Гольцева, Кашуба 1995, таб. LII), Alcedar III (Кашуба 2000, 463, рис. CXVII/25-29), Saharna-Țiglău (Niculiță, Niciu 2008, 208, fig. 2/4, fig. 8/5), uneori suprafața lor fiind decorată cu incizii.

Pintaderele (cat. nr. IV.14-16; fig. 27/7; 36/25, 26) au fost confecționate din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și in-

completă, culoarea variază de la cărămiziu la cenușiu. Ele au formă conică cu înălțimea cuprinsă între 1,0 și 2,0 cm, iar diametrul bazei de 1,8-2,4 cm. Exemplare similare au fost descoperite atât la Saharna Mare, în campaniile anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, fig. 159/5-9), cât și la alte monumente din mediul culturii Cozia-Saharna – Glinjeni (Гольцева, Кашуба 1995, таб. XLIV/3), Țahnăuți, Solonceni-Hlinaia (Кашуба 2000, рис. XXXII/1-3, 8-10) etc.

O statueta zoomorfă (cat. nr. IV.17; fig. 11/2) a fost descoperită printre ruinele „zidului” de apărare. Ea era modelată din pastă de lut cu ingrediente de șamotă mărunță, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la cărămiziu. Din cauza deteriorării este dificil de stabilit specia animalului reprezentat. Cea de a doua piesă (cat. nr. IV.18; fig. 36/27) a fost atestată în stratul de cultură. Din cauza fragmentării, de asemenea, nu a fost posibilă restabilirea formei inițiale. Figurinele zoomorfe sunt cunoscute și la alte monumente din arealul culturii Cozia-Saharna – Solonceni-Hlinaia, Alcedar III, Țahnăuți etc. (Кашуба 2000, 335, таб. XXXIII/1, 4, 6). De asemenea, acestea sunt răspândite și la monumentele hallstattiene timpurii de tip Babadag (Jugănar 2005, 45, fig. 10/49), Gáva-Holigrady-Grănicești (László 1994, fig. 46-49; Mareș et al. 2007-2008, 81-112), Chișinău-Corlăteni (Levițki 2004, 111, fig. 59/1, 2) etc.

Ceramica

În stratul cultural a fost evidențiat un număr impunător de fragmente de vase, multe din care cu decor incizat, ștanțat sau în relief. Dintre multiplele forme de vase se evidențiază câteva tipuri:

1. *Străchini*. Acest tip de vase este reprezentat, cu preponderență, de fragmente, pe baza cărora este posibilă reîntregirea grafică a recipientelor. După formă ele sunt de câteva variante:

– străchini cu trunchiul tronconic, pereții rotunjiți și buza răsfrântă în interior (fig. 37/1, 2, 6; fig. 39/2, 4, 5; fig. 40/4). Unele exemplare au incizat pe partea superioară a buzei un decor din linii scurte, depuse oblic (fig. 37/1, 2, 6). La unele vase astfel de ornament a fost realizat pe partea de sus a trunchiului (fig. 37/2). În această variantă se încadrează și străchinile cu decor ștanțat (fig. 39/1, 2, 4, 5) care, în unele cazuri, au partea superioară acoperită cu zigzaguri din

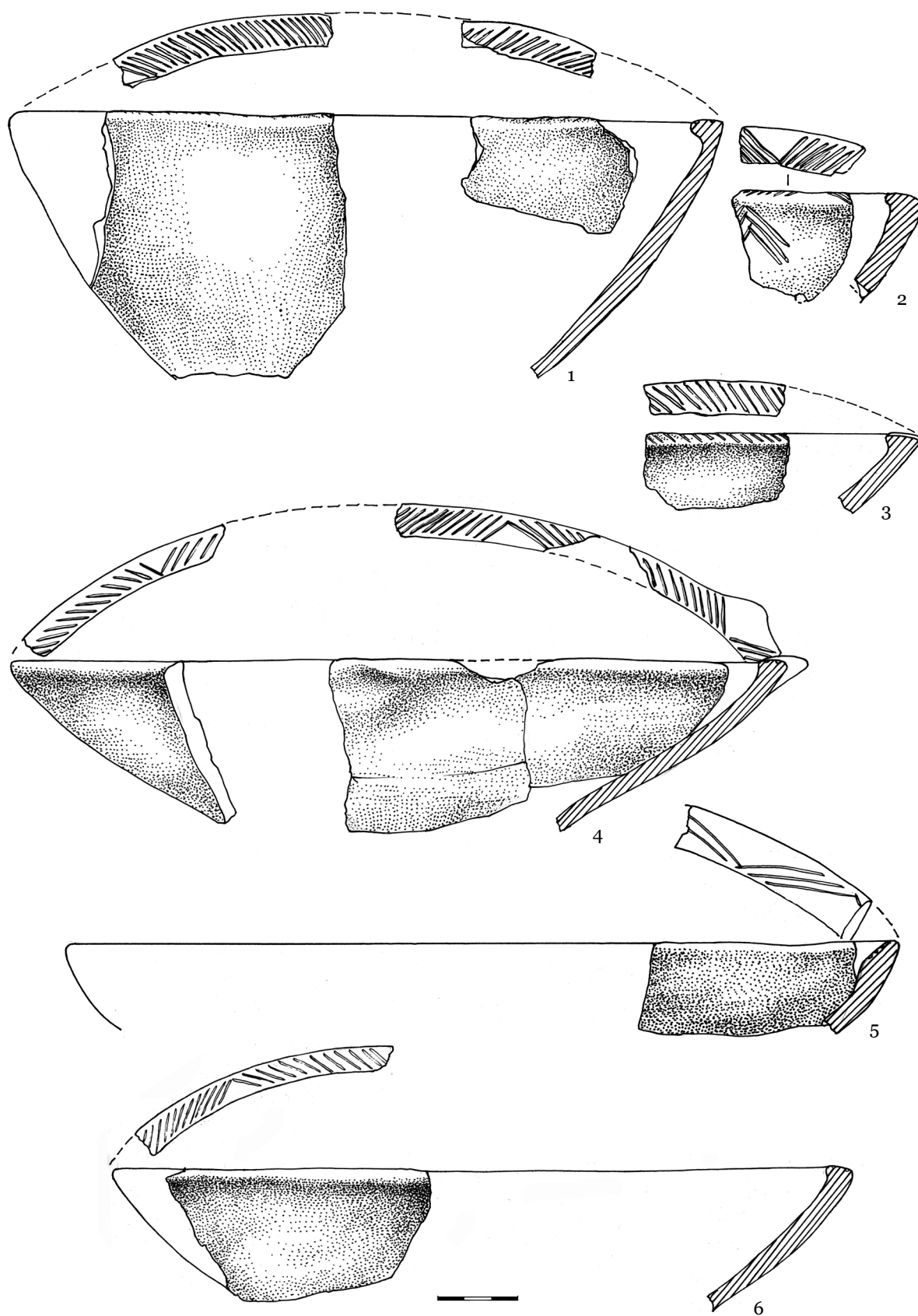

Fig. 37. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

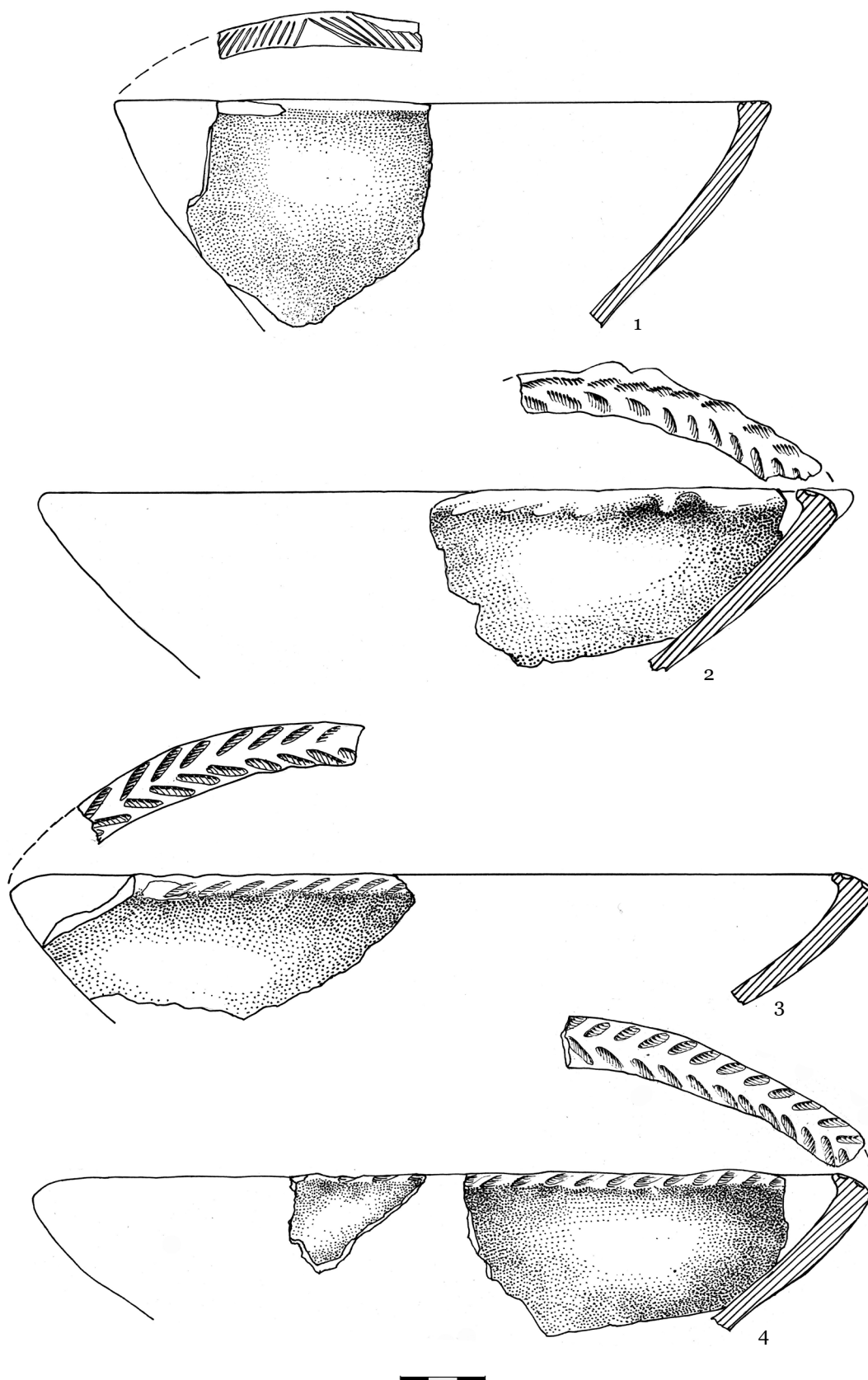

Fig. 38. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

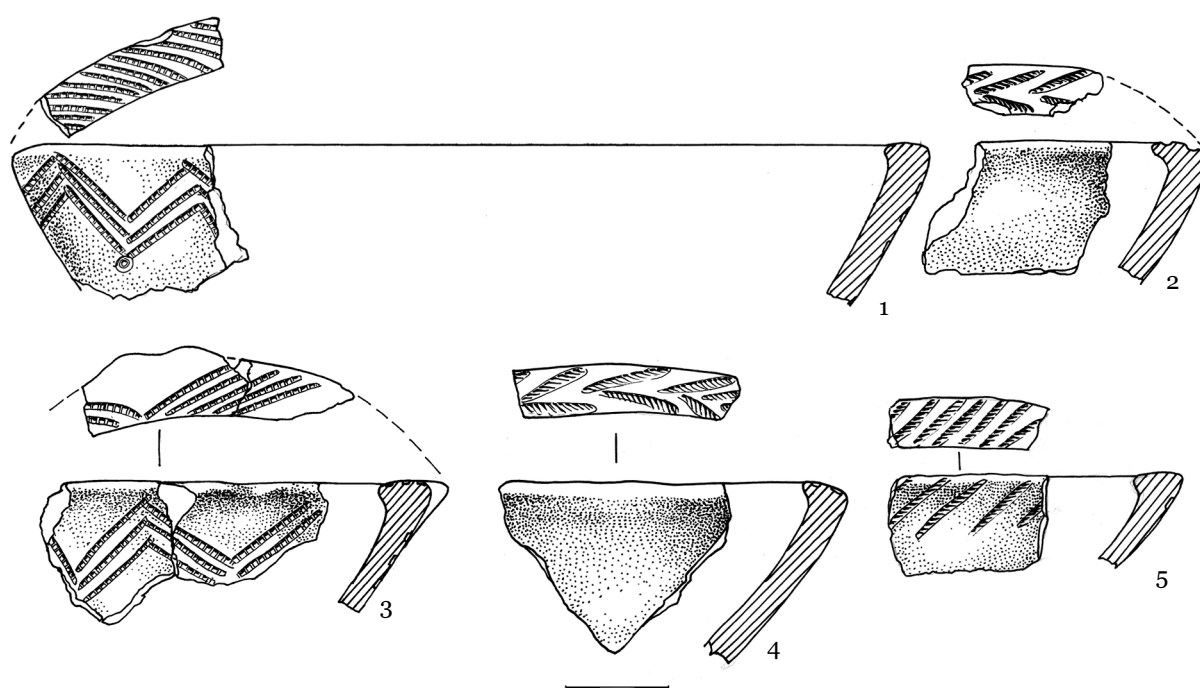

Fig. 39. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

trei linii ștanțate paralel cu câte un cerculeț pe vârful. Străchini cu trunchiul tronconic cu pereții rotunjiți și cu decor similar sunt larg răspândite la monumentele culturii Cozia-Saharna – Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 202, fig. 76/1), Saharna „Țiglău” (Niculiță, Niciu 2008, 226, fig. 15/19), Cozia (László 1972, 218, fig. 10; Hänsel 1976, Tafel 51/1), Pocreaca (Iconomu 1996, 45, fig. 12/3) etc.

- străchini cu trunchiul tronconic, pereții oblici și buza răsfrântă în interior. Decorul este realizat în același stil, prin incizare și ștanțare (fig. 37/4; fig. 38/2-4; fig. 39/3). Exemplarele acestui tip de străchini sunt caracteristice, la fel, culturii Cozia-Saharna.
- străchini cu trunchiul rotunjit și buza îngroșată. La unele recipiente se întâlnesc proeminențe aplatizate, amplasate pe marginea exterioară a buzei, partea superioară a căreia e acoperită cu decor incizat sau ștanțat (fig. 40/2, 3).

2. Vase cu gâtul trompetiform, buza lată răsfrântă în afară (fig. 42/1-6). Dintre vasele acestui tip se evidențiază exemplarele cu gâtul cilindric, bine profilat (fig. 42/2, 3, 6; fig. 43/3) și recipientele fără gât, buza lată a cărora se unește cu umărul vasului (fig. 42/1, 4, 7). Se întâlnesc vase cu umărul ornamentat cu câte trei linii incizate paralel (fig. 42/6) ori cu câte un rând de cerculețe duble, încă-

drate într-un chenar realizat prin ștanțare, laturile căruia prezintă două linii paralele (fig. 42/7). Recipiente similare au fost atestate în construcția nr. 1 de la Saharna Mică, datată cu sec. XI-X a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 17, 18), Kastanas (Hänsel 1989, Taf. 70/7), Kalakača (Medović 1988, 138, sl. 123/1, 139, sl. 124), Jijila-Cetățuie (Șirbu, Ailincăi, Simion 2008, 85, fig. 48/1), unde astfel de materiale sunt datate cu sfârșitul epocii bronzului - sec. XI a. Chr.

3. Vase fără gât cu buza profilată în exterior, trunchiul globular, diametrul maxim al cărora era în partea de mijloc sau de jos a recipientului. Vasele cu diametrul maxim în partea de mijloc (fig. 43/2) sunt ornamentate pe umăr cu decor ștanțat realizat în formă de cerculețe cu tangente, încadrate într-un chenar format din două sau trei linii paralele, întretăiat de brâie/riton aplatizate (fig. 44/1-5). Fragmente a astfel de vase sunt cunoscute la Pocreaca (Iconomu 1996, 44, fig. 11/4), Saharna „Țiglău” (Niculiță, Niciu 2008, 218, fig. 9/10), Glinjeni (Кашуба, Гольцева 1995, табл. LVII/3), Cartal II (Бруяко 2010, 253, рис. 3/11), deși stilul decorului de pe vasele de la ultimele două situri e puțin diferit. Vasele cu diametrul maxim în partea de jos a trunchiului sunt ornamentate în partea de sus cu decor ștanțat, constituit din trei linii paralele amplasate orizontal,

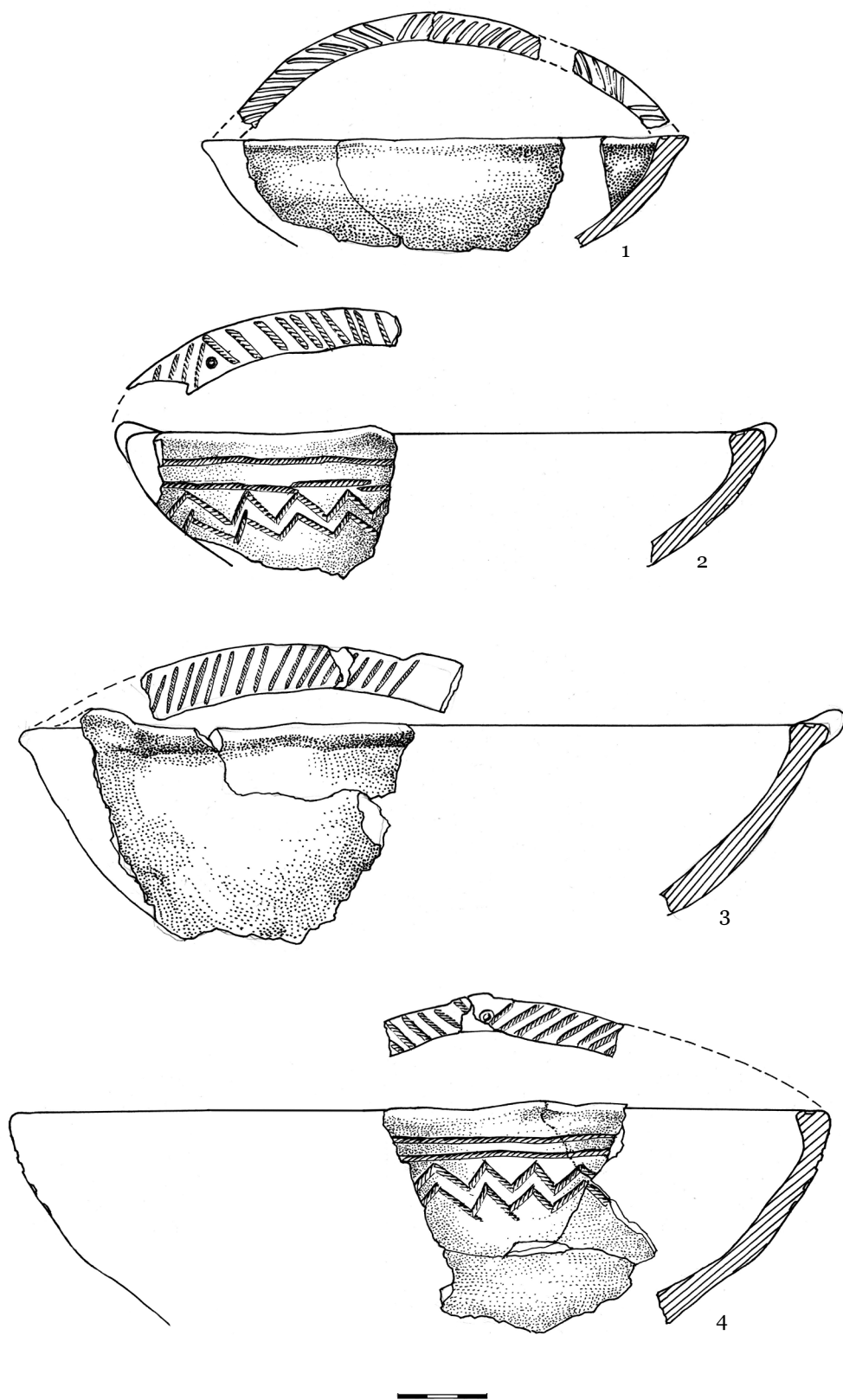

Fig. 40. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

de la care se lasă în jos unghiuri din trei linii paralele cu câte două cerculețe la vârf. În partea de sus a umărului, deasupra decorului ștanțat, sunt amplasate simetric câte două sau patru butoane cilindrice (fig. 44/6). Vase cu decor ștanțat în formă de cerculețe cu tangente sau cu cerculețe la vârful unghiului sunt cunoscute la Pšeničevo (Čičikova 1972, 90, 91, fig. 11, 12), Dundarea Hai-vata (Аладжов, Балабанян 1984, 197, обр. 11, 13), Babadag (Jugănaru 2005, 123, fig. 29/1-9) etc. Combinarea decorului în relief cu cele incizate și ștanțate este o practică des întâlnită pe vasele culturii Cozia-Saharna.

4. *Cupele/cleştele* au fost modelate din pastă de lut bine prelucrată cu ingrediente de nisip mărunț, sau șamotă bine măcinată. În această categorie de ceramică se evidențiază următoarele variante:

- cupe/cești cu gâtul cilindric, buza evazată, trunchiul globular cu diametrul maxim în partea de jos (fig. 41/2-7, 16). De regulă ele sunt ornamente prin incizare, decorul în formă de triunghiuri hașurate cu vârful în sus depuse pe trei linii paralele realizate în zona de joncțiune a gâtului cu trunchiul. De la liniile paralele în jos sunt trasate linii oblice, în cele mai frecvente cazuri, câte nouă la număr, depuse sub unghi. De la zona de joncțiune a trunchiului cu gâtul se ridică câte o toartă, care cel mai probabil este supraînălțată buzei (fig. 41/2). Mai frecvent se întâlnește decorul alcătuit din linii oblice, încadrate în chenare din linii orizontale paralele depuse în zona diametrului maxim al trunchiului (fig. 41/6, 7, 16). Exemplare similare apar timpuriu, fiind cunoscute printre formele de vase de la Vârtoș (Hänsel 1976, Taf. 37/1), dar și în faza I a faciesului Babadag, cunoscute după descoperirile din așezarea Gravă „Mlăjtitul Florilor” (Jugănaru 2005, 116, fig. 20/4), Jijila-Cetățue (Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008, fig. 21/1), Pocreaca (Iconomu 1996, 46, fig. 13/1).
- cupe/cești fără gât cu buza rășfrântă în afară, care printr-o ondulare bine profilată se unește cu trunchiul globular, diametrul maxim al căruia e la mijloc (fig. 41/1, 10, 14, 15). Anume această zonă, precum și umărul trunchiului e acoperită cu decor incizat, alcătuit din trei linii paralele depuse orizontal, asociate din ambele părți cu linii oblice (fig. 41/10) sau cu zigzaguri din fâșii de linii oblice marcate de cerculețe (fig. 41/11). Unele exemplare au în calitate de

decor și suporturi aplatizate (fig. 41/14) sau câte o toartă supraînălțată (fig. 41/15).

- cupe/cești cu profilul S-oidal și diametrul maxim în partea de jos a trunchiului (fig. 41/9, 12, 13, 19). De regulă, recipientele acestui tip au în zona joncțiunii gâtului cu trunchiul câte trei linii incizate ce înconjoară orizontal vasul. De la ele pornesc segmente de linii oblice depuse sub unghi (fig. 41/9, 12).
- cupe/cești cu gâtul ondulat și diametrul maxim în partea de sus a trunchiului. Pe aceste exemplare decorul, alcătuit din linii oblice și orizontale, este incizat în zona umărului vasului, pe care sunt depuse și suporturi segmentoidale mici (fig. 41/17, 18). Cupe/cești cu decor similar au fost atestate la majoritatea monumentelor culturii Cozia-Saharna.

5. *Pixide*. Un interes deosebit prezintă fragmentele de vase cu pereții rotunjiți în formă de butoi (fig. 41/21; fig. 45/8-10) care pot fi considerate drept pixide. În regiunea Nistrului Mijlociu astfel de recipiente sunt cunoscute după exemplarele din așezarea și necropola Saharna „Țiglaș” (Niculiță, Niciu 2008, 224, fig. 14/17; Камуба 2000, 334, рис. XXXII/29, 30, 37). De regulă, pixidele sunt complet acoperite cu decor, care, în cele mai frecvente cazuri, este constituit din câte două linii paralele ce formează un chenar, în care sunt încadrate șiruri de romburi hașurate, zigzaguri din două sau mai multe linii (fig. 41/21; fig. 45/9, 10). Decorul e depus vertical acoperind vasul de la buza până la fund. Vase zoomorfe cu decor similar, utilizate în calitate pixide au fost descoperite în „cenușarul” de la Glinjeni, care se încadrează în aceeași grupă cultural-cronologică. De fapt, pixidele reprezentau vase pentru păstrarea diferitor soluții pentru igienă sau fardare și erau larg răspândite în tot bazinul balcanic (Стоянов 1997, 152, рис. V/1-14).

În stratul cultural au mai fost descoperite fragmente de toarte cu buton pe creastă și decor din linii oblice depuse sub unghi (fig. 41/21-23), precum și un număr considerabil de fragmente de la diverse forme de vase, acoperite cu decor ce reprezintă zigzaguri cu cerculețe pe vârful unghiului, executat prin incizare (fig. 45/7) sau ștanțare (fig. 45/14), ornament în formă de brăduț (fig. 45/4), sau combinație din decor în relief – suport aplatizat înconjurat cu cerculețe duble imprimare (fig. 45/15). Astfel de recipiente sunt documentate destul de frecvent la siturile culturii Cozia-Saharna.

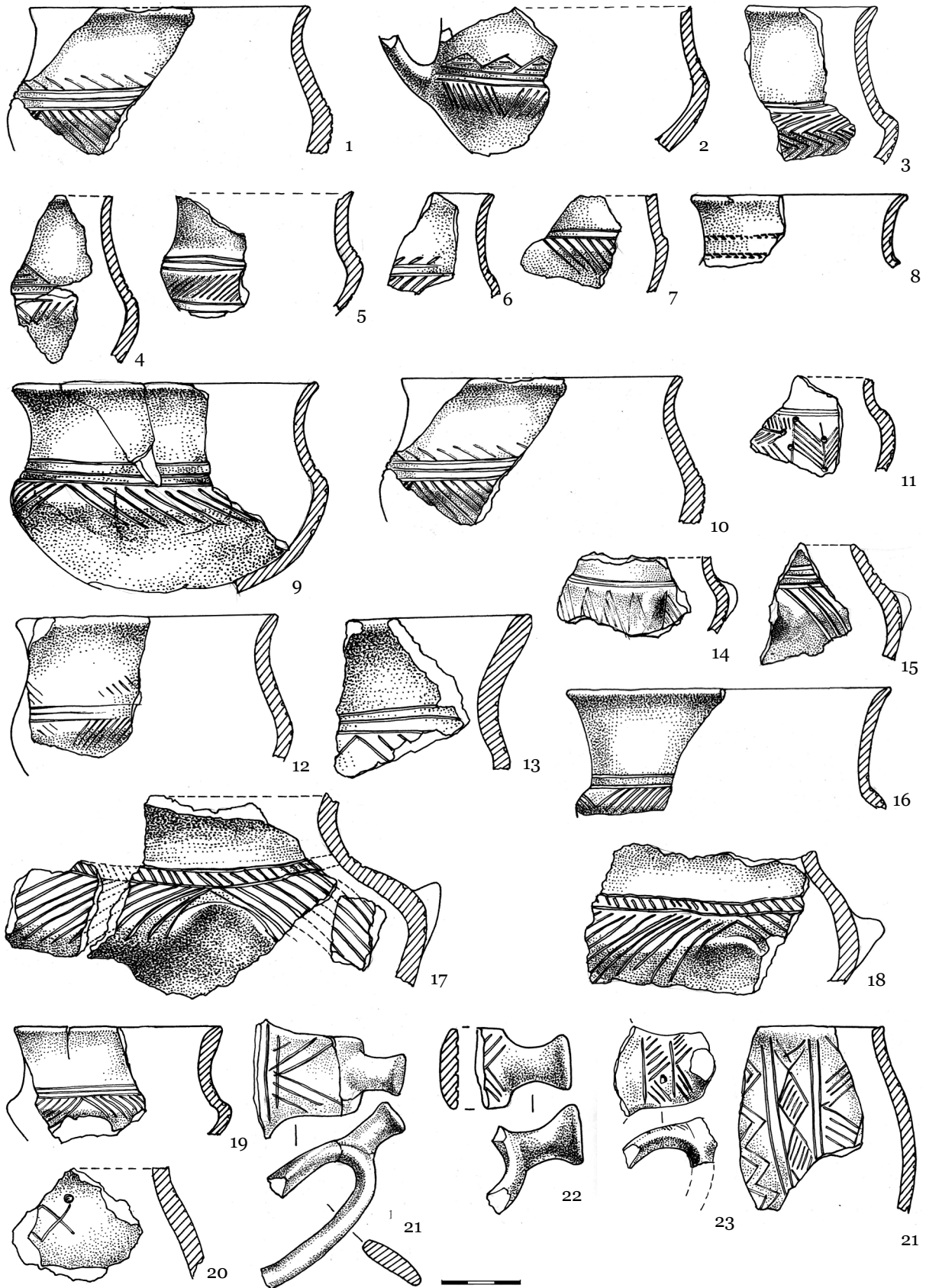

Fig. 41. Saharna Mare. Fragmente de cupe/cești și pixide din stratul cultural.

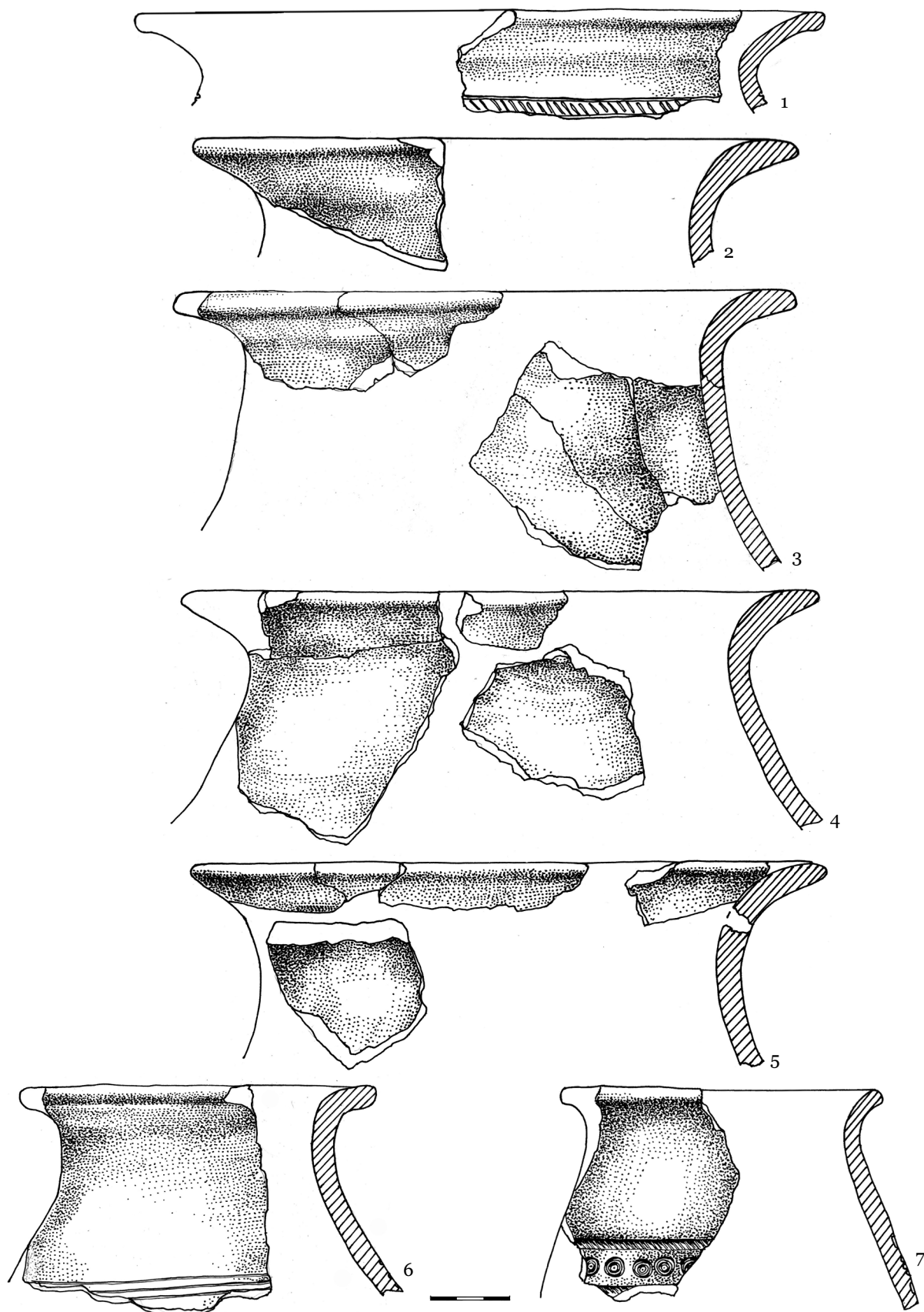

Fig. 42. Saharna Mare. Fragmente de chiupuri din stratul cultural.

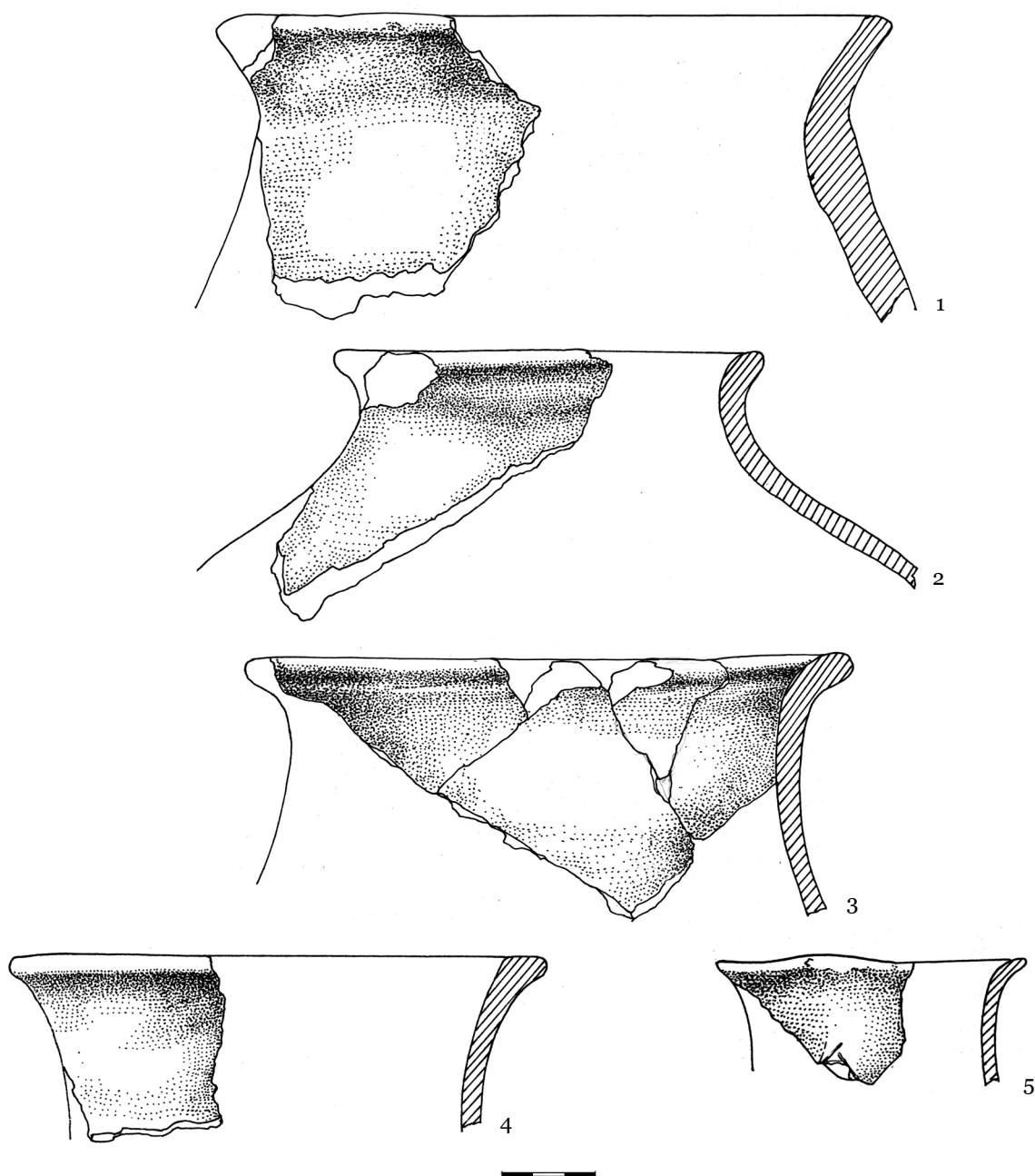

Fig. 43. Saharna Mare. Fragmente de chiupuri din stratul cultural.

Materialele depistate pe segmentul de sud-est al interfluviului Saharna Mare, care deși rămân a fi modeste, permit tragerea unor concluzii de ordin stratigrafic și cultural-cronologic.

Pentru prima dată partea de sud-est a interfluviului a fost populată la finele sec. XII - începutul sec. XI a. Chr. Drept argumente în acest sens pot servi următoarele constatări:

- a) La sud de sistemul defensiv al cetății traco-gețice au fost atestate urmele unei așezări cu un singur nivel de locuire, cunoscută ca situl Saharna „Dealul Mănăstirii”, care completamente se încadrează în cultura Cozia-Saharna.
- b) În secțiunea 15/2010, în carourile 7 și 8, parțial sub aglomerația 1/15/2010 (complexul de cult?) de oase umane și ceramică cu decor incizat și ștanțat, la adâncimea de 1,2 m de la nivelul actual de călcare a fost descoperită groapa

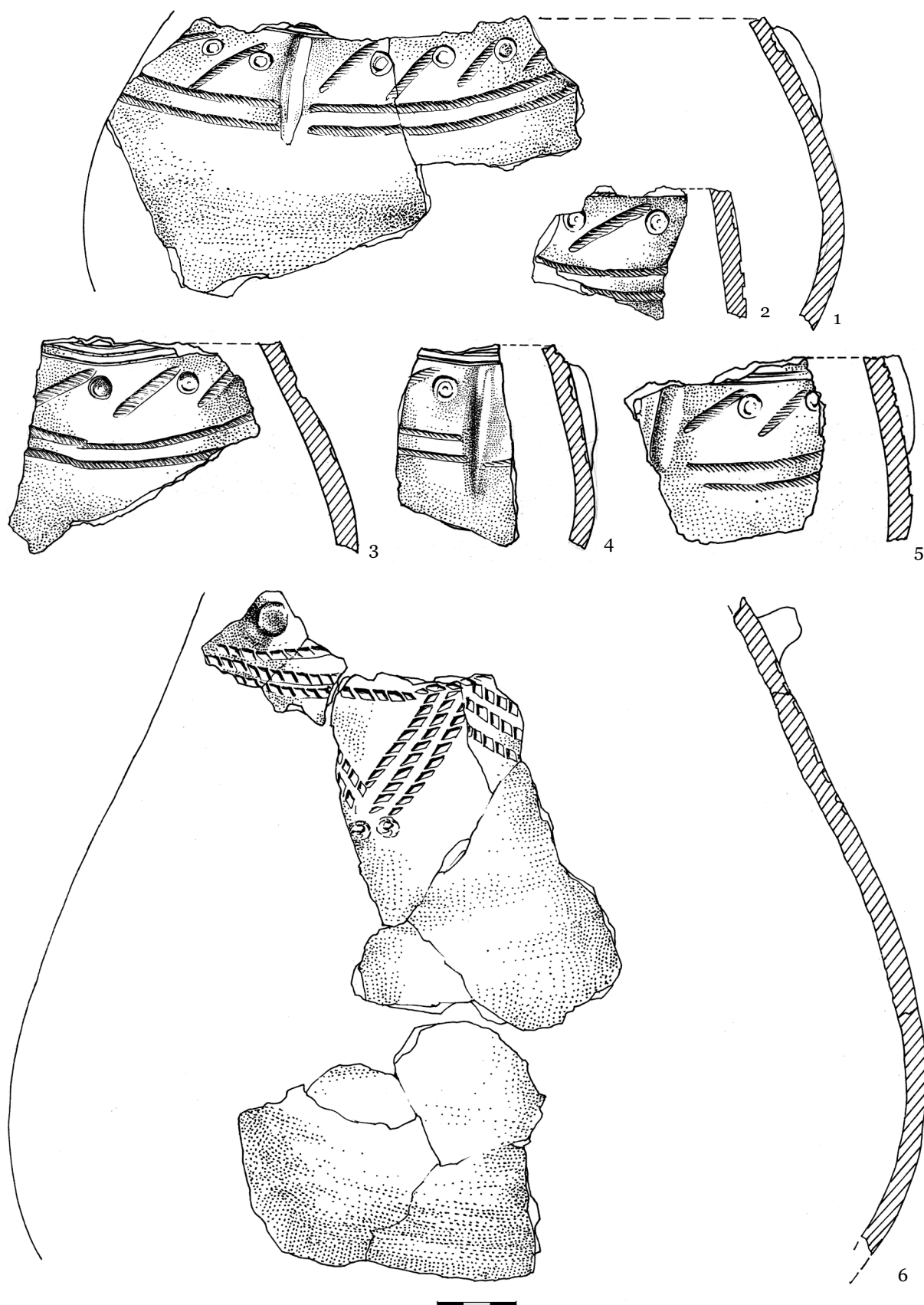

Fig. 44. Saharna Mare. Fragmente de chiupuri din stratul cultural.

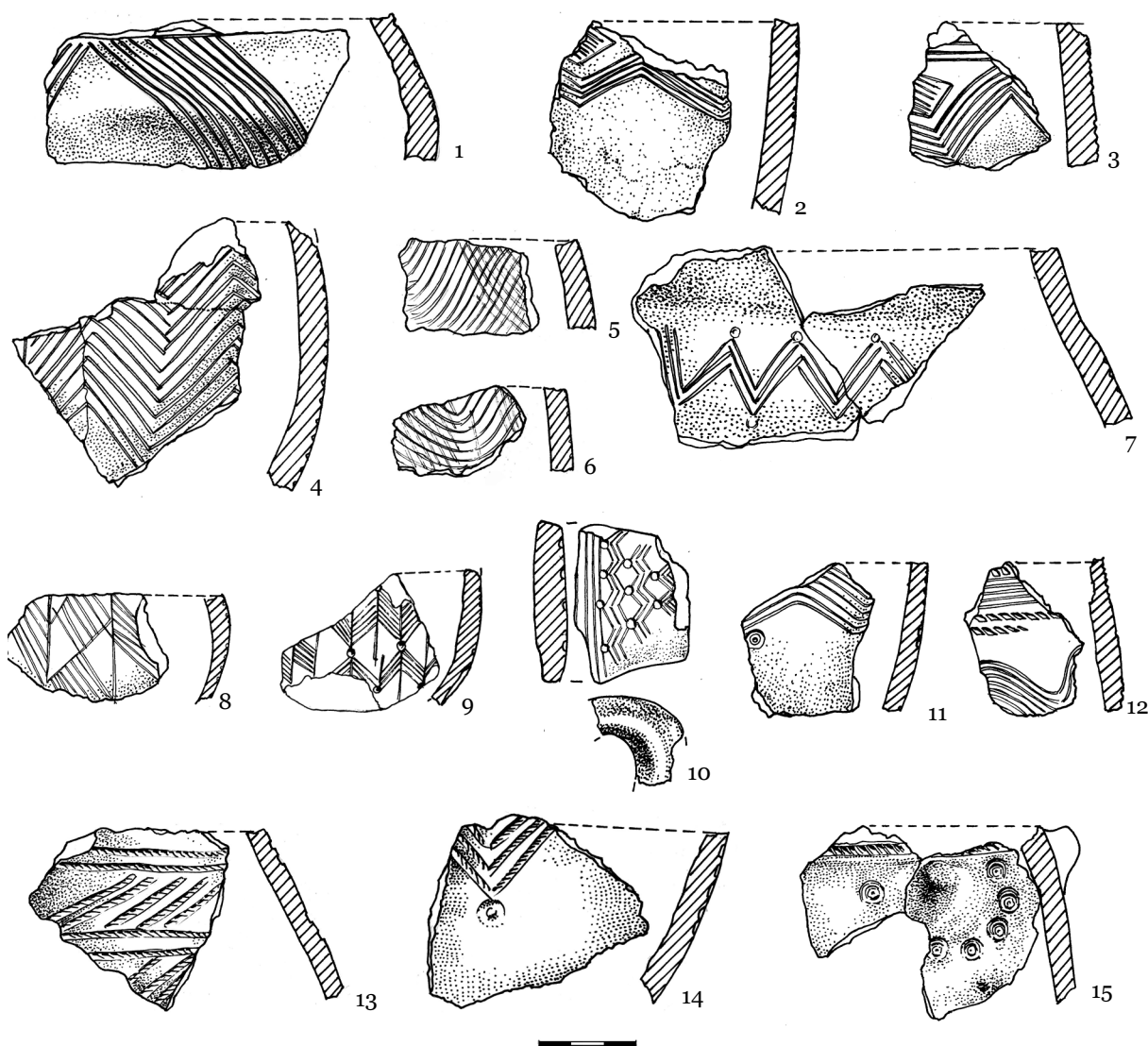

Fig. 45. Saharna Mare. Material ceramic din stratul cultural.

nr. 119 (6/15/2010). În umplutura ei au fost sesizate mai multe fragmente de ceramică, unele lipsite de ornamente, altele numai cu decor incizat. Diferența de nivel dintre aglomerația 1/15/2010 și groapă constituie cca 0,4 m. Lipsa semnelor de bulversare a gropii nr. 119 de către cei care au amenajat aglomerația de oase umane, acoperite cu bucăți de pietre de calcar, dar și grosimea de 0,4 m a stratului nebulversat dintre aceste două complexe demonstrează fără echivoc că ele au fost construite în diferite perioade cronologice. Dacă se ia în considerație că ceramica ornamentată, descoperită în groapa nr. 119, era acoperită exclusiv cu decor incizat, iar cea din aglomerația de oase umane era împodobită atât prin incizare, cât și ștanța-

re, decor specific culturii Cozia-Saharna, reiese că groapa a fost mai timpurie decât vremea funcționării sitului în care domina sortimentul ceramic incizat și ștanțat.

O situație similară a fost atestată și la așezarea Saharna-Țiglău unde au fost descoperite două complexe închise – gropile nr. 8 și nr. 9. Groapa nr. 9, în umplutura căreia a fost sesizat material ceramic cu decor incizat, ștanțat și în relief – caracteristic pentru așezările culturii Cozia-Saharna, întretăia parțial groapa nr. 8. Embletonul acesteia conținea fragmente de la vase cu gâtul trompetiform, care, de regulă, se datează cu sec. XII-X a. Chr., fragmente de la cupe cu profilul S-oidal, precum și fragmente de străchini, ornamentate

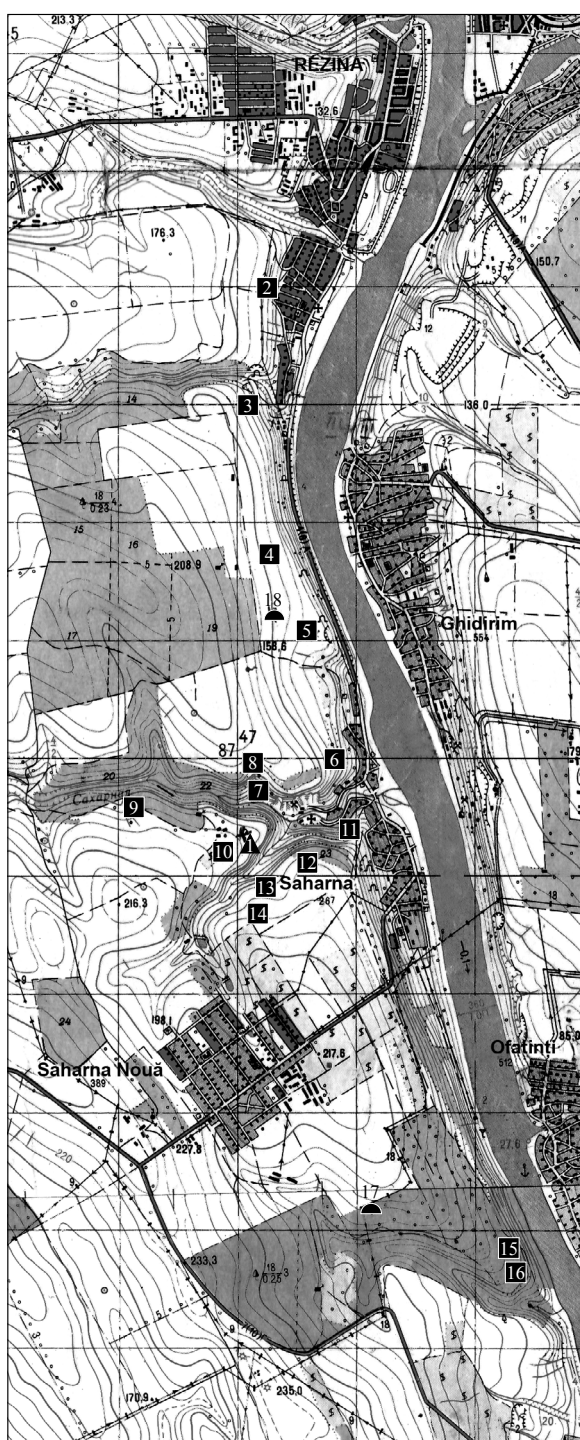
în zona diametrului maxim al trunchiului cu linii oblice incizate, romburi hașurate sau zigzaguri cu cerculețe pe vârf (Niculiță, Niciu 2008, 227-229, fig. 17, 18).

Prin cercetările de la Saharna Mică s-a demonstrat că în orizontul timpuriu în sortimentul ceramic predomină vasele cu gâtul trompetiform și cele cu decor incizat sau cu butoane pe toarte, care cronologic se încadrează în perioada de la finele sec. XII - sec. XI a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008a, 48-50).

În baza acestor date s-ar putea presupune că inițial, în sec. XI sau în a doua jumătate a acestui secol, pe interfluviul Saharna Mare a fost întemeiată o așezare, în sortimentul ceramic al căreia predominau vasele ornamentate cu decor în relief sau incizat. Cu timpul comunitatea a evoluat, începând să utilizeze și decorul ștanțat. La marginea de est a acestei așezări, peste ruinele unor construcții abandonate a fost ridicată „citadela”, care a avut în primul rând scopul să protejeze populația din situl adiacent. Cartografierea monumentelor hallstattiene timpurii din regiunea Saharna (fig. 46) demonstrează că „citadela” a fost amplasată în mijlocul mai multor așezări civile, ceea ce ne conduce spre ideea că ea putea juca și rolul de centru politico-administrativ. Fiind poziționată pe malul Nistrului, fortificația avea și menirea de a supraveghea căile de acces dinspre fluviu spre teritoriile limitrofe, precum și să controleze căile comerciale din această regiune.

Pentru moment „citadela” de la Saharna Mare este unica fortificație din bazinul Nistrului, din arealul culturii Cozia-Saharna¹⁵. Însă, nu este exclus faptul că numărul cetăților în această regiune să fi fost mult mai mare. De exemplu, mai multe așezări ale culturii Cozia-Saharna (Curatura, Alcedar, Glinjeni-La Șanț, Mateuți etc.) sunt suprapuse de situri din secolele VI-III a. Chr., iar sistemul defensiv, atestat în urma observațiilor de suprafață, tradițional este atribuit așa-numitei perioade getice. Atât timp cât elemente defensive ale acestor așezări nu vor fi cercetate prin investigații arheologice de amploare, este dificil să ne pronunțăm despre data edificării lor.

¹⁵ Deocamdată în arealul acestei culturi sunt cunoscute patru fortificații. La două dintre ele – Pocreaca (Iconomu 1996, 21-56) și Saharna Mare – sistemul defensiv a fost amenajat de purtătorii culturii Cozia-Saharna, iar la Brad (Ursachi 1995, 99) și Răcătău (Ursachi 1987, 41-44) au fost reutilizate elementele defensive, edificate de purtătorii culturii Monteoru.

▲ Fortificații ■ Așezări deschise ◐ Necropole

1. Saharna Mare	10. Saharna „Dealul Mănăstirii”
2. Stohnaia I	11. Saharna „Valea Grimidon”
3. Saharna „La Revichin”	12. Saharna „Dealul Șanț”
4. Saharna „Valea Furnicar”	13. Saharna „Rude”
5. Saharna „Țiglău”	14. Saharna „Budei”
6. Saharna I	15. Saharna „Gura Hulboacei”
7. Saharna Mică	16. Saharna „Hulboaca”
8. Saharna Mică I	17. Saharna „Gura Hulboacei”
9. Saharna „Valea de Mijloc”	18. Saharna „Țiglău”

Fig. 46. Răspândirea monumentelor hallstattiene timpurii în regiunea Saharna.

Catalog¹⁶**I. Piese din metal**

I.1. *Lamă de cuțit* (fig. 25/4). Secțiunea 13A/2010, groapa 111 (4/13A/2010). Confectionată din fier. Forma – lamă scurtă triunghiulară. H=3,0 cm, L=1,7 cm, Gr=0,2 cm. Pedunculul de înmănușare cu L=2,0 cm, nit. Inedit.

I.2. *Lamă de cuțit*, fragment (fig. 36/1). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,8 m. Confectionată din fier. Forma – cu muchia arcuită. H=6,0 cm, L=1,5 cm, Gr=0,1-0,2 cm. Inedit.

I.3. *Tub* (fig. 34/2). Secțiunea 15/2010, aglomerația 1/15/2010. Confectionat din fier. Gr=0,4 cm. Inedit.

I.4. *Pendantiv* (fig. 17/1). Secțiunea 13/2009, șanțul de apărare. Confectionat din bronz. Forma – poligonală („topor”). H=2,2 cm, L₁=0,7 cm, L₂=1,9 cm, Gr=0,04 cm, D_{orf}=0,3 cm. Inedit.

II. Piese din os

II.1. *Vârf de săgeată* (fig. 36/2). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,98 m. Confectionat din os. Forma – romboidală în secțiune. H=3,5 cm, L=1,2 cm, Gr=0,8. Bucșă de înmănușare, H=1,2 cm, D=0,6 cm. Inedit.

II.2. *Spatulă* (fig. 36/3). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,85 m. Confectionată din corn de animal. H=9,0 cm, L= 2,2 cm, Gr=0,8 cm. Inedit.

II.3. *Unealtă pentru modelarea ceramicii* (fig. 36/4). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,9 m. Confectionată dintr-o vertebră de animal. H=4,3 cm, L=1,3 cm, Gr=0,9 cm. Pe părțile laterale se observă urme de prelucrare. Inedit.

II.4. *Unealtă pentru modelarea ceramicii* (fig. 36/6). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,9 m. Confectionată dintr-o vertebră de animal. H=4,7 cm, L=1,6 cm, Gr=1,0 cm. Pe părțile laterale se observă urme de prelucrare. Inedit.

II.5. *Unealtă pentru modelarea ceramicii* (fig. 36/5). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,8 m. Confectionată din vertebre. H=4,5 cm, L=1,3 cm, Gr=0,9 cm. Pe părțile laterale se observă urme de prelucrare. Inedit.

II.6. *Pendantiv* (fig. 36/8). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,8 m. Confectionat din colte de animal. H=3,6 cm, L= 1,0 cm, Gr=0,5 cm. Inedit.

II.7. *Astragal* (fig. 36/7). Secțiunea 13/2009, adâncimea 1,0 m. Confectionat din vertebră. H=3,2 cm, L=2,0 cm, Gr=1,7 cm. Inedit.

III. Piese din piatră

III.1. *Cute*, semifabricat (fig. 36/10). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,75 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – quasi-elipsoidală. H=9,8 cm, L=6,8 cm, Gr=6,0 cm. La suprafață a fost atestat începutul unei perforări. Inedit.

III.2. *Piatră de râșniță* (fig. 36/11). Secțiunea 13/2009, adâncimea 1,2 m. Confectionată din piatră de cuarțit. Forma – poligonală în plan. H=12,5 cm, L=11,6 cm, Gr=5,0 cm. Inedit.

III.3. *Percutor* (fig. 36/12). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,7 m. Confectionat din piatră de gresie. Forma – sferică. La un pol poartă urme de utilizare intensă, la cel opus au fost atestate două aplatizări de formă ovală în plan. D=7 cm, H=5 cm. Inedit.

III.4. *Lustruitoare* (fig. 36/13). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,8 m. Confectionată din piatră de râu. Forma – quasi-elipsoidală, suprafața șlefuită. H=5,5 cm, L=4,6 cm, Gr=2 cm. Inedit.

III.5. *Rondelă* (fig. 36/14). Secțiunea 15/2010, adâncimea 1,2 m. Confectionată din piatră de calcar. Forma – rotundă în plan. H=1,6 cm, D=6,5 cm. Inedit.

III.6. *Pendantiv* (fig. 36/9). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,8 m. Confectionat din piatră de sillex. Forma – triunghiulară în plan. L=3,0 cm, Gr_{centr}=0,9, Gr_{extreme}=0,4 cm. Inedit.

IV. Piese din lut

IV.1. *Fusaiolă* (fig. 36/15). Secțiunea 14/2010, adâncimea 1,05 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – bitronconică. H=4,6 cm, D_b=1,2 cm, D_{max}=3,2 cm, D_{orf}=0,7 cm. Inedit.

IV.2. *Fusaiolă* (fig. 36/16). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,92 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu. Forma – bitronconică. H=1,4 cm, D_b=0,7 cm, D_{max}=2,1 cm, D_{orf}=0,46 cm. Inedit.

IV.3. *Fusaiolă* (fig. 36/17). Secțiunea 14/2010, adâncimea 1,07 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis

¹⁶ În catalog au fost utilizate următoarele abrevieri: H – lungimea/înălțimea; L – lățimea; Gr – grosimea; D_{max} – diametrul maxim; D_b – diametrul bazei (bazelor); D_{orf} – diametrul orificiului.

la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=2,4$ cm, $D_b=1,1$ cm, $D_{max}=3,2$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.4. *Fusaiolă* (fig. 34/1). Secțiunea 15/2010, aglomerația 1/15/2010, adâncimea 0,76 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,0$ cm, $D_b=1,6$ cm, $D_b=1,8$ cm, $D_{max}=2,8$ cm, $D_{orf}=0,7$ cm. Inedit.

IV.5. *Fusaiolă*, fragment (fig. 36/18). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,79 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la cărămiziu. Forma – bitronconică. $H=2,1$ cm, $D_{max}=3,6$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Pe diametrul maxim a fost aplicat un șir de împunsături. $D=0,15$ cm la distanța de 0,5 cm. Inedit.

IV.6. *Fusaiolă* (fig. 17/2). Secțiunea 15/2010, șanț de apărare, adâncimea 1,32 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu deschis. Forma – sferică aplatizată. $H=1,9$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Inedit.

IV.7. *Fusaiolă* (fig. 36/19). Secțiunea 15/2010, adâncimea 1,04 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – tronconică cu un umbo la bază. $D_b=3,1$ cm, $H=2,3$ cm $D_{umbo}=2,4$ cm, $H_{umbo}=0,3$ cm, $D_{orf}=0,7$ cm. Inedit.

IV.8. *Fusaiolă* (fig. 36/20). Secțiunea 15/2010, adâncimea 1,2 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,2$ cm, $D_b=0,3$ cm, $D_b=1,4$ cm, $D_{max}=2,8$ cm, $D_{orf}=0,4$ cm. Pe diametrul maxim a fost aplicat un șir de împunsături. $D=0,15$ cm la distanța de 0,4 cm. Inedit.

IV.9. *Fusaiolă*, fragment (fig. 36/21). Secțiunea 15/2010, adâncimea 1,2 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,5$ cm, $D_b=1,6$ cm, $D_{max}=3,7$ cm, $D_{orf}=0,8$ cm. Inedit.

IV.10. *Fusaiolă* (fig. 36/22). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,75 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cafeniu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=3,1$ cm, $D_b=2,2$ cm, $D_b=2,0$ cm, $D_{max}=4,2$ cm, $D_{orf}=1,0$ cm. Inedit.

IV.11. *Rondelă* (fig. 36/23). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,8 m. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu la cenușiu-închis. Forma – cilindrică. $H=0,8$ cm, $D=5$ cm. Inedit.

IV.12. *Ștanță*, fragment (fig. 11/1). Secțiunea 13/2009, „zid”, adâncimea 0,6 m. Confectionată din pastă de lut cu degresanți de calcar pisat. Arderea – neuniformă și incompletă, culoarea în exterior este cărămizie, iar în secțiune – neagră. Forma – elipsoidală. $H=3,5$ cm, $L=2,4$ cm, $Gr=0,7$ cm. Înzestrată cu un peduncul de formă tronconică, cu $H=1,5$ cm și $D=0,6$ cm la capăt. Pe una din muchiile ștanței au fost tăiat un șir de zimți, cu ajutorul cărora era realizat un decor de tipul pseudo-șnurului. Niculiță, Zanoci, Băț 2011, Abb. 4/1.

IV.13. *Lustruitoare* (fig. 36/24). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,7 m. Confectionată din pastă de lut cu degresanți de nisip. Arderea – completă și uniformă, culoarea – cafeniu-deschisă. Formă – elipsoidală. $H=1,2$ cm, $D=2,5$ cm. Inedit.

IV.14. *Pintaderă* (fig. 36/25). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,8 m. Confectionată din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la cafeniu-deschis. Forma – conică cu vârful ei fiind rupt. Piesa s-a păstrat pe $H=1$ cm, $D_b=2,4$ cm. Inedit.

IV.15. *Pintaderă* (fig. 36/26). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,7 m. Confectionată din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu-deschis la cărămiziu-închis. Forma – conică. $H=2,0$ cm, $D_b=2,0$ cm. Inedit.

IV.16. *Pintaderă* (fig. 27/7). Secțiunea 15/2010, groapa 118 (5/15/2010). Confectionată din pastă de lut, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu deschis la cenușiu deschis. Forma – conică cu vârful ei fiind rupt. $H=1,1$ cm, $D_b=1,8$ cm. Inedit.

IV.17. *Statuetă zoomorfa*, fragment (fig. 11/2). Secțiunea 13/2009, „zid”, adâncimea 0,4 m. Modelată din pastă de lut cu ingrediente de șamotă mărunță, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la cărămiziu. Din cauza deteriorării este dificil de stabilit specia animalului reprezentat. Piesa s-a păstrat pe $H=6$ cm. Niculiță, Zanoci, Băț 2011, Abb. 4/2.

IV.18. *Statuetă zoomorfă*, fragment (fig. 36/27). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,67 m. Modelată din pastă de lut cu ingrediente de șamotă mărunță, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea

variază de la cărămiziu la cenușiu-închis. Din cauza deteriorării este dificil de stabilit specia animalului reprezentat. Piesa s-a păstrat pe H=2,4 cm. Inedit.

Bibliografie

- Alexandrescu 1980:** A.D. Alexandrescu, La nécropole gète de Zimnicea. *Dacia N.S.* XXIV, 1980, 19-126.
- Alexandrescu, Pop 1970:** D. Alexandrescu, I. Pop, Sondajele de la Brașov-Pățitel. *MCA IX*, 1970, 161-165.
- Arnăuț 2000:** T. Arnăuț, Așezarea fortificată „Saharna Mare” – raion Rezina. In: (Red. M. Iacob, E. Oberländer-Târnoveanu, Fl. Topoleanu) *Istro-Pontica*, Muzeul Tulcean la 50-a aniversare (Tulcea 2000), 93-104.
- Arnăuț, Bercu, Matveev 2004:** T. Arnăuț, V. Bercu, S. Matveev, Așezarea halstattiană de la Saharna „Dealul Mănăstirii”. In: *Tracians and circumpontics world. Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology, Chișinău-Vadul lui Vodă, 6-11 september 2004, I (Chișinău 2004)*, 263-284.
- Arnăuț, Ursu-Naniu 2008:** T. Arnăuț, R. Ursu-Naniu, Stolniceni – a new aspect of the funerary ritual at the Getic populations. In: **Funerary Practices in Central and Eastern Europe** (10th c. BC - 3rd c. AD) (Brăila-Brașov 2008), 31-40.
- Čičikova 1972:** M. Čičikova, Nouvelles données sur la culture Thrace de l'époque du Hallstatt en Bulgarie du Sud. In: *Thracia, I (Serdicae 1972)*, 79-100.
- Crișan 1969:** I.H. Crișan, *Ceramica daco-getică* (București 1969).
- Fehér 1935:** G. Fehér, Mogilni nahodki ot „Mumdžilar”. In: *Izvestiâ na Bălgarskiâ Arheologičeski Institut, VIII (Sofia 1934)*.
- Hänsel 1976:** B. Hänsel, Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau. *Beitr. Ur- u. Frühgesch. Arch. Mittelmeer-Kulturraum 16-17 (Bonn 1976)*.
- Hänsel 1989:** B. Hänsel, Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975-1979. *Die Grabung und der Baubefund (Berlin 1989)*.
- Horedt 1974:** K. Horedt, Befestigte Siedlungen der Spätbronze- und der Hallstattzeit im Innerkarpatischen Rumänien. In: *Symposium zur Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa (Bratislava 1974)*, 205-228.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, *Cultura Babadag, I (Constanța 2005)*.
- Iconomu 1996:** C. Iconomu, Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca – Iași. *ArhMold XIX*, 1996, 21-56.
- Iconomu 1997:** C. Iconomu, Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor trace din prima epocă a fierului în conformitate cu cercetările arheologice din județul Iași. In: *Premier Âge du Fer aux bouches du Danube et dans les Régions autour de la Mer Noir, Actes du Colloque International, Tulcea, septembre 1993 (Tulcea 1997)*, 125-137.
- Kašuba, Haheu, Levițki 2000:** M. Kašuba, V. Haheu, O. Levițki, Vestigii traco-getice pe Nistrul Mijlociu (București 2000).
- László 1972:** A. László, O așezare hallstattiană de la Cozia (jud. Iași). *ArhMold VII*, 1972, 207-224.
- László 1994:** A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpați (București 1994).
- Levițki 1994:** O. Levițki, *Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpați (București 1994)*.
- Mareș et al. 2007-2008:** I. Mareș, A. László, B. Niculică, M. Ignat, La plastique zoomorphe et anthropomorphe de l'habitat hallstattien ancien de Siret (dép. de Suceava). *Studia antiqua et archaeologica XIII-XIV, 2007-2008*, 81-111.
- Mateescu, Babeș 1968:** C. Mateescu, M. Babeș, Cercetări arheologice și săpături de salvare la Fântânele. *SCIV 19/2, 1968*, 283-291.
- Mateevici, Zanoci 2009:** N. Mateevici, A. Zanoci, Informații preliminare privind importurile amforistice grecești la cetatea getică Saharna Mare. In: (Eds. A. Zanoci, T. Arnăuț, M. Băț) *Studia Archeologiae et Historiae Antiquae. Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae, dedicatur (Chișinău 2009)*, 197-203.
- Medović 1988:** P. Medović, *Kalakača. Naselje ranoğ đvozdenoğ doba (Novi Sad 1988)*.
- Morintz, Roman 1969:** S. Morintz, P. Roman, Un nou grup hallstattian timpuriu în sud-vestul României – Insula Banului. *SCIV 3, 20, 1969*, 393-423.
- Nicic 2008:** A. Nicic, Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II - începutul mil. I a. Chr. (Chișinău 2008).

- Niculiță, Arnăuț 2004:** I. Niculiță, T. Arnăuț, **Cult Constructions** in the Balkan-Carpathian-Pontic Space in the First Millennium B.C. In: *Aspects of Spiritual Life in South East Europe from Prehistory to the Middle Ages* (Iași 2004), 71-88.
- Niculiță, Arnăuț, Zanoci 2004:** I. Niculiță, T. Arnăuț, A. Zanoci, Cetățile traco-gețice din zona Nistrului Mijlociu. In: *Daco-Geții, 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei* (Deva 2004), 193-218.
- Niculiță, Niciu 2002:** I. Niculiță, A. Niciu, Rezultatele cercetărilor periegetice la situl traco-getic Saharna Mare. *Карпатика* 15, 2002, 66-84.
- Niculiță, Niciu 2008:** I. Niculiță, A. Niciu, Habitatul din prima epocă a fierului de la Saharna-Țigla. Considerații preliminare. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. II [XVII], 2008, 205-232.
- Niculiță, Niciu 2011:** I. Niculiță, A. Niciu, Practici funerare în situl din prima epocă a fierului de la Saharna-Dealul Mănăstirii. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. V [XX], 2011, 193-225.
- Niculiță, Niciu, Corobcean 2009:** I. Niculiță, A. Niciu, A. Corobcean, Rezultatele investigațiilor arheologice la așezarea civilă Saharna „Dealul Mănăstirii” (campania 2008). *Tyragetia*, s.n. 1, vol. III [XVIII], 2009, 193-225.
- Niculiță, Teodor, Zanoci 2002:** I. Niculiță, S. Teodor, A. Zanoci, Butuceni. Monografie arheologică (București 2002).
- Niculiță et al. 2003:** I. Niculiță, A. Zanoci, S. Matveev, A. Niciu, Les monuments thraco-gètes de la zone de Saharna. *SAA IX*, 2003, 241-252.
- Niculiță et al. 2008:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, A. Niciu, Complexe hallstattiene timpurii din așezările din zona „Saharna”. In: (Eds. S.C. Ailincăi, C. Micu, F. Mihail) *Omagiul lui Gavrița Simion la a 80-a aniversare* (Tulcea 2008), 60-105.
- Niculiță et al. 2010:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, M. Băț, Evoluția sistemului defensiv al siturilor din zona Saharna în mileniul I a. Chr. In: (Ed. I. Căndea) *Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia in honorem Valerii Sîrbu* (Brăila 2010), 359-393.
- Niculiță et al. 2011:** I. Niculiță, A. Zanoci, S. Matveev, M. Băț, Piese de port, podoabă și de toaletă din așezarea traco-getică Saharna Mare. In: (Eds. Măgureanu, D., Măndescu, D., Matei, S.) *Archaeology: making of and practice. Studies in honor of Mircea Babeș at tis 70th anniversary* (Pitești 2011), 193-204.
- Niculiță et al. 2011a:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, S. Matveev, Elemente defensive noi, descoperite la situl Saharna Mare. In : *Sesiunea științifică a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (20-21 octombrie 2011, Chișinău)*. Rezumatele comunicărilor (Chișinău 2011), 21-23.
- Niculiță et al. 2011b:** I. Niculiță, V. Cotiugă, A. Zanoci, A. Asăndulesci, Gh. Romanescu, F-A. Tencariu, B. Venedict, Șt. Caliniuc, R. Balaur, C. Nicu, Magnetometric prospections in the Thraco-Getae fortress from Saharna Mare, Rezina district, Republic of Moldova. In: *First Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archeology (June 10th-11th, 2011, Iași, Romania)*. Programme and Abstracts (Iași 2011), 30-31.
- Niculiță et al. 2012:** I. Niculiță, V. Cotiugă, A. Zanoci, M. Băț, A. Asăndulesci, The defensive system from Saharna Mare in the light of the spatial, archaeomagnetic, and archaeological excavation data. In: *Second Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archeology (June 7th-9th, 2012, Iași, Romania)*. Programme and Abstracts (Iași 2012), 28-31.
- Niculiță, Zanoci 1999:** I. Niculiță, A. Zanoci, Les vestiges du type Saharna-Solonceni decouverts sur le promontoire de Butuceni. *Thraco-Dacica XX*, 1999, 135-142.
- Niculiță, Zanoci 2004:** I. Niculiță, A. Zanoci, Sistemul defensiv la traco-geții din regiunea Nistrului Mijlociu. Tracians and circumpontics world. In: *Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology, Chișinău-Vadul lui Vodă, 6-11 september 2004, II* (Chișinău 2004), 104-129.
- Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2007:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, Sistemul defensiv al cetății din epoca fierului – Saharna Mare. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. I [XVI], 2007, 27-62.
- Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, Construcții de suprafață din siturile de la Saharna. *Tyragetia*, s.n. 1, vol. II [XVII], 2008, 51-78.
- Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008a:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).
- Niculiță, Zanoci, Băț 2011:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, Die frühhallstattzeitliche Befestigung von Saharna, Rajon Rezina, Republik Moldova. In: (Hrsgs. Sava, E., Govedarica, B., Hänsel, B.) *Der Schwarzmeerraum von Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000-500 v. Chr.). Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Band 27* (Rahden/Westf. 2011), 226-236.
- Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008:** V. Sîrbu, S.C. Ailincăi, G. Simion, Jijila-Cetățuie. O așezare fortificată a culturii Babadag în nord-vestul Dobrogei (Brăila 2008).
- Ursachi 1995:** V. Ursachi, Zargidava. Cetatea dacică de la Brad (București 1995).

- Ursulescu, Popovici 1997:** N. Ursulescu, D. Popovici, Considération historiques concernant les fortifications hallstattiennes à l'est des Carpates. In: *Lucrările Colocviului internațional „Prima epocă a fierului la Gurile Dunării și în zonele circumponctice”*. Tulcea, septembrie 1983 (Tulcea 1997), 51-65.
- Vasiliev 1995:** V. Vasiliev, Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie (Bucarest 1995).
- Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991:** V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, Civilizația dacică timpurie în aria intra-carpatică a României (Cluj-Napoca 1991).
- Zanoci 2011:** A. Zanoci, Tipologia și evoluția construcțiilor defensive din spațiul est-carpatic în sec. XII/XI-III a. Chr. *Tyragetia* s.n. 1, V [XX], 2011, 117-152.
- Алджанов, Балабанян 1984:** Д. Алджанов, Д. Балабанян, Паметници от старожелязната епоха в Хасковски окръг. In: *Thracica*, VI (Serdicae 1984), 185-235.
- Бессонова, Скорый 2001:** С.С. Бессонова, С.А. Скорый, Мотронинское городище скифской эпохи (по материалам раскопок 1988-1996 гг.) (Краков-Киев 2001).
- Бруяко 2010:** И. Бруяко, Троя и культуры Нижнего Дуная. Некоторые параллели позднего бронзового века. *Terra Cognoscibilis: культурное пространство между Балканами и Великой Степью в эпоху камня-бронзы* (Одесса 2010).
- Гольцева, Кашуба 1995:** Н. Гольцева, М. Кашуба, Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднепровья (Тирасполь 1995).
- История 1967:** История Молдавской ССР, т. I (Кишинев 1967).
- Кашуба 2000:** М. Кашуба, Ранее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна). *Stratum plus* 3, 2000, 241-488.
- Крушельницька 1998:** Л. Крушельницька, Чорноліська культура Середнього Придністров'я (за матеріалами неперотівської групи пам'яток) (Львів 1998).
- Малеев 1987:** Ю.Н. Малеев, Гальштатские городища в Западной Подолии и Прикарпатье. В сб.: *Межплеменные связи эпохи бронзы на территории Украины* (Киев 1987), 86-101.
- Никулицэ и др. 2008:** И. Никулицэ, А. Заноч, С. Матвеев, А. Ничик, Фракийские памятники Сахарнянской зоны. В сб.: (Ред. С.И. Климовский) *Старожитності Верхнього Придністров'я* (Київ 2008), 129-133.
- Покровская 1962:** Е.Ф. Покровская, Жертвенник раннескифского времени у с. Жаботин. В сб.: *КСИА*, вып. 12 (Москва 1962) 73-82.
- Смирнов 1949:** Г.Д. Смирнов, Скифское городище и селище «Большая Сахарна». В сб.: *КСИИМК*, вып. 26 (Москва 1949), 93-96.
- Смирнов 1949а:** Г.Д. Смирнов, Итоги археологических исследований в Молдавии в 1946 г. В сб.: *Ученые записки Института истории, языка и литературы*, II (Кишинев 1949), 189-202.
- Стоянов 1997:** Т. Стоянов, Могилен некропол от ранножелязната епоха. *Сборяново I* (София 1997).
- Сулик, Бандрівський 1993:** Р. Сулик, М. Бандрівський, Гальштатські городища поблизу сіл Розгірче і Кульчиці на Передкарпатті. В сб.: *Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті* (Київ 1993), 134-142.
- Чичикова 1975:** М. Чичикова, Жертвенники эллинистической эпохи во Фракии. Фрако-скифские культурные связи. В: *Studia Thracica*, 1 (София 1975), 180-195.

Archaeological investigations at the site of Saharna Mare (2009-2011) (I)

Abstract

The Saharna Mare site (Rezina district) stands out among the monuments of the Middle Dniester area by its location and the degree of scrutiny. It is situated on a high rocky trapezoidal cape with an area of about 12 hectares, surrounded on three sides by deep canyons with inaccessible shores. Only from the south the cape is connected to the outside world.

Due to its strategic location, this area was inhabited as early as the end of the 2nd millennium B.C.

This monument drew the attention in the late 40s of the last century when there were conducted the first archaeological excavations (Smirnov, 1949, 93-96; Smirnov, 1949a, 189-202; Arnăuț 2000, 93-104). Since 2001, an archaeological expedition of the Moldova State University conducts systematic research on the site. The results of studies conducted in 2001-2007 have been published in several articles and a monograph (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008a, 69-150). As a result of these investigations there were identified several cultural-chronological horizons: 1 - presented by complexes with incised pottery; 2 - relating to the Cozia-Saharna culture; 3 - Thracian-Getae (7th - 3rd centuries B.C.).

This article contains information about finds relating to the Cozia-Saharna culture, which were discovered as a result of the excavations of 2009-2011 carried out by five digs (13, 13A, 14, 15, 18) with the total area of 444 m². Through the matching of orthophotomaps (fig. 4/1), the results of geomagnetic studies (fig. 3, 4/2), and archaeological research data (fig. 9/1) in the southeast of the cape there were found the remains of a “citadel” and the adjacent “fortified yard”.

The “citadel” of a rounded shape (fig. 4/3), size 60×64 m (about 0,32 ha), was located on the southeastern outskirts of the cape; it was reinforced on all sides by a moat and a wooden stone-earthen wall. The width of the moat varies from 4,2 to 6,0 m, depth – 0,7 to 1,6 m. The wall was built of two rows of wooden pillars dug vertically into the mainland loam. The space between rows was filled with stones and earth, thus forming a fortification of about 1,0-1,2 m in width.

The “citadel” had an adjacent semi-oval “yard” in the north-west side, with the dimensions of 55×78 m, which was also fortified by a moat (fig. 4/3). The width of the moat was 2-3 m, the depth – 1,0-1,4 m.

In the “citadel” there were investigated one ground construction (fig. 21), 37 household pits (fig. 23-32), and one religious construction? (fig. 33). There was also identified a sufficiently rich and varied inventory (fig. 36-45) that allowed to attribute the “citadel” and the adjacent “yard” to the Cozia-Saharna culture.

Most likely, these fortifications were designed to shelter residents of the Saharna “Dealul Mănăstirii” settlement, which was in close proximity. In addition, the “citadel” could serve as a socio-political and religious center for the Early Hallstatt population of the Saharna region (fig. 46).

List of illustrations:

Fig. 1. Geographical and topographical location of the Saharna Mare site.

Fig. 2. Saharna Mare. Topographical plan.

Fig. 3. Saharna Mare. Topographical plan and magnetometric map.

Fig. 4. Saharna Mare. Location of the Early Hallstatt “citadel” and the “adjacent yard”: 1 - orthophotomap (source: *Google earth*); 2 - magnetometric map; 3 - plan-scheme.

Fig. 5. Saharna Mare. Plans and profiles of excavations 13/2009 and 14/2010.

Fig. 6. Saharna Mare. The plan and profile of the excavation 13A/2010.

Fig. 7. Saharna Mare. The plan and profile of the excavation 15/2010-2011.

Fig. 8. Saharna Mare. The plan and profile of the excavation 18/2011.

Fig. 9. Saharna Mare. Remains of fortifications of the Hallstatt „citadel”.

Fig. 10. Saharna Mare. Variant of reconstruction of a defensive wall of the Hallstatt „citadel”.

Fig. 11. Saharna Mare. Findings from the remains of the defensive wall: 1 - clay stamp; 2 - zoomorphic figurine.

Fig. 12. Saharna Mare. Pottery from the remains of the defensive wall.

Fig. 13. Saharna Mare. Pottery found at the bottom of the defensive wall.

Fig. 14. Saharna Mare. Pottery found in the layer under the base of the defensive wall.

Fig. 15. Saharna Mare. Defensive moat of the Early Hallstatt „citadel”: 1 - south-western sector (*Excavation 7/2003*); 2 - north-western sector (*Excavation 13/2009*); 3 - north-eastern sector (*Excavation 15/2010*).

Fig. 16. Saharna Mare. Photos of profiles of the Early Hallstatt “citadel” defensive moat: 1 - north-western sector (*Excavation 13/2009*); 2 - north-eastern sector (*Excavation 15/2010*).

Fig. 17. Saharna Mare. Early Hallstatt material found in the filling of the defensive moat.

Fig. 18. Saharna Mare. Defensive moat of the “adjacent yard”: 1 - south-western sector (*Excavation 10/2006*); 2 - north-eastern sector (*Excavation 10/2006*); 3 - northern sector (*Excavation 18/2011*).

Fig. 19. Saharna Mare. Photos of the defensive moat of the “adjacent yard”: 1 - south-western sector (*Excavation 10/2006*); 2 - north-eastern sector (*Excavation 10/2006*); 3 - northern sector (*Excavation 18/2011*).

Fig. 20. Saharna Mare. Early Hallstatt pottery from the filling of the “adjacent yard” moat.

Fig. 21. Saharna Mare. Construction no. 3: 1 - plan and profile; 2 - remains of the construction (view from the east); 3 - vessel *in situ*.

Fig. 22. Saharna Mare. Pottery from the construction no. 3.

Fig. 23. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 104; 2 - plan and profile of the pit no. 105; 3 - plans and profiles of the pits no. 106 and no. 107; 4-8 - inventory of the pit no. 104; 9, 10 - inventory of the pit no. 105; 11 - inventory of the pit no. 106; 12-16 - inventory of the pit no. 107.

Fig. 24. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 108; 2 - plan and profile of the pit no. 109; 3 - plan and profile of the pit no. 110; 4-14 - inventory of the pit no. 108; 15-19 - inventory of the pit no. 109; 20-23 - inventory of the pit no. 110.

- Fig. 25. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 111; 2 - plan and profile of the pit no. 112; 3 - plan and profile of the pit no. 113; 4-13 - inventory of the pit no. 111; 14, 15 - inventory of the pit no. 112; 16-24 - inventory of the pit no. 113.
- Fig. 26. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 114; 2 - plan and profile of the pit no. 115; 3-14 - inventory of the pit no. 114; 15, 16 - inventory of the pit no. 115.
- Fig. 27. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 116; 2 - plan and profile of the pit no. 117; 3 - plan and profile of the pit no. 118; 4 - plan and profile of the pit no. 119; 5 - inventory of the pit no. 116; 6, 7 - inventory of the pit no. 118; 8-23 - inventory of the pit no. 119.
- Fig. 28. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 120; 2 - plan and profile of the pit no. 121; 3 - plan and profile of the pit no. 122; 4-8 - inventory of the pit no. 120; 9-15 - inventory of the pit no. 121; 16 - inventory of the pit no. 122.
- Fig. 29. Saharna Mare. 1 - Plans and profiles of the pits no. 123, no. 124 and no. 138; 2 - plan and profile of the pit no. 125; 3-10 - inventory of the pit no. 123; 11 - inventory of the pit no. 124; 12-16 - inventory of the pit no. 125.
- Fig. 30. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 126; 2-38 - inventory of the pit no. 126.
- Fig. 31. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 127; 2 - plan and profile of the pit no. 128; 3 - plan and profile of the pit no. 129; 4 - inventory of the pit no. 127; 5 - inventory of the pit no. 128; 6-1 - inventory of the pit no. 129.
- Fig. 32. Saharna Mare. Pits without inventory, which belong to the Early Hallstatt period.
- Fig. 33. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the *Accumulation no. 1*; 1a - plan of the hearth no. 9; 2 - hearth no. 9; 3 - accumulation of stones, human bones, and pottery; 4 - general view of the *Accumulation no. 1* and the hearth no. 9.
- Fig. 34. Saharna Mare. Archaeological findings from the *Accumulation no. 1*.
- Fig. 35. Saharna Mare. Fragments of pottery from the *Accumulation no. 1*.
- Fig. 36. Saharna Mare. Objects of the Early Hallstatt period (1 - iron; 2-8 - bone; 9-14 - stone; 15-27 - clay).
- Fig. 37. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 38. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 39. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 40. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 41. Saharna Mare. Fragments of goblets from the cultural layer.
- Fig. 42. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 43. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 44. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 45. Saharna Mare. Fragments of pottery from the cultural layer.
- Fig. 46. Spreading of the sites in the Saharna region.

Археологические исследования на памятнике Сахарна Маре (2009-2011) (I)

Резюме

Среди памятников Среднего Поднепровья по месту своего расположения и по степени изученности выделяется городище Сахарна Маре, находящееся в Резинском районе. Оно расположено на высоком каменистом мысу трапециевидной формы, площадью около 12 га, окруженном с трех сторон глубокими каньонами с неприступными берегами. Только с южной стороны мыс соединяется с внешним миром.

Благодаря своему стратегическому расположению эта территория была заселена еще в конце II тыс. до н.э. Данный памятник обратил на себе внимание еще в конце 40-х годов прошлого столетия, когда здесь были проведены первые археологические раскопки (Смирнов 1949, 93-96; Смирнов 1949а, 189-202; Arăuț 2000, 93-104). С 2001 года здесь проводит систематические изыскания археологическая экспедиция Молдавского Государственного Университета. Результаты исследований, проводившихся в 2001-2007 годах, уже были опубликованы в нескольких статьях и в одной обобщающей монографии (Niculiță, Zancoci, Arăuț 2008a, 69-150). Вследствие изучения данного памятника были выявлены несколько культурно-хронологических горизонтов: 1 – представленный комплексами с прочерченной керамикой; 2 – относящийся к культуре Козия-Сахарна; 3 – фрако-гетский (VII-III вв. до н.э).

В данной статье представлена информация о находках, относящихся к культуре Козия-Сахарна, выявленных в результате археологических раскопок 2009-2011 годов, проведенных посредством пяти раскопов (13, 13А, 14, 15, 18) общей площадью 444 м².

Вследствие сопоставления ортофотопланов (рис. 4/1), результатов геомагнетических исследований (рис. 3, 4/2) и данных археологических изысканий (рис. 9/1) на юго-востоке мыса были выявлены остатки «цитадели» и примыкающего к ней «укрепленного двора».

«Цитадель» округлой формы (рис. 4/3), размерами 60×64 м (около 0,32 га), была расположена на юго-восточной окраине мыса и была укреплена со всех сторон оборонительным рвом и деревянной каменно-земляной стеной. Ширина рва варьирует от 4,2 до 6,0 м, а глубина – от 0,7 до 1,6 м. Стена была построена из двух рядов деревянных столбов, вкопанных вертикально в материковый суглинок. Пространство между рядами была забутовано камнями и землей, образуя, таким образом, оборонительное сооружение шириною около 1,0-1,2 м.

К «цитадели» с северо-западной стороны примыкал «двор» полуовальной формы, размерами 55×78 м, который, в свою очередь, был укреплен оборонительным рвом (рис. 4/3). Ширина рва 2-3 м при глубине 1,0-1,4 м.

В «цитадели» были исследованы: одно наземное сооружение (рис. 21), 37 хозяйственных ям (рис. 23-32) и одно культовое сооружение? (рис. 33). Кроме того, был выявлен достаточно богатый и разнообразный инвентарь (рис. 36-45), позволяющий отнести «цитадель» и примыкающий к ней «двор» к культуре Козия-Сахарна.

Вероятнее всего, эти укрепления были предназначены для укрытия жителей поселения Сахарна «Дялул Мэн-нэстирий», которое находилось в непосредственной близости. Кроме того, «цитадель» могла служить как социально-политический и религиозный центр для раннегалыштатского населения Сахарнянского региона (рис. 46).

Список иллюстраций:

Рис. 1. Географическое и топографическое расположение памятника Сахарна Маре.

Рис. 2. Сахарна Маре. Топографический план.

Рис. 3. Сахарна Маре. Топографический план и магнитометрическая карта.

Рис. 4. Сахарна Маре. Расположение раннегалыштатской «цитадели» и «прилегающего двора»: 1 - ортофотоплан (источник: *Google earth*); 2 - магнитометрическая карта; 3 - план-схема.

Рис. 5. Сахарна Маре. Планы и профили раскопов 13/2009 и 14/2010.

Рис. 6. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 13А/2010.

Рис. 7. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 15/2010-2011.

Рис. 8. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 18/2011.

Рис. 9. Сахарна Маре. Остатки оборонительных сооружений галыштатской «цитадели».

Рис. 10. Сахарна Маре. Вариант реконструкции оборонительной стены галыштатской «цитадели».

Рис. 11. Сахарна Маре. Находки из развала оборонительной стены: 1 - глиняный штамп; 2 - зооморфная статуэтка.

Рис. 12. Сахарна Маре. Керамика из развала оборонительной стены.

Рис. 13. Сахарна Маре. Керамика, обнаруженная у основания оборонительной стены.

Рис. 14. Сахарна Маре. Керамика обнаруженная в слое из-под основания оборонительной стены.

Рис. 15. Сахарна Маре. Оборонительный ров раннегалыштатской «цитадели»: 1 - юго-западный сектор (Раскоп 7/2003); 2 - северо-западный сектор (Раскоп 13/2009); 3 - северо-восточный сектор (Раскоп 15/2010).

Рис. 16. Сахарна Маре. Фотографии профилей оборонительного рва раннегалыштатской «цитадели»: 1 - северо-западный сектор (Раскоп 13/2009); 2 - северо-восточный сектор (Раскоп 15/2010).

Рис. 17. Сахарна Маре. Раннегалыштатский материал, обнаруженный в заполнении оборонительного рва.

Рис. 18. Сахарна Маре. Оборонительный ров «прилегающего двора»: 1 - юго-западный сектор (Раскоп 10/2006); 2 - северо-восточный сектор (Раскоп 10/2006); 3 - северный сектор (Раскоп 18/2011).

Рис. 19. Сахарна Маре. Фотографии оборонительного рва «прилегающего двора»: 1 - юго-западный сектор (Раскоп 10/2006); 2 - северо-восточный сектор (Раскоп 10/2006); 3 - северный сектор (Раскоп 18/2011).

Рис. 20. Сахарна Маре. Раннегалыштатская керамика из заполнения рва «прилегающего двора».

Рис. 21. Сахарна Маре. Сооружение №3: 1 - план и профиль; 2 - остатки сооружения (вид с востока); 3 - со- суд *in situ*.

Рис. 22. Сахарна Маре. Керамика из сооружения №3.

Рис. 23. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №104; 2 - план и профиль ямы №105; 3 - планы и профили ям №106 и №107; 4-8 - инвентарь ямы №104; 9, 10 - инвентарь ямы №105; 11 - инвентарь ямы №106; 12-16 - инвентарь ямы №107.

- Рис. 24. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №108; 2 - план и профиль ямы №109; 3 - план и профиль ямы №110; 4-14 - инвентарь ямы №108; 15-19 - инвентарь ямы №109; 20-23 - инвентарь ямы №110.
- Рис. 25. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №111; 2 - план и профиль ямы №112; 3 - план и профиль ямы №113; 4-13 - инвентарь ямы №111; 14, 15 - инвентарь ямы №112; 16-24 - инвентарь ямы №113.
- Рис. 26. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №114; 2 - план и профиль ямы №115; 3-14 - инвентарь ямы №114; 15, 16 - инвентарь ямы №115.
- Рис. 27. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №116; 2 - план и профиль ямы №117; 3 - план и профиль ямы №118; 4 - план и профиль ямы №119; 5 - инвентарь ямы №116; 6, 7 - инвентарь ямы №118; 8-23 - инвентарь ямы №119.
- Рис. 28. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №120; 2 - план и профиль ямы №121; 3 - план и профиль ямы №122; 4-8 - инвентарь ямы №120; 9-15 - инвентарь ямы №121; 16 - инвентарь ямы №122.
- Рис. 29. Сахарна Маре. 1 - Планы и профили ям №123, №124 и №138; 2 - план и профиль ямы №125; 3-10 - инвентарь ямы №123; 11 - инвентарь ямы №124; 12-16 - инвентарь ямы №125.
- Рис. 30. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №126; 2-38 - инвентарь ямы №126.
- Рис. 31. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №127; 2 - план и профиль ямы №128; 3 - план и профиль ямы №129; 4 - инвентарь ямы №127; 5 - инвентарь ямы №128; 6-1 - инвентарь ямы №129
- Рис. 32. Сахарна Маре. Безинвентарные ямы, относящиеся к раннегальштатскому периоду.
- Рис. 33. Сахарна Маре. 1 - План и профиль Скопления №1; 1а - план очага №9; 2 - очаг №9; 3 - скопление камней, человеческих костей и керамики; 4 - общий вид Скопления №1 и очага №9.
- Рис. 34. Сахарна Маре. Археологические находки из Скопления №1.
- Рис. 35. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из Скопления №1.
- Рис. 36. Сахарна Маре. Предметы раннегальштатского периода (1 - железо; 2-8 - кость; 9-14 - камень; 15-27 - глина).
- Рис. 37. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 38. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 39. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 40. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 41. Сахарна Маре. Фрагменты кубков из культурного слоя.
- Рис. 42. Сахарна Маре. Фрагменты корчаг из культурного слоя.
- Рис. 43. Сахарна Маре. Фрагменты корчаг из культурного слоя.
- Рис. 44. Сахарна Маре. Фрагменты корчаг из культурного слоя.
- Рис. 45. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 46. Распространение памятников в Сахарнянском регионе.

10.07.2012

Dr. hab. Ion Niculiță, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova

Dr. Aurel Zanoci, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: azanoci@gmail.com

Mihail Băț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: mb_usm@yahoo.com

Dr. Sergiu Matveev, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sssmatveev@yahoo.com

